

AVGUST 2011 št: 112 cena 4€

Kras

Sežana

dz 0

KRAS

2011

908(497.12-14)

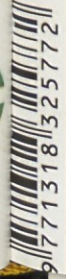
0154142,112

COBISS

KOSOVČEVA KNJARNICA SEŽANA

Pihalni orkester Komen v Berlinu

Od priprave ...

... do dodelave.

tiskarna
GRAFIKA SOČA

www.grafika-soca.si

Resje

OSKRBOVANA

STANOVANJA V SEŽANI

ŽE VSELJIVO!

PRVA OSKRBOVANA STANOVANJA NA KRASU

Število enot: 72

Površina: od 24 do 66 m²

Cena: od 67.000 do 154.000 Eur z DDV. Cena že vključuje parkirno mesto.

MOŽEN TUDI NAJEM!

 kraški zidar
Življenju dajemo prostor

PRODAJA: 031 30 80 80

NOVE NIZKO ENERGIJSKE HIŠE V SEŽANI

Število enot: 3 dvojčki (6 hiš)

Površina: 187 m²

Velikost parcele: od 330 - 395 m²

Vsaka hiša ima tudi klet in nadstrešek predviden za parkiranje 2 avtomobilov.

ŽE V PRODAJI!

BANKA MEDNARODNIH RAZSEŽNOSTI. VARNA. OKOLJU PRIJAZNA. USPEŠNA.

Banka Koper je del mednarodne bančne skupine Intesa Sanpaolo, ki je prisotna v 40 državah po vsem svetu, z več kot 19 milijonov komitentov in 400-letno tradicijo delovanja.

Uspešnost bančne skupine potrjujejo naslednje mednarodne uvrstitve:

- **Najvarnejša bančna skupina v Sloveniji** in visoko na svetovni lestvici najvarnejših bank (Global Finance World's 50 Safest Banks, avgust 2010)
- **Ena najbolj okoljsko ozaveščenih na svetu** saj je visoko na lestvici 100 najbolj »zelenih« organizacij na svetu (Newsweek, oktober 2010)
- **Banka leta v Zahodni Evropi** kar predstavlja najvišji standard odličnosti v bančništvu na podlagi dobrih poslovnih dosežkov v preteklem letu (The Banker, december 2010)

BANKA KOPER

Z vami gledamo naprej.

Slika na naslovnici:
Pihalni orkester Komen
z dirigentom Simonom Perčičem
v svojem elementu

VSEBINA

AVGUT 2011, št. 112

Drago Božac
OTVORITEV MUZEJA SLOVENSКИH FILMSKIH IGRALCEV V DIVAČI **4**

Ivan Nedoh
PRAZNIK ZA ZGODOVINO SLOVENSKEGA FILMA **5**

Špela Čizman
MUZEJ SLOVENSКИH FILMSKIH IGRALCEV **6**

Mag. Igor Blažina
ZGODOVINA NAJSTAREJŠEGA PODZEMNEGA POŠTNEGA URADA **10**

Dušica Kunaver
KAMEN V SLOVENSKEM LJUDSKEM IZROČILU **14**

Dr. Rajko Pavlovec
KRAS JE PODOBEN VALOVITEMU MORJU **18**

Drago Kolenc
OSTROŽNO BRDO IN TAMKAJŠNJA PARTIZANSKA BOLNICA **22**

Dr. Mira Cencič
AVBER IN OKOLIŠKE VASI **26**

Dr. Andrej Gogala
SIPINE NA CERKNIŠKEM JEZERU **32**

Mirjam Trampuž
PRVI FORUM MLADIH VZHODNE EVROPE ZA OHRANJANJE KULTURNE DEDIŠČINE **34**

Olga Knez
VITOVSKA - KRALJICA TRŽAŠKIH BELIH VIN **36**

Primož Sturman
ENODNEVNA EKSKURZIJA V GORIŠKA BRDA IN ČEDAD **38**

Bruno Križman
DANILO ŽERJAL - NAJPREJ IZBRISAN, NATO »DESAPARECIDO« (JE IZGINIL) **40**

Uredništvo
KRČENJE NESKONČNOSTI **46**

Tanja Gregorič
V SLOVENIJI TA ČAS NE OBSTAJA MLADINSKI PIHALNI SESTAV,
KI BI PRESEGEL KOMENSKEGA **50**

Simon Perčič
ORKESTER LAHKO SUVERENO POSEŽE TUDI PO EVROPSKIH ODRIH **51**

Gregor Rogelja
KJE SEM IGRAL, BOM MORDA DOJEL ŠELE ČEZ NEKAJ LET **52**

Evgen Kavčič
USPELO NAM JE SESTAVITI EKIPO ODGOVORNIH LJUDI **53**

Ivan Uršič
NEBO NAD KOMNOM **54**

MEDIACARSO d.o.o.

Telefon revije Kras:
05/766 02 90

Fax:
05/766 02 91

Email: revijakras@siol.net

Kras, revija o Krasu, o ohranjanju
kulturove kulturne in naravne dediščine,
zgodbini, kulturi, gospodarstvu
in dejavnostih ljudi tega prostora.
Revija Kras izdaja Mediacarso, d.o.o.,
Preto 39, p.p. 17, 6223 Komen.
Telefon: (+386) 05/766-02-90;
Fax: (+386) 05/766-02-91;
Email: revijakras@siol.net
Glavni urednik: Lev Lisjak
Odgovorna urednica: Ida V. Rebolj
Polikovanje: Lev Lisjak
Naslov uredništva:
Preto 39, p.p. 17, 6223 Komen
Maloprodajna cena z 8,5-odstotnim DDV:
Enojne številke 4 €, dvojne številke 8 €.
Letna naročnina za šest zaporednih števil
z pošto dostavo na naročnikov naslov
v Sloveniji 32 €, na naročnikov naslov
v tujini 45 €.
Transakcijski račun pri Novi ljubljanski
banki, podružnici Ljubljana Center,
Blejske republike 2, Ljubljana:
IBAN: SI01-0008-9675-302;
BIC: NLB2333
AN Mediacarso, d.o.o.:
IBAN: SI60-201000098675302
Revizni račun pri Novi ljubljanski banki:
IBAN: SI00-27620-89675302
SWIFT coda: LJBA SI 2X
Za naročenih rokopisov in fotografij ter
dokumentarnega gradiva uredništvo ne vrača.
Za fotokopiranje ali kakršno koli povzemanje,
reproduciranje in preslikavanje objavljenih
materijalov iz revije Kras je dovoljeno
samo z uredniškovim pisnim soglasjem
in z navedbo uporabljenega vira.
Za tiskanje standardna serijska številka:
ISSN 1318-3257.
Tisk: Grafika Soča d.o.o.

Na slovesnosti pred odprtjem Muzeja slovenskih filmskih igralcev je udeležence nagovoril Drago Božac, župan občine Divača.

**Pozdravni nagovor Draga Božaca,
župana občine Divača**

OTVORITEV MUZEJA SLOVENSКИH FILMSKIH IGRALCEV V DIVAČI

Po pozdravu svetovalca norveške veleposlanice v Sloveniji gospoda Runarja Jensena, govornice slovenske ministrice za kulturo Majde Širca, kolegov županje in županov, Divačank in Divačanov ter drugih udeležencev otvoritve Muzeja slovenskih filmskih igralcev je župan občine Divača Drago Božac vsem zaželel lep večer in prijetno druženje v objemu Škratelnove domačije. Potem je nagovoril prisotne:

Z desne na levo: svetovalec norveške veleposlanice v Sloveniji gospod Runar Jensen, takratna ministrica za kulturo Majda Širca in župan občine Divača Drago Božac so s simboličnim prerezom traku z barvami slovenske zastave odprli vhod v Muzej slovenskih filmskih igralcev v Divači. - Fotografija s spletne strani Norveške ambasade v Sloveniji, avtor Andrej Djorđević.

Kaj pomeni za slovenski film Muzej slovenskih filmskih igralcev, je govorila Majda Širca, takratna ministrica za kulturo. Fotografiji: Robert Kocjan.

»Današnji večer je za vse nas velik praznik. Je dan, ki bo zapisan v zgodovino naše občine in naše domovine Slovenije pa tudi naše širše evropske skupnosti. Danes se uresničuje sen krajanov Divače, ki so to stoletja staro Škratelnovo domačijo ohranjevali in varovali v vsej njeni prvobitnosti z željo, da nekega dne ponovno zaživi v vsej svoji lepoti in z novo vsebino. Danes se uresničuje sen Slovenske kinoteke in tudi vseh slovenskih filmskih igralcev, ki v tej domačiji dobivajo svoje kulturno središče v obliki filmskega muzeja.

Dolga je bila pot do tega dneva in današnjega večera. Pa smo jo vsi skupaj zmogli, tudi s pomočjo naših prijateljev Norvežanov, ki so v tej zgodbi odigrali ključno vlogo. S sredstvi Norveškega finančnega sklada, slovenskega kulturnega ministrstva in tudi občine Divača nam je bilo omogočeno, da uresničimo projekt o obnovitvi in prenovi tega kraškega bisera. Projekt je zasnovala skupina mladih arhitektov, ki so zanj prejeli najprestižnejše slovensko priznanje, Plečnikovo nagrado. S svojo zamisljijo so oživel in obogatili staro domačijo, jo izrgali zobu časa in ji vdahnili novo življenje. Za to zahvala tudi njim!

Domačija, ki se je rodila kot furmanskost gostišče s prenočišči v 17. stoletju, je od svojega začetka doživljala svoje vzpone in padce. Poseben pečat pa ji daje dejstvo, da je bila v njej rojena Ida Kravanja - Ita Rina, naša prva slovenska filmska igralka. To izhodišče in pa prvobitnost lepote domačije, ki je kljub razglasitvi za etnološki spomenik samevala ter se počasi sesuvala sama vase, sta razumela danes že pokojna gospoda: prvi župan občine Divača gospod Rajko Vojtkovszky in takratni direktor Slovenske kinoteke ter naš častni občan gospod Silvan Furlan. Prvi koraki so bili v smeri adaptacije hišnega poslopja in umestitve spominske sobe naše domačinke Ite Rine. Zamisel je bila uspešno uresničena v letu 1998 in takrat se je porodila ideja o nadgradnji celotnega prostora domačije v muzej slovenskih filmskih igralcev. V nadaljevanju te zgodbe se jima je pridružil v njun krog še profesor na Fakulteti za arhitekturo gospod Vojteh Ravnikar. Danes kot rezultat vseh dolgoletnih prizadevanj ter trdega dela odpiramo v Divači dolgo pričakovani in zeleni Muzej slovenskih filmskih igralcev. Muzej, ki Divačo in našo občino uvršča med zgodovinske, kulturne in izobraževalne destinacije ne samo v Sloveniji ampak tudi v Evropi in v svetu.

Na to smo lahko danes upravičeno ponosni in moja zahvala gre vsem, ki so v uresničevanju tega cilja sodelovali in nam pomagali v kakršni koli obliki!

Hvala.«

**Nagovor pred otvoritvijo muzeja,
8. julija v Divači**

PRAZNIK ZA ZGODOVINO SLOVENSKEGA FILMA

Ivan Nedoh

Direktor Slovenske kinoteke Ivan Nedoh je na seji občinskega sveta Divača spregovoril o svojem predhodniku, pokojnem Silvanu Furlanu, ki so ga 8. julija razglasili za častnega občana občine Divača.

Pred odprtjem Muzeja slovenskih filmskih igralcev pa je v uvodnem nagovoru poudaril pomen tega dogodka in sploh Škrateljnov domačije za slovenski film.

Fotografija: Robert Kocjan.

»Spoštovani udeleženci otvoritve Muzeja slovenskih filmskih igralcev v Divači! Dovolite, da začnem s kratkim izletom v zgodovino ...

Polpreteklo evropsko zgodovino so med drugim odločno zaznamovale večnacionalne države. Žal je številne takšne države zaznamoval tudi neenakopraven položaj posameznih narodov ali celo zatiranje manjšin. Tega se tukajšnji domačini dobro zavedamo. Čeprav je današnja Evropska skupnost prav tako večnacionalna tvorba, pa je njen največji uspeh morda to, da je presegla nekdanja nasprotja in postala tesno povezan svet različnih kultur. In morda je prav sovpadanje različnih kultur in spoštovanje kulturnih raznolikosti tisto, kar v temelju odlikuje Divačo, kjer smo se danes zbrali, da odpremo Muzej slovenskih filmskih igralcev. Za nepoučen pogled nevsakdanja lokacija je v resnici idealna: Divača je rojstni kraj kar dveh slovenskih filmskih zvezd.* Določen pridih filmske posvečenosti pa ji zagotovo podeljuje tudi bližina meje z Italijo, ki že od nekdaj slovi kot dežela znamenite in velike kinematografske preteklosti, sodobnosti in prihodnosti.

Odprtje Muzeja slovenskih filmskih igralcev je praznik. Praznik za zgodovino slovenskega filma. Praznik za poklic slovenskega igralca. Praznik za slovenski muzejski prostor. Današnji dan pa je tudi praznik v spomin Majdi Potokar, resnično veliki slovenski igralki.

Precej let je minilo od časa, ko je Silvan Furlan začel snovati Muzej slovenskih filmskih igralcev. Zdaj, ko je muzej naposled tu, se velja zahvaliti vsem, ki so pomagali pri njegovem nastanku. In sicer najprej Občini Divača in našemu županu gospodu Dragu Božacu.

Zahvaliti se je treba tudi norveškemu veleposlaništvu v Sloveniji in Norveškemu finančnemu mehanizmu, Ministrstvu Republike Slovenije za kulturo, Službi vlade Republike Slovenije za razvoj in evropske zadeve, Zavodu za varstvo kulturne dediščine Slovenije - OE Nova Gorica, Univerzi v Ljubljani - Akademiji za gledališče, radio, film in televizijo, Lillehammer University Collegeu, Društvu slovenskih filmskih ustvarjalcev ter avtorici razstave Lilijani Nedič in njenim sodelavcem, donatorjem eksponatov ter Slovenskemu filmskemu centru, RTV Slovenija, Viba filmu in Slovenskemu filmskemu arhivu. Prav tako gre zahvala tudi pokrovitelju današnje pogostitve Hotelu Malovec!

In vsekakor se zahvaljujem slovenskim filmskim igralcem, ki so nastanek tega muzeja sploh omogočili: Silvanu Furlanu, ki se je prvi zavedal, da je treba slovenskim filmskim igralcem narediti tovrstni prostor, in ministrici za kulturo gospe Majdi Širca, ki je od vsega začetka pa do konca podpirala ta projekt. Brez njih bi bilo kulturno nebo kot brez zvezd. Dovolite mi še, da se v imenu sodelavcev Slovenske kinoteke srčno zahvalim za posmrtno poimenovanje Silvana Furlana, našega prvega direktorja in prijatelja za častnega občana Divače. Hvala!«

* Ida Kravanja - Ita Rina in Metka Bučar

Divača, Kras in Slovenija so končno dobili

MUZEJ SLOVENSКИH FILMSKIH

Špela Čizman

V petek, 8. julija 2011, je v Divači potekala slovesna otvoritev novega slovenskega muzeja - Muzeja slovenskih filmskih igralcev, ki so se je udeležili številni slovenski filmski igralci, filmski in drugi kulturni ustvarjalci, ljubitelji filmske umetnosti ter prebivalci Divače in okolice. Prireditelj, ki jo je povezovala Nada Vodušek in režiral filmski režiser ter tudi igralec Metod Pevec, sta popestrila Ivanka Mežan in Polde Bibič s pripovedovanjem anekdot s snemanj, sodeloval pa je tudi pevski zbor občine Divača. Otvoritveni trak so svečano prerezali župan občine Divača Drago Božac, takratna ministrica za kulturo Majda Širca in namestnik veleposlanice Kraljevine Norveške Runar Jensen.

Z otvoritvijo se je uresničila dolgoletna želja Slovenske kinoteke in Občine Divača pa tudi vseh drugih, ki so verjeli, da slovenski kulturni prostor potrebuje tovrsten muzej. Ideja o njegovem nastanku se je porodila pred več kot trinajstimi leti, ko je Slovenska kinoteka v nadstropju prenovljene Škratelnove hiše uredila stalno razstavo, posvečeno Iti Rini - prvi slovenski filmski zvezdi. Slovenska kinoteka si je ob svoji ustanovitvi leta 1996 zadala nalogo, da se razišče življenje in delo Iti Rine, rojene v Divači kot Ida Kravanja. Povezala se je z Občino Divača in v sodelovanju z območnim Zavodom za varstvo kulturne dediščine iz Nove Gorice leta 1997 so obnovili Škratelnovo hišo kot edinstven primer kraške tradicionalne arhitekture, ki stoji v središču naselja, in del prostorov namenila postavitvi razstave.

Leta 2002, ko je bila organizirana arhitekturna delavnica za študente arhitekture pod mentorstvom prof. Vojteha Ravnikarja, je prišlo do prvega koraka k uresničitvi te ideje. Naslednje leto, ko je Ministrstvo Republike Slovenije za kulturo projekt o prenovi Škratelnove domačije v Muzej slovenskih filmskih igralcev uvrstilo v Nacionalni program za kulturo 2004–2007, je Občina Divača pričela z odkupom zemljišč okoli Škratelnove domačije, Slovenska kinoteka pa je pričela z izdajanjem monografskih publikacij *Poklon*, posvečenih vsako leto drugemu igralcu oziroma igralki. Odločilni korak v razvoju projekta je bila prijava na razpis Kraljevine Norveške za sredstva Norveškega finančnega mehanizma leta 2007 in njegova odobritev naslednje leto. Julija 2008 je bila podpisana pogodba med Občino Divača kot nosilko projekta in med Službo vlade RS za razvoj in evropske zadeve, na borjaču Škratelnove domačije pa so položili temeljni kamen za muzej.

Prenova Škratelnove domačije se je začela februarja 2009 in bila končana julija 2010, v začetku leta 2011 pa je podjetje RPS Računalniško podprti sistemi za inženiring in proizvodnjo d.o.o. iz Ljubljane priskrbelo razstavno opremo, s čimer je bil omogočen začetek postavljanja razstave.

Prenovljena Škratelnova domačija sedaj poleg Škratelnove hiše obsega še dva objekta - prenovljeno štalo in prenovljen hram s skednjem. V prenovljeno štalo je umeščena stalna razstava, posvečena slovenskim filmskim igralcem. Prenovljeni hram s skednjem pa je prevzel vlogo večnamenske dvorane. Poleg zgradb pa sta del muzejskega kompleksa še dva odprta prostora - letni kino in veliko kraško dvorišče - borjač. V prihodnosti bo zaživel tudi letni bar, postavljen v nekdanji svinjak, ki se naslanja na glavno muzejsko zgradbo.

Muzej slovenskih filmskih igralcev obiskovalcem sedaj ponuja več filmsko-kulturnih doživetij. V Škratelnovi hiši je v prvem nadstropju še vedno na ogled stalna razstava, posvečena Iti Rini. V tri sobe obsegajočem razstavnem prostoru so na ogled fotografije, dokumenti in predmeti. Ilustrirajo življenje in poklicno pot Divačanke Ide Kravanja, ki ji je uspel prodor med v Evropi najbolj zaželeno filmske igralko svojega časa.

Poleg razstavljenih muzejskih eksponatov si obiskovalci lahko v večnamenski dvorani ogledajo tudi igrano-dokumentarni film *Deklica s frnikulami* režiserja Silvana Furlana, ki predstavlja življenjsko zgodbo filmske igralki Iti Rine.

Osrednjo točko muzeja predstavlja stalna razstava o slovenskih filmskih igralcih, postavljena v največji objekt muzejskega kompleksa. Razstavni prostor obsega 325 m² površine in se razprostira čez pritličje in

IGRALCEV

Zgoraj: Škrateljnova hiša v Divači pred prenovo.

Fotografija: Jože Rehberger Ogrin

Slika na levi: Otvoritev sta popestrila igralca Ivanka Mežan in Polde Bibič. - Fotografija: Špela Čizman

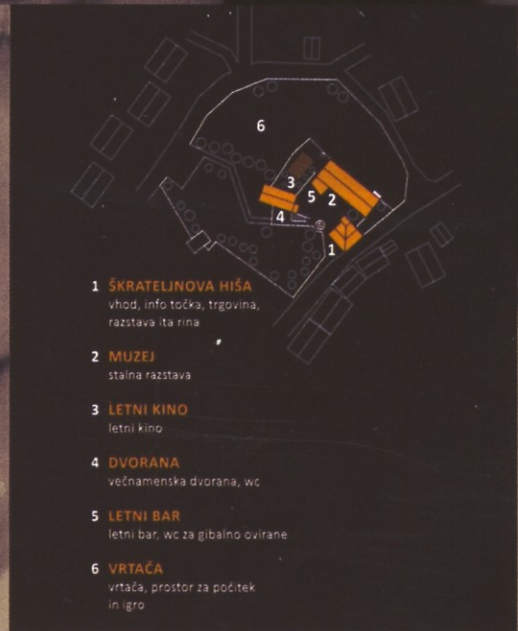
Zgoraj: V prenovljeno štalo je umeščena stalna razstava, posvečena slovenskim filmskim igralcem.

Spodaj: Prenovljeni hram s skednjem

je prevzel vlogo večnamenske dvorane. - Fotografiji: Jaka Babnik

Fotografija Ide Kravanja iz Divače, filmske igralke Ite Rine z njenim podpisom. Fotografija: Waroline, Pariz

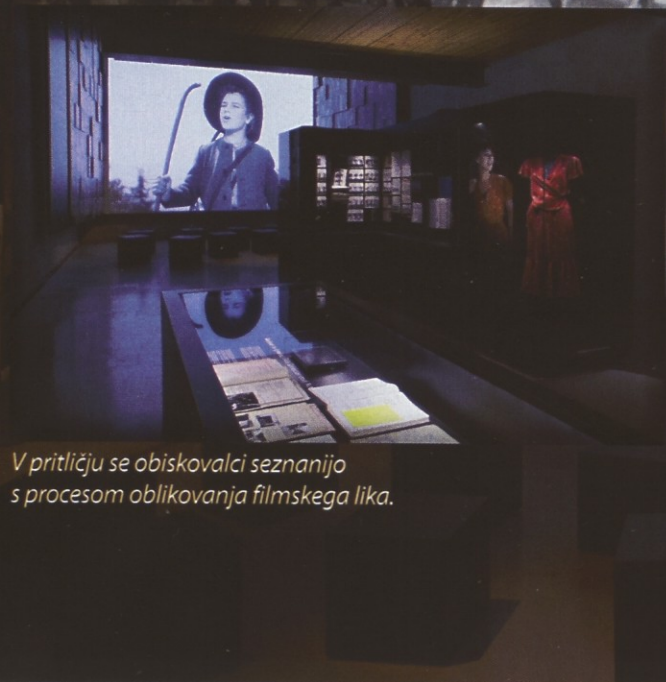
Med dvorano in osrednjim muzejskim prostorom je prostor za letni kino – pogled na sedeže pred projekcijskim platnom. - Fotografija: Jaka Babnik

Projekcijsko platno v razstavnih prostorih Muzeja slovenskih filmskih igralcev.

Pogled na vitrino s filmsko tehniko.

V pritličju se obiskovalci seznaniijo s procesom oblikovanja filmskega lika.

galerijo. Osrednji del muzejskega prostora predstavljajo portreti igralcev in igralk, ki so razporejeni čez celotno višino stene objekta in obkrožajo projekcijsko steno, na kateri se predvaja kolaž vlog slovenskih igralcev iz slovenskih filmov od prvega zvočnega celovečernega filma iz leta 1948 do najnovejših iz leta 2010.

V pritličju se obiskovalec seznani s postopkom nastajanja filmskega lika. V vitrinah so razstavljeni predmeti, ki igralcem pomagajo pri vživljanju v filmski lik, ter eksponati, ki prikazujejo sodelovanje režiserja in igralca. Proces oblikovanja filmskega lika je ilustriran s številnimi fotografijami ter s filmskim gradivom, ki se predvaja na manjših zaslonih v vitrinah. V nekdanji ledenici je postavljena maketa filmskega prizorišča. Predstavlja celotno filmsko ekipo, ki sodeluje na snemanju. Na multimedijki interaktivni mizi se obiskovalci lahko podrobneje seznanijo z življenjem in opusom filmskih igralcev in si ogledajo fotografije, posnetke s snemanj ter napovednike. Miza ima osem projekcijskih polj, tako da si zbrano gradivo hkrati lahko ogleduje več obiskovalcev.

Razstavne vitrine na galeriji obiskovalcu predstavijo življenje in naloge igralca po končanem snemanju – pri promociji filma, pri obiskovanju festivalov, prejemanju nagrad ... V drugi polovici galerije so postavljeni zasloni, kjer obiskovalec lahko prisluhne pripovedim igralcev in drugih filmskih ustvarjalcev o obli-

kovanju filmskih likov, o njihovem spominu na filmska snemanja ter kako so filmske vloge vplivale na njihovo osebno življenje.

Stalna razstava je nastala v partnerstvu s Slovenskim filmskim centrom, z RTV Slovenija, z Viba filmom ter s Filmskim arhivom Republike Slovenije, ki so omogočili, da je opremljena s številnimi arhivskimi posnetki ter z odlomki iz slovenskih filmov. Razstavniki eksponati so del zbirk, ki jih hrani muzejski oddelek Slovenske kinoteke, nekatere smo pridobili od drugih sorodnih ustanov, številne pa so za postavitev prispevali igralci oziroma filmski ustvarjalci sami.

Poleg obeh razstavnih prostorov je del muzejskega kompleksa tudi s sodobno tehnologijo opremljena večnamenska dvorana, v kateri bodo potekale projekcije filmov, predavanja, srečanja, delavnice, seminarji ... Dvorano, ki se razprostira na 69 m² površine in ima prostora za približno 60 oseb, je mogoče tudi najeti.

Posebnost muzejskega kompleksa je prostor za letni kino, ki se razprostira na 300 m² površine med dvorano in osrednjim muzejskim prostorom. Njegov krst je potekal že lansko leto, ko smo si na prireditvi *Poklon Lojzetu Rozmanu* ogledali film *Ne joči, Peter*, na letošnji prireditvi ob otvoritvi muzeja, in ob *Poklonu Majdi Potokar*, pa je bil predvajan film *Samorastniki*.

Pomembna pridobitev, ki jo je prinesla nova vsebina kompleksa, je muzejska trgovina v pritličju

Na galeriji je predstavljeno življenje igralcev po končanem snemanju filma, na zaslonih pa si obiskovalci lahko ogledajo pogovore z igralci in filmskimi ustvarjalci.

Fotografije: Jaka Babnik

V prostoru nekdanje ledenice je postavljena maketa filmskega prizorišča, ki predstavlja celotno filmsko ekipo, sodelujočo pri snemanju.

Škratelnove hiše, ki je hkrati tudi informacijska točka in pisarna zaposlenih. V trgovini so na prodaj spominki (broške, majice, plakati ...), strokovna literatura s področja filmske umetnosti, DVD-ji slovenskih filmov, CD-ji s slovensko filmsko glasbo ...

Muzej slovenskih filmskih igralcev sedaj upravlja Slovenska kinoteka in Občina Divača, od jeseni naprej pa bo vlogo Občine prevzel na novo nastajajoči Razvojni center Divača, ki bo svoje prostore prav tako imel v pritličju Škratelnove hiše.

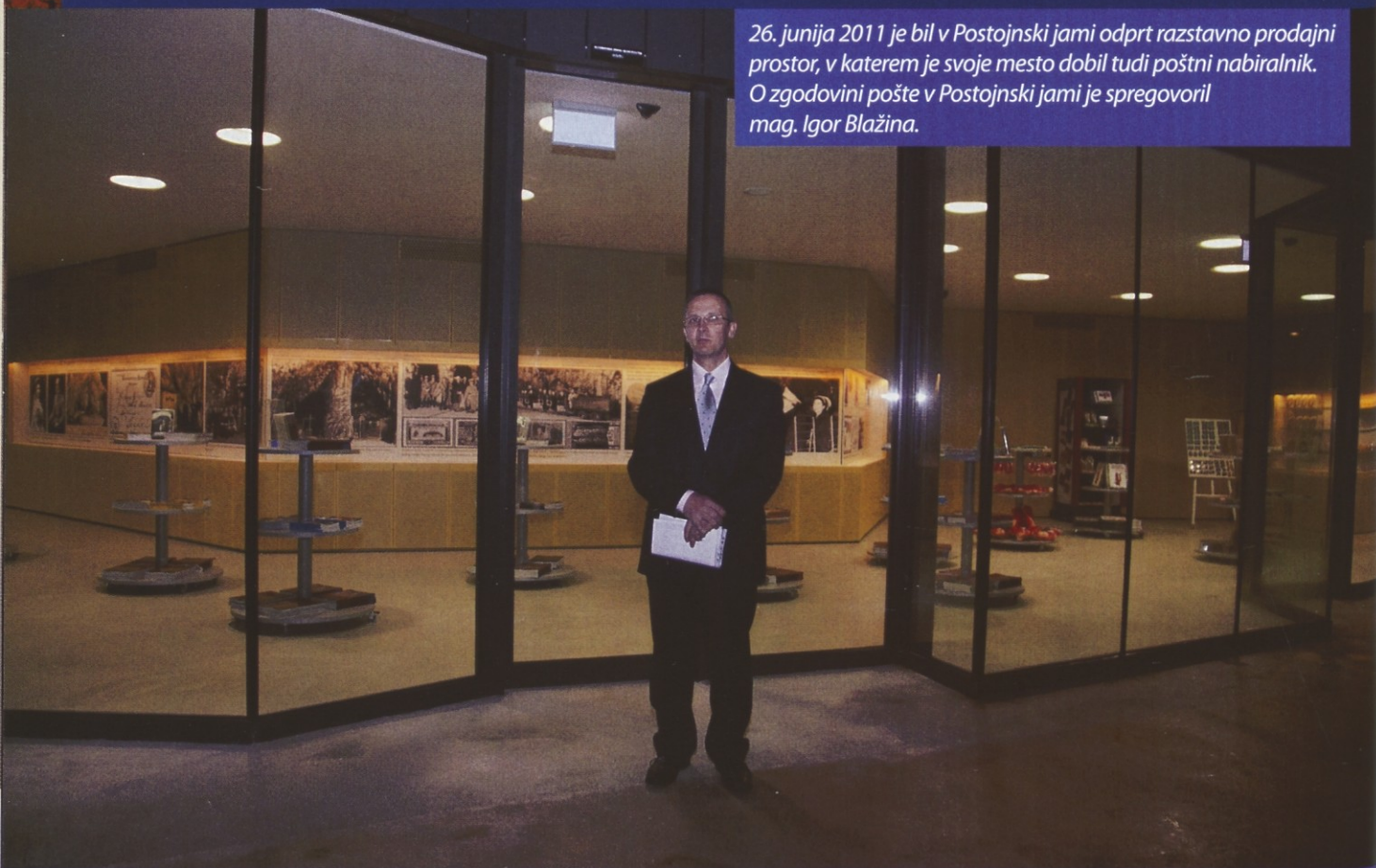
Program, ki ga bo poleg svoje redne razstavne ponudbe ponujal Muzej slovenskih filmskih igralcev, bo nastajal v sodelovanju obeh upraviteljev. Slovenska kinoteka bo s pomočjo sredstev iz pozivov Ministrstva Republike Slovenije za kulturo in drugih virov financiranja organizirala aktivnosti, ki bodo spodbujale zavest o slovenski filmski dediščini s poudarkom na igralski umetnosti. V poletnih mesecih načrtujemo projekcije v letnem kinu, ohranili bomo tradicionalno prireditev *Poklon* ob obletnici rojstva Ite Rine, sicer pa nameravamo med letom pripravljati pogovore z igralci, gostovanja sorodnih ustanov in filmskih festivalov ter podobne dogodke, ki bodo nastajali v sodelovanju z lokalnimi, vseslovenskimi ter medregijskimi kulturnimi in izobraževalnimi ustanovami. Prvo gostovanje je bilo 12. julija 2011, ko se je predstavil festival Kino Otok – Isola Cinema s programom Kinobalon in s projekcijo filma **Prvi film**.

Muzej je odprt vsak dan razen ponedeljka in četrтка, v poletnih mesecih (od maja do septembra) od 11. do 18. ure, v zimskih mesecih (od oktobra do aprila) pa od 10. do 17. ure. Za vnaprej najavljene organizirane ogledje je muzej odprt tudi zunaj odpiralnega časa. Cena vstopnice za odraslo osebo je 4 €, za učence, dijače, študente in upokojene je 2,50 €, družinska karta (2 odrasla + otroci) je na voljo za 7 €, na voljo pa so številni popusti za skupine in imetnike različnih kartic. Brezposelni, invalidi, predšolski otroci, člani ICOM, SMD in Kinopolisa ter študenti AGRFT imajo vstop brezplačen.

Ob otvoritvi muzeja je zaživela tudi nova spletna stran Muzeja slovenskih filmskih igralcev (www.muzejdivaca.si), na kateri poleg osnovnih podatkov o muzeju, o njegovi zgodovini in o ponudbi najdete natančnejši program in urnik prireditev.

Muzej bo skrbel za ohranjanje spomina na slovenske filmske igralce ter slovensko filmsko dediščino. S svojo vsebino in prireditvami, ki se bodo tam odvijale, bo popestril kulturno in turistično ponudbo Divače in širše regije ter prispeval k njeni večji prepoznavnosti doma in po svetu.

26. junija 2011 je bil v Postojnski jami odprt razstavno prodajni prostor, v katerem je svoje mesto dobil tudi poštni nabiralnik. O zgodovini pošte v Postojnski jami je spregovoril mag. Igor Blažina.

ZGODOVINA NAJSTAREJŠEGA PODEZEMELJSKEGA POŠTENGA URADA

Igor Blažina

Pošta Slovenije se ponaša z zgodovino edinstvenega in najstarejšega podzemnega poštnega urada na svetu, s čimer se lahko pohvali pred vsemi velikimi poštami sveta. V drugi polovici 19. stoletja je v Evropi prišlo z razvojem tiska in fotografije, z uvedbo poštnih znamk in turizma do razcveta tiskanja in pošiljanja razglednic. Turistični kraji na takratnem območju današnje Slovenije so hitro prepoznali njihov pomen ter so izkoristili ponujeno priložnost za promocijo.

Prvega oktobra 1869 je avstro-ogrška poštna uprava izdala prvo uradno dopisnico, poimenovano Correspondenz-Karte. Prve razglednice s sliko so izšle tri leta pozneje. Nekateri slovenski kraji, med njimi tudi Postojna, pa so svoje prve razglednice s slikovnimi motivi dobili proti koncu osemdesetih in v začetku devetdesetih let 19. stoletja. Najstarejša doslej znana razglednica v Sloveniji nosi motiv Postojne in Postojnske jame in je bila poslana 24. maja 1891 z Reke na Dunaj. Poslal jo je Dunajčan, ki je za binkoštni ponedeljek obiskal Postojnsko jamo, kjer se je odvijalo tradicionalno binkoštno slavlje. (Ta razglednica je del zbirke podjetja Postojnska jama, d.d.).

Postojnska jama, ki je odprta za turiste že od leta 1819, je do razcveta razglednic imela že dolgo turistično tradicijo. Do leta 1894 so bile tudi pri nas razglednice redke, po tem datumu pa je njihova uporaba strmo narasla. Število odposlanih razglednic iz Postojne in Postojnske jame se je iz leta v leto povečevalo, zlasti ob binkoštih in ob Marijinem vnebovzetju, ko so se v jami odvijale množične prireditve s plesom v Plesni dvorani. Zato se je jamska uprava odločila izkoristiti razcvet pošiljanja razglednic in je na avstrijsko trgovsko ministrstvo na Dunaju naslovila prošnjo za odprtje poštnega urada v jami. Prošnja je bila uslišana in le pet let po razcvetu pošiljanja razglednic so leta 1899 ob Plesni

dvorani, 500 metrov od vhoda v jamo, zgradili manjši objekt za potrebe poštne urada.

Po dosegljivih informacijah je to najstarejši podzemni poštni urad na svetu, ki je bil tudi vključen v seznam poštних uradov Svetovne poštne zveze in avstrijske pošte leta 1901. Tudi drugod po svetu so nekatere jame uporabljale jamske žige, vendar njihovi poštni uradi niso delovali v jami.

V podzemnem poštnem uradu Postojnske jame oddane razglednice so sprva opremljali z dvojezičnim poštnim žigom Adelsberg - Postojna in na razglednice odtiskovali dodaten jamski gumeni žig Adelsberger Grotte - Postojnska jama. Z obema žigoma so bile opremljene razglednice že 22. maja 1899. Ob praznovanju Marijinega vnebovzetja 15. avgusta 1899 pa so v podzemnem poštnem uradu verjetno tudi prvič uporabili nov, poseben poštni žig ADELSBERGER GROTTEN - POSTOJNSKA JAMA, ki je potrjeval, da je bila razglednica oddana v Postojnski jami in ne v Postojni, ki je še naprej uporabljala poštni žig Adelsberg - Postojna. Poštni urad v jami je sprva deloval le ob posebnih priložnostih, po letu 1911 pa je deloval redno. Na binkoštni ponedeljek leta 1.900 je bilo prodanih 7.000 razglednic, leta 1904 že 13.800 razglednic. Leta 1909 je bilo na binkoštni ponedeljek v jami 12.000 obiskovalcev, ki so v 3 urah odposlali 37.000 razglednic, leta 1911 so za binkošte odposlali 75.000 razglednic, ob Marijinem vnebovzetju istega leta pa še 47.800 razglednic. Leta 1911 so med poletno sezono dnevno prodali med 6.000 in 11.000 razglednic.

Takratni upravitelj jame g. Ivan Andrej Perko, ki je jamo upravljal od leta 1909, se je dobro zavedal pomena in moči medijske prisotnosti Postojnske jame, zato je

o njej napisal številne članke. Leta 1911 je o podzemnem poštnem uradu poročalo 18 časopisov na območju današnjih 4 držav - Francije, Nemčije, Češke in Avstrije. Ilustrirano reprodukcijo poštnega urada pa je objavilo kar 22 časnikov v treh državah.

V letih prve svetovne vojne je bilo v Postojni tudi poveljstvo soške fronte in leta 1915 si je jamo ogledal prestolonaslednik Karel Fr. Jožef, ko je več dni prebival v Postojni in nadzoroval potek bojev na soški fronti. Istega leta so v jami napravili posebno božično drevo, saj se je božičnice v jami udeležilo tudi armadno poveljstvo, general Svetozar Borojević in vsi častniki. Za ta namen so uporabili tudi dva posebna vojaška poštna žiga »K.u.k. Grottenfeldpostamt 81. Kriegswihnachten 1915«.

Po končani prvi svetovni vojni in razpadu avstro-ogrske monarhije je Postojna po Rapalski pogodbi pripadla Kraljevini Italiji, ki je Postojnsko jamo poimenovala Postumia Grotte in pošti urad v njej v istem objektu za obiskovalce z veliko prireditvijo ponovno odprla šele 17. septembra 1922. Uporabili so 28 mm poštni žig Postumia (Grotte). Prvi tak znani žig je datiran z 20. aprilom 1923 in so ga uporabljali do leta 1926. Za binkošti leta 1924 so v jami prodali 20.000 znamk. Poštni urad je deloval le v času tradicionalnih jamskih festivalov, ko so v njem delali štirje poštni uradniki, toda na objektu je bil poštni nabiralnik in vse razglednice, oddane vanj vse dni v letu, so nosile poseben poštni žig. Pred objekt so postavili pet miz z nadstreškom, na katerih so obiskovalci lahko pisali razglednice, ne da bi jim nanje padale kapljice s stropa jame. Število poslanih razglednic je ponovno pričelo naraščati in za praznik Mariji-

V prostornem, sodobnem in pogojem v podzemlju prilagojenem razstavno prodajnem objektu je serijo razstav napovedala razstava, ki obiskovalce popelje v svet poštних znamk Postojnske jame in pošte, ki je delovala v treh državah.

Spodaj: Prvi podzemni poštni urad v Postojnski jami je bil postavljen nedaleč od vhoda, ob Plesni dvorani že davnega leta 1899.

Od leta 1935 pa žig Postumia Grotte ne potrjuje, da je bila razglednica oddana v jami, saj se je 27. decem-

Po drugi svetovni vojni je bila Postojnska jama v coni B. Ponovno je bila odprta za obiskovalce 15. avgusta 1945, ko je v njej v istem objektu v Koncertni dvorani še zadnjič in samo za en dan deloval tudi poštni urad, ki je tega dne uporabljal rdeči žig POSTOJNA - JAMA. Istega dne so bile izdane tudi štiri znamke, ki jih je izdala VUJNA - vojaška uprava jugoslovanske narodne armije za območje cone B, to je del Notranske z Istro in s Slovenskim primorjem, ki je bilo pod Italijansko upravo. Tistega dne so oddali 10.000 razglednic, opremljenih s posebnimi znamkami in s posebnim rdečim žigom.

Postojnska jama je tako uporabljala posebne poštne žige od leta 1899 do leta 1945. Pozneje so uporabljali razne žige, ki pa niso bili uradni poštni žigi, saj poštni urad v notranjosti Postojnske jame ni več deloval, ampak so pošiljke žigosali na pošti v mestu Postojna. Založnik Kraške jame Slovenije je po letu 1945 izdal razglednico z motivom in napisom »Postojnska jama - pošta v koncertni dvorani«, kar bi lahko nakazovalo, da je poštni urad deloval več kot le en dan. In čeprav je predsednik Jugoslavije Josip Broz Tito pogosto obiskoval Postojnsko jamo (prvič kmalu po osvoboditvi, 28. maja 1945) in vanjo vodil številne državnike, saj je bila Postojnska jama eden izmed stebrov jugoslovanskega turizma, v njej ni bilo več poštnega urada.

Pošta Slovenije ima sedaj priložnost, da v jami ponovno odpre poštni urad in s tem izpostavi pomen najstarejšega podzemnega poštnega urada na svetu. Objekt v koncertni dvorani, ki je bil zgrajen leta 1927, so porušili februarja 1983. Z otvoritvijo novega razstavno prodajnega objekta v koncertni dvorani 24. junija 2011 pa je Postojnska jama po 66 letih znova dobila poseben, tokrat ilustrirani redni dnevni poštni žig z napisom POSTOJNA - POSTOJNSKA JAMA in z ilustracijo človeške ribice, ki ga bodo nosile vse pošiljke, oddane v Postojnski jami. V objektu smo uredili tudi razstavo o 112-letni zgodovini podzemnega poštnega urada. Obiskovalci lahko kupijo razglednice in posebne osebne znamke z motivi Postojnske jame. Natisnili smo tudi razglednico s fotografijo prvega podzemnega poštnega urada na svetu v Postojnski jami, ki je bila objavljena v dunajskem časniku leta 1911. Ilustrirani redni dnevni poštni žig je na pošti v mestu Postojna, kjer žigosajo razglednice, oddane v jami, a nova uprava Postojnske jame, d.d. je dala upravi Pošte Slovenije pobudo, naj poštni urad - in z njim žig - vrne v podzemlje in ponovno vpiše svoj podzemni poštni urad v svetovni register.

Viri

- Čuk, Alenka; 2008: Postojnska jama, založil Turizem Kras, d.d., Postojna
 Čuk, Alenka; 2006: Stoletje Pozdravov.- Galerija 2, Postojna
 Čuk, Alenka; 2006: Postojna na prelomu stoletij.- Galerija 2, Postojna
 Drnovšek, Marjan idr.; 1990: Pozdravi iz slovenskih krajev.- Mladinska knjiga, Ljubljana
 Hozjan, Andrej; 1997: Pošta na slovenskih tleh, uredil Andrej Hozjan.- Pošta Slovenije, Maribor
 Kristan, Tomaž; 2005: Motivi iz Postojnske jame na poskusnem tisku, Nova Filatelija 3.-
 Filatelistični zbornik XXI/2011, Filatelistično društvo Ljubljana
 Morenčič, Branko; 2005: Spreminjanje poštne zgodovine.- Nova Filatelija 1
 Osebna korespondenca: Andro Alujevič, Ljudmila Bezljaj Krevelj, Estera Cerar, Alenka Čuk, Ksenija Dvorščak, Srečko Fantinič, Veselko Guštin, Tone Hlede, Mitja Jančar, Marko Kovačič, Andrej Kranjc, Pepi Krašna, Sabina Paternost, Igor Pirc, Tone Simončič in Peter Suhadolc
 Shaw, Trevor; Čuk, Alenka; 2010: The Underground Post Offices in Postojnska jama 1899-1945, Aspects of the history of Slovene Karst 1545-2008.- Založba ZRC SAZU Postojna,
 Škrinjar, Klara; 2006: Nekoč je bil v Postojnski jami tudi poštni urad.- Delo, 24 maj 2006, Ljubljana

Zgoraj: Ob binkoštih leta 1927 so nov poštni urad odprli v jami v Koncertni dvorani.

Spodaj: Obiskovalci stare pošte

Spodnji sliki: Razglednice, oddane v nabiralnik v Postojnski jami, so opremljene s posebnim poštnim žigom »Postojnska jama«. Vse fotografije: Dokumentacija Postojnska jama, d.d.

Ljudski spomin seže daleč

KAMEN V SLOVENSKEM LJUDSKEN ZROČILU

Dušica Kunaver

Slovenska ljudska kronika je na svojstven način zapisana v kamnu. Ljudski spomin seže daleč, mnogo dlje od pisane zgodovine.

Kamen - kazen za prestopke

Kamen v ljudski kroniki zavzema nenavadno mesto ne le kot najmočnejša obramba v najtežjih časih. Kamen je poleg vode tudi najvišja kazen za najtežje prestopke proti nepisanim zakonom življenja. Vesoljni potopi in okamnitve so najtežje kazni v ljudskem izročilu.

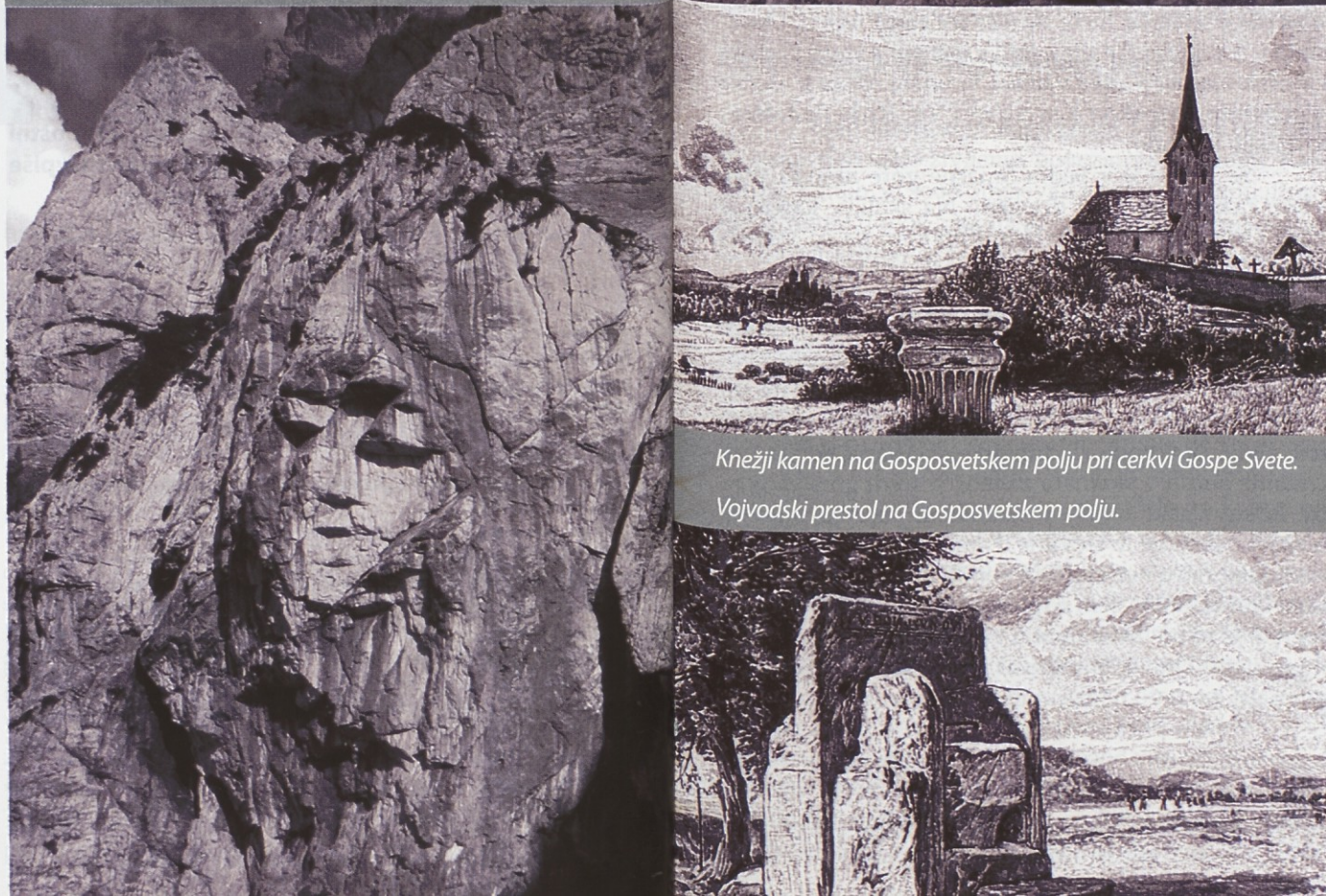
V davnih dneh, ko so v naših krajih še živeli velikani - ajdi, je neka ajdinja z otrokom v naročju hitela v breg hriba v bližini kraja, kjer danes stoji vas Lesično na Kozjanskem. Pripekalo je močno sonce, in razgreta, nejevoljna velikanka je preklela sonce. Za kazen je okamnela na istem mestu, kjer je izrekla usodne besede. Še danes kamnita skala v obliki velikanke z otrokom v naročju stoji sredi pilštanskega hriba in nosi ime Pilštanska baba.

Okamneli obraz še ene velikanke - ajdinje vidimo danes v steni Prisojnika. Prisonjška ajdovska deklica je okamnela tistega dne, ko je kot sojenica prišla k novorojencu v dolino Soče in mu prerokovala, da bo, ko doraste, streljal zlatoroga. Sestre ajdovske deklice so bile prestrašene, ko so slišale to prerokbo. Vedele so, da je zlatorog resda ranljiv, je pa nesmrten. Če bi bil ranjen, bi uporabil skrivnostno triglavsko rožo, ki bi zrasla iz njegove krvi. Spet bi bil zdrav, a razjarjen bi pahn timerelca v prepad in s svojimi zlatimi rogovi bi razril raj pod Triglavom.

Okamnela ajdovska deklica še danes s kamnitimi očmi žalostno zre v dolino Soče, a njena prerokba se je uresničila. Mladi Trentar je streljal na zlatoroga, a ranjeni zlatorog je uporabil triglavsko rožo in postal spet zdrav in krepak. V besu je razril cvetoče gorske travnike, na katerih so se pasle njegove bele kože in na katerih so rajale bele gorske žene. Skupaj z njimi je odšel neznano kam, a za seboj je pustil številne sledove. Namesto raja pod Triglavom so danes triglavske gore kamnite, strme in prepadne, a v Triglavski steni so še danes Zlatorogove police, po triglavskem pogorju še danes raste skrivnostna triglavska roža, gora Bogatin še danes skriva pod seboj bogati zlatorogov zaklad in med prepadnimi stenami še danes najdemo ostanke prelepih cvetočih gorskih livad, na katerih so nekdaj plesale bele gorske žene.

Zgoraj: Zlatorogove police v severni Triglavski steni.-
Spodaj: Ajdovska deklica v steni Prisojnika.
Fotografiji: Tine Marenče.

Knežji kamen na Gosposvetskem polju pri cerkvi Gospe Svete.

Vojvodski prestol na Gosposvetskem polju.

Kamen - v ljudski kroniki zgodovinskih dogodkov

Še danes Beneški Slovenci pripovedujejo zgodbo o pogumni kraljici Vidi, ki je v času vdora hunskih krdel peljala svoje ljudstvo v varno zavetje Landarske jame, sredi visoke skalnate pečine. Atila, divji hunski glavar, pa je na povratku, na poti čez Kras, ostal pokopan pod kraškimi kamenjem. Menda je pokopan nekje v Šempolajevi dolini pri Križu. Njegovi pajdaši so ga položili »najprej v zlato trugo, nato v srebrno, bronasto in nazadnje v četrto, kamnito. Grob so zasuli s kamenjem. Naropani zaklad menda še vedno leži pri svojem gospodarju pod mogočnimi skalami.« (vir: Legenda o Krasu)

Ko je minila hunska nevarnost, je na kamniti prestol sredi Gosposvetskega polja sedel prvi slovenski vojvoda in obljubil zbranemu ljudstvu, da ga bo modro in pravično vodil v vojni in miru. V svojem imenu je Karantanija nosila ime kamen (karr - indoevropsko kamen), a dnevi te legendarne države so bili prekratki. Na njenih kamnitih tleh sta se srečali stara in nova vera. Tisti, ki so verjeli *v bognjo Živo, v črte in bogove nad oblaki*, so bežali v gore *v trdnjavo zidano, na skalo sivo*, a kamnite trdnjave niso mogle ubraniti starih bogov in ne zakonov, ki jih je izrekal vojvoda na kamnitem vojvodskem prestolu.

Naslednja dolga stoletja so podjarmljeni deželi vladali tuji graščaki iz kamnitih gradov, ki so jih sezidali tlačani. Kamnite grajske zidove je tlačan stokrat preklel, saj so v njih vladali kruti graščaki in krute graščakinje, ki so imeli kamnito srce. Zgodilo se je celo, da je graščakinja, ki je imela kamnito srce, kar cela okamnela. Zmagati mora pravica; če ne drugje, pa v ljudski pripovedi!

Nad Blejsko Dobravo pri vasi Poljane pod Belščico je bil v davnih dneh grad. Kakor kamen je bilo srce velikašev, ki so živeli v tem gradu. Gospod in gospa sta bila neusmiljena, a njuna edina hči ni bila nič drugačna. Na svetega Mihela dan so bili na lovu in kmetje so morali priganjati zver z gosposki-mi psi. Lovci so bili dobro zavarovani, kmetiči pa so gonili. Tudi graščakova hči je bila na lovu. Stala je na skali, kjer stoji še danes! Na skali je stala in videla, kako je divja zver zgrabila že ranjenega starega gonjača. Sluga, ki je z orožjem stal poleg nje, ni smel kmetiču na pomoč. Doletela jo je kazen. V tistem hipu je okamnela, kakor je imela kamnito srce. Na isti skali stoji še danes in bo stala, dokler se ne bo rodil njen rešitelj, a prej bodo na Mežaklji vse smreke devetkrat posekane in bodo devetkrat nove zrasle. (Vir: Jakob Kelemina, Bajke in pripovedke slovenskega ljudstva). Domačini veliko skalo - kamnito postavo okamnele graščakinje - imenujejo Poljanska baba.

Niso pa vsi graščaki bili tako kruti kot »Poljanska baba«. Občutljiva ljudska tehtnica nezmotljivo tehtala dobro in zlo. Dobra dejanja nagrajuje brez ozira na to, kdo jih je izvršil. Vitez Lamberger z gradu Kamen pri Begunjah na Gorenjskem je kot junak stopil v ljudsko pesem in v risbo na panjski končnici. Bil je izjemen bojevnik. Na turnirjih je menda več kot osemdesetkrat premagal svojega nasprotnika.

*Desno: Poljanska baba nad Kočno pri Blejski Dobravi.
Perorisba: France Kunaver.*

Spodaj: Vitez Lamberger z gradu Kamen v Begunjah na Gorenjskem.

Tudi Erazma Predjamskega je ljudstvo nagradilo z večno živo legendo. Ljudstvo je občudovalo pogumnega viteza, neustrašenega borca proti Turkom in tudi proti krivicam dunajskega dvora. Njegovo kamnito gnezdo sredi nedostopne pečine mu je do zadnjega dajalo varno zavetje.

Varno zavetje v skalah je našel tudi dobri, pravični kralj Matjaž. Gora Peca je njega in njegove zadnje bojovníke skrila v svoje skale. Še danes je tam. Mirno spi v skalnati votlini sredi kamnite gore in brada se mu ovija okrog kamnite mize. Upajmo, da bo zgodovinska znanost dokazala, kako legendarni slovenski ljudski junak ni madžarski kralj Matija Korvin, ampak je to kmet Matjaž, vodja koroškega kmečkega punta leta 1478.

Kot da tlačanski jarem ne bi bil dovolj težak, so utrjeno deželo skoraj tristo let napadali Turki. Edina obramba nezaščitenemu ljudstvu je bila kamnita trdnjava, kamnit taborski zid okoli vaške cerkvice. Največkrat so obupanemu ljudstvu pomagali ti kamniti taborski zidovi, včasih je pomagala iznajdljivost branilcev, včasih je pomagal čudež. Tudi ljudstvu, zbranemu v šmarnogorski cerkvi za taborskim zidom, je nekega davnega dne pomagal čudež.

Strašni Osman aga se je odločil, da zavzame šmarnogorski tabor. V trdi noči se je turška vojska previdno vzpenjala proti obzidju, da bi presenetila kristjane. Že so prvi sončni žarki obsijali zvonik cerkvenega tabora, ko je Osman dosegel obronke prvih okopov. Tedaj zastavi pot konjenici star puščavnik, ki je bival tam v skalni votlini.

»Stojte! Cerkev je nezavzetna,« zagrmí puščavnik z mogočnim glasom.

Osman se zakrohota in z enim samim silovitim udarcem krive sablje odseka staremu možu glavo. Tedaj je silno zagrmelo v osrčju zemlje. Zamajala se je trdna skala. Neka čudna sila je ustavila Turke, da niso več mogli naprej. Osmanov konj je s strahovito silo udaril s kopitom v skalo. Globoko se je udrila njegova podkev v kamen in turška vojska je obstala kot okamnena. Okamnena je za vedno. (Vir: Rado Radešček, Slovenske legende).

Še danes je v Sedlu Šmarne gore mnogo skal, ki leže razmetane med drevjem. Na skali, v katero je udaril Osmanov konj s svojim kopitom, pa so verniki postavili kapelico z imenom »Pri turškem kopitu«.

Ko so minila najhujša turška leta, si je dunajski cesar Jožef II. zaželel močno državo in je zato potreboval močno vojsko. Leta 1763 je razpisal dosmrtno vojaško službo za vse fante, ki niso bili dediči kmetije ali niso bili izučeni za neko obrt. Namesto da bi preživeli svoje življenje v bojih za dunajskega cesarja, so slovenski fantje bežali v skalnata zavetišča sredi gorâ in gozdov. Rokovnjaške luknje v skalnatem pečevju v dolini Kamniške Bistrice in številne 'Fantovske luknje' po naši deželi govorijo o nenavadnih vojnih ubežnikih, ki jih cesarski Dunaj kljub vsem naporom skoraj sto let ni mogel pregnati iz njihovih skalnatih bivališč. Na koncu je moral popustiti Dunaj. Skrajševal je vojaško obveznost na osemnajst let, nato na osem in končno na tri leta.

V času prve svetovne vojne se je ob skalovitih bregovih hčere gora Soče odigrala najhujša gorska fronta v zgodovini človeštva. Tudi v drugi svetovni vojni so skalnate gore in gozdovi dajali zavetje borcem za svobodo.

Fr. Dobnikar (1900): »Kralj Matjaž«. Slika, objavljena v obzorniku »Dom in svet« (1903), združuje več prizorov: stara mati pripoveduje otrokom Matjaževe zgodbe; popotnik je pogledal skozi luknjico v votlino, kjer spi legendarni kralj; lipa s ptičico. Prizore obkrožajo lipovi listi in cvetovi, torej zelenje in vonj kot simbol dokončnega odrešenja. Vzeto iz knjige Jožka Šavlija »Slovenska znamenja«.

Kraška vas, fotografirana leta 1890.

Kapelica Turško kopito v sedlu med Šmarno goro in Grmado pri Ljubljani. - Fotografija: Gregor Lipovšek.

Kamen ni zaznamoval le zgodovine našega ljudstva, ampak je zaznamoval tudi življenje vsakega posameznika.

Od krstnega do nagrobnega kamna

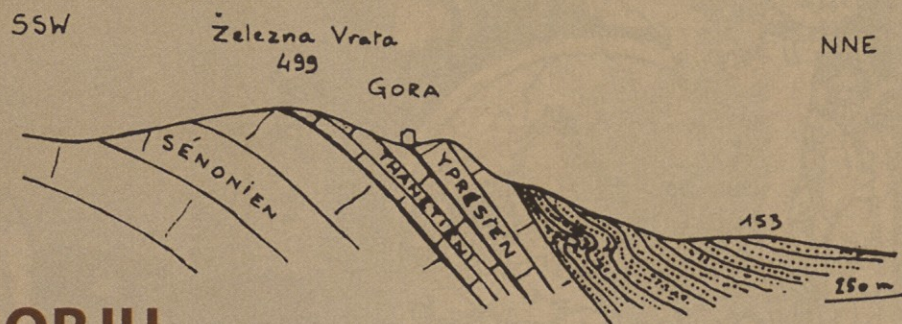
Med krstnim in nagrobnim kamnom je nekdaj na naših tleh teklo življenje, povezano s kamnom. Kmet je oral zemljo, ki so jo omejevali kamni - mejniki. Pride-lati je moral dovolj žita, da so ga mlinski kamni namleli za dovolj kruha, če je hotel preživeti svojo lačno dru-žino. Kruh si je služil tudi v številnih kamnolomih, ki jih je bila naša dežela nekdaj polna. Kot kamnosek je mojstrsko rezal kamen in ga oblikoval v prelepe oblike. Na Krasu in v drugih kamnitih predelih naše dežele pa si je naš človek s kamnom omogočil življenje. Sezidal je kamnito hišo, jo pokril s kamnito streho, obdal je svojo domačijo s kamnitim zidom, postavil je kamnito mizo pred hišo, kamnito klop in kamniti žleb, po katerem je napeljal vodo v kamnit vodnjak. Za hranjenje hrane je izklesal kamnito posodo, za krmljenje živine pa je izkle-sal kamnito korito. Postal je trd in trmast kot kamen. Le tako je preživel trda leta svojega življenja in tako je naš narod preživel tudi trda stoletja svoje zgodovine.

Z geologi na ogled
okrog Trstelja

KRAS JE PODOBEN VALOVITEMU MORJU

Rajko Pavlovec

Profil od Železnih vrat proti vzhodu vključuje na levi kredne apnence in nato paleogenske apnence; na desni so flišne plasti (Bignot, 1972).

Za Kras, Vipavsko dolino in druge dele Slovenije so se geologi zanimali že davno. Sredi 19. stoletja sta – poleg nekaterih drugih – v svojih delih omenjala Vipavsko dolino in soseščino **Adolphe Charles Morlot** (1848) in **Dionyz Štur** (1858). Prvi se je rodil leta 1820 v Neaplju in umrl leta 1867 v Bernu. Precejšen del svojih raziskav je namenil našim krajem in publikacija iz leta 1848 je najobsežnejše njegovo delo s tega ozemlja. Štur je bil rojen leta 1827 na Slovaškem in umrl leta 1893 na Dunaju. Po Sloveniji je deloval predvsem zaradi priprave geološkega zemljevida avstro-ogrske monarhije. Pri tem delu ni zanemarjal fosilov in drugih geoloških zanimivosti. Najobsežnejše raziskave zlasti južnejšega dela Slovenije je opravil **Guido Stache**, rojen leta 1833 v Namysłówu v Šleziji in umrl leta 1921 na Dunaju. Vsekozi je bil član dunajskega geološkega zavoda in nekaj časa njegov direktor. Najobsežnejša njegova monografija je izšla leta 1889. Obsega predvsem južno Slovenijo, Istro in Dalmacijo. Priložen je obsežen zemljevid. V tem delu objavljene ugotovitve v dobršni meri veljajo še danes. V sedemdesetih letih prejšnjega stoletja je veliko raziskoval po južni Sloveniji in Istri Francoz **Gérard Bignot** (1935-2007). Bil je profesor na Sorbonski univerzi. Raziskoval je tudi območje Trstelja.

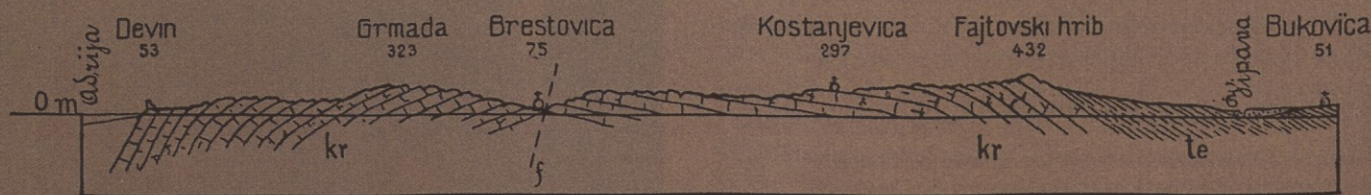
Ozemlje okrog Trstelja vključujejo različni starejši in novejši geološki zemljevidi. Podrobnejši podatki so na treh izmed njih. Leta 1920 je bil natisnjen list Gorica in Gradiška (Görz und Gradisca), ki ga je pripravil **Guido Stache**. Leta 1968 je bil tiskan slovenski zemljevid – prav tako list Gorica, katerega avtor je **Stanko Bu-**

ser. Prvi je v merilu 1:75.000, drugi v merilu 1:100.000. Osnovne poteze so na obeh podobne; razlikujejo se v podrobnostih. Oba zemljevida spremljata tolmača z nekoliko podrobnejšimi podatki. Najnatančnejši geološki zemljevid tega ozemlja je izdelal **B. Jurkovšek** leta 2010 v merilu 1:25.000. Dodana mu je knjižica s podrobnejšimi podatki. Južnejši del Tržaško-komenske planote je na zemljevidu v merilu 1:50.000 (Jurkovšek in sod., 1996).

Omeniti kaže zanimivo drobno knjižico **Ferdinanda Seidla** »Geološki izprehodi po Goriškem« iz leta 1913. Ta mož se je rodil v Novem mestu leta 1856 in tam umrl leta 1942. Od leta 1887 do prve svetovne vojne je poučeval na realki v Gorici, zato je tamkajšnjo okolico dobro poznal. Zelo je skrbel za popularizacijo naravoslovnih ved, tudi geologije, in omenjena knjižica je eno izmed takih njegovih prizadevanj. V njej je objavljeno predavanje, ki ga je imel pri Narodni prosveti v Gorici leta 1912. Knjižico je leta 2011 ponatisnilo Slovensko planinsko društvo v Gorici, za kar je izdajateljem treba čestitati.

Trstelj je s 643 metri nadmorske višine tudi v turističnem pogledu zanimiva točka. **Andrej Gogala** je v knjigi »Kamen, voda, sonce in veter« leta 2001 napisal, da je Trstelj najvišji vrh Komenskega Krasa in se razgleduje po Vipavski dolini in Tržaškem zalivu. Brez dvoma je to skromno povedano, saj se s Trstelja vidi Trnovski gozd, celoten Kras, Julijske Alpe in krepko čez meje naše države. Kakor drugi deli Slovenije je tudi Trstelj skozi milijonletja Zemljine geološke zgodovine

Geološki profil od Jadranskega morja (Adrija) pri Devinu čez Fajtji hrib v Vipavsko dolino (Seidl, 1913).
Kratice pomenijo (kr = kredne plasti; te = terciarne plasti, f = prelom).

doživljal velike pertrese, ki so bili že opisani (Pavlovec, 1994).

Zgodovinar, geograf in arheolog **Simon Rutar**, rojen v vasi Krn leta 1851 in umrl v Ljubljani leta 1903, je v knjižici o Goriški in Gradiščanski leta 1892 napisal, da severni rob Krasa imenujejo navadno le Gora. Tu je najvišji Trstelj, zahodno od njega Fajtovski hrib (to je Fajtji hrib, 433 m) in Ostren (glede na nadmorsko višino, ki jo navaja Rutar, je to Veliki vrh, 463 m), in vzhodno Šunka (to je Šumka, 533 m) in Škratljeвица (to je Škratlevica, 434 m). Zanimivo, da drugih podobno visokih vrhov ne omenja. Kras opisuje dosti poetično. Pravi takole: »Kras je podoben valovitemu morju, ki je sredi viharja okamenel ... Večinoma ga pokriva žalostna, kamnita puščava, med katero se pa nahaja dosti zelenic zemlje s človeškimi selišči.«

Seidl omenja v svoji knjižici trden apnenec, poln fosilnih ostankov numulitov, ki jih je poslovenil v novčarje. Mnogi so namreč podobni kovancem in od tod tudi ime *Nummulites* po latinskih besedah »nommus« ali »nummulus«, kar pomeni novc ali novčič. To so praživali - luknjičarke ali foraminifere. Piše takole: »Tak kamen, poln numulitov, vidimo pri železniški postaji Sovodnje. Od tod sega panoga numulitnega apnenca mimo Mirna na severno pobočje Trstelja, dalje mimo železniške postaje pri Rifenberku proti Štanjelu in še naprej.« Zanimiv je tudi profil, objavljen v Seidlovi knjižici. Sega od Devina mimo Brestovice in Kostanjevice čez Fajtji hrib v Vipavsko dolino.

Danes označujejo geologi ozemlje severno od Trstelja in Vipavsko dolino Goriško-vipavski sinklinorij, kar so v generalnem pogledu kadunjasto upognjene plasti. Na drugi strani proti Krasu je Tržaško-komenski antiklinorij, v glavnem obratno usločena geološka zgradba, kakršno vidimo tudi na Seidlovem profilu. Obe tektonski enoti prehajata severno od Trstelja druga v drugo. Vzhodno od Trstelja in malo zahodno od Železnih vrat poteka pomembnejši Tomačevski prelom, imenovan po kraju Tomačevica.

Okrog Trstelja je veliko plasti iz kredne dobe, ki je najmlajši del srednjega zemeljskega veka ali mezozoika. Na vrhu Trstelja je svetel zrnat zgornjekredni apne-

Območje opisa »Z geologi na izlet okrog Trstelja!

Cestni usek pri Železnih vratih.

Fliš na severnem pobočju Trstelja.

nec. V njem je veliko ostankov svojevrstnih fosilnih školjk rudistov. Ena lupina ima obliko kravjega roga, druga je pokrovček, ki zapira »kravji rog«. Te plasti uvrščajo v tomajski apnenec iz lipiške formacije, kakor jih geologi danes imenujejo. Stache je ta apnenec uvrstil v tako imenovano nabrežinsko stopnjo. V različnih krednih apnencih so poleg rudistov še drugi fosili. Med njimi je foraminifera s kakšen centimeter veliko okroglo hišico, ki so jo prvič našli v okolici Trsta. Vrsto ime so ji dali prav po tem kraju, *Keramosphaerina tergestina*, slovensko bi ji rekli tržaška keramosferina. Dobiti jo je mogoče tudi med Trsteljem in Fajtjim hribom.

Na južnem pobočju Trstelja sledi plastem lipiške formacije apnenec, v katerem je manj rudistov. Tega prištevajo k zgornjekredni sežanski formaciji, ki je nastajala nekako pred 75 do 80 milijoni let. Še naprej proti jugu je plastnat apnenec z onkoidi. To so kroglaste tvorbe, posledica delovanja modrozelenih cepljivk. Okog vasi Lipa je plastnat apnenec z roženci. Roženec je drobnokristalna sedimentna kamnina, sestavljena največ iz kremenca. Južneje od vasi Lipa je apnenec z debelejšimi vložki dolomita iz povirske formacije, ki je nastala na prehodu med spodnjo in zgornjo kredno, nekako pred 100 milijoni let.

Ponekod na Krasu so med plastmi sežanske formacije največkrat tankoplastnati apnenci, nekoč imenovani ribji skrilavec, komenski skrilavec ali komenski ploščasti apnenec. Ime je dobil po Komnu. V teh plasteh so našli precej dobro ohranjenih ribjih in drugih vretenčarskih ostankov. Prvič so jih omenjali že sredi 19. stoletja. V Stachejevem zemljevidu je nahajališče fosilnih rib označeno tudi malo vzhodno od Lipe, nahajališča so znana že iz Gabrovice, Tomačevice, Škrbine in Volčjega Gradu. Proti koncu 19. stoletja (1895) je ribe podrobneje opisal Zagrebčan **Dragutin Gojanović Kramberger** (1856-1936). Ta mož je postal svetovno znan zaradi proučevanja krapinskega pračloveka. Nekaj fosilov s Krasa sta predstavila B. Jurkovšek in **T. Kolar Jurkovšek** (2001).

Komenski apnenci so v raznih formacijah. Poleg v sežanski jih dobimo tudi v povirski in repenski formaciji, ki je nastajala pred kakšnimi 90 milijoni let. S tem je nastala kar majhna zmešnjava in bi bilo bolje navedeti različna imena za različno stare komenske apnenec, čeprav so nastajali v podobnem morskem okolju.

Kredni apnenci so pomemben gradbeni in okrasni kamen, ki so ga nekoč pridobivali v številnih kamnolomih po Krasu. Sedaj deluje večji kamnolom naravnega kamna v Lipici; nekaj kamnolomov je na italijanski strani. V tem krednem apnencu so številni rudisti. Deloma so ohranjene njihove lupine v celoti. Takšnemu krednemu apnencu pravijo rožnati ali italijansko fiorito, ker so prerezi rudistov kot nekakšni cvetovi. Če so morski valovi rudistne lupine zdrobili, je tak apnenec enotni ali unito. Iz krednih apnencev je zgrajena večina starejših hiš na Krasu pa tudi pokrivali so jih s tanjšimi apnenčevimi ploščami.

Na severnem pobočju Trstelja je takoj ob vrhu ozek pas temnejših apnencev, laporastih apnencev in

Spomenik pri Železnih vratih.

breče liburnijske formacije. To in nad njimi ležeče trstelske plasti imenujejo nekateri kraška grupa. Te plasti so staroterciarne starosti. Dobimo jih tudi ob Železnih vratih vzhodno od vrha Trstelja. Zanimiv profil je ob manjši poti od Železnih vrat proti zahodu. Nad omenjenimi plastmi sta miliolidni apnenec in alveolinsko-numulitni apnenec. Mimo prevala Železna vrata (445 m) je vodila tovarna pot iz Vipavske doline na Kras. Kapelica na tem prostoru je bila postavljena leta 1886 iz krednega apnenca, v katerem so redki rudisti. Na njej so imena štirih kmetov in voznikov. Po eni razlagi naj bi Železna vrata preprečevala vdor kuge iz Trsta in s Krasa na Vipavsko. Dejansko je strašila ta huda bolezen sredi 19. stoletja. Po drugi razlagi pa naj bi tod pobirali davek od vina, živine in drugih stvari in reči, ki so jih prevažali iz Vipavske doline proti Krasu ali obratno.

V ozkem pasu plastnatega apnenca, laporastega apnenca in breče so številne fosilne luknjičarke iz skupine miliolid s pentljasto zavrtimi majhnimi hišicami. Danes jih označujejo kot spodnje trstelske plasti. Prej so imeli ti apnenci različna imena: zgornji foraminiferni, miliolidni in slivski apnenec. Sledi širši pas apnencev zgornjih trstelskih plasti. Ti sedmineti so dobili ime prav po Trstelju in so nastajali v paleocenski dobi v plitvem morju nedaleč od obale. Paleogen ali starejši terciar delimo na paleocen, eocen in oligocen.

Na severnem pobočju Trstelja sledi siv alveolinsko-numulitni apnenec. Ime je dobil po luknjičarkah alveolinah in numulitih. V njem so ponekod manjši prelomi, ob katerih je kamnina zdrobljena. Apnenec prehaja v flišne plasti, ki se ponekod začno z bazaltnim konglomeratom, v katerem je največ prodnikov iz alveolinsko-numulitnega apnenca. Najpogosteje je v flišu hitro menjavanje laporovca in peščenjaka. Posamezne

plasti so debele največkrat do 10 centimetrov ali nekaj več, redkeje dosežejo debelino kakega pol metra. V flišu so ponekod vložki konglomerata, breče, kalkarenita in opoke. Fliš sega v Vipavsko dolino in je primerna kamnina za vinograde in sadovnjake. Iz peščenjakov so v preteklosti gradili stavbe, oporne zidove in še kaj. Alveolinsko-numulitni apnenci in fliš so eocenske starosti. Po tem času se je morje umaknilo; nastalo je kopno.

Kako so ljudje nekoč varčno in pametno gradili, vidimo pri uporabi kamna. V Vipavski dolini in na obrobju je veliko fliša. Tam so zidovi starejših stavb iz flišnega peščenjaka. Na Krasu so apnenci, zato so tam gradili s tem kamnom. Povsod so posegali po kamnu iz bližine.

Za flišne kamnine poznajo domačini številna imena (Pavlovec, 1961). Menjavajočim se plastem peščenjaka in laporovca pravijo v Vipavski dolini in na njenem obrobju sovdan, tudi sovdanovec. Peščenjak je pogosto samo kamen. Po barvah ločijo sivec, sivec kamen, siv kamen in še kaj. Kremenec je zelo trd flišni peščenjak, v katerem je veliko kremenovih zrn. Sablon je rumenorjav ali zelenkast peščenjak, v katerem je veliko sljude in kremena. Posebno trd je hudičev kamen. Laporovcu pravijo pogosto opoka, zlasti če je v nekoliko debelejših plasteh. Na flišnih plasteh je ponekod pusta rjava ilovnata prst, ki je nimajo radi za obdelavo. Imenujejo jo ikra ali ikra zemlja ... Ti ljudski izrazi se zelo izgubljajo in jih poznajo predvsem le še starejši ljudje.

Na Krasu so kredni apnenci na videz mnogo manj različni, kot so različne plasti v flišu. Zato je za tamkajšnje kamnine manj ljudskih izrazov. Največkrat jih označujejo po barvi: siv kamen, bel kamen, črn kamen in podobno. Bolj kot so se prebivalci zanimali za domača imena kamnin, so poznali njihovo uporabnost za zidove, strehe, stopnice, portone, vodnjake in še za kaj.

Literatura

- Bignot, G.; 1972: Recherches stratigraphiques sur les calcaires du Crétacé supérieur et de l'Éocène d'Istrie et des régions voisines.- Travaux laborat. micropal., 2, 1-353 – 50 tab.- Paris.
- Buser, S.; 1968: Osnovna geološka karta SFRJ Gorica 1:100.000.- Zvezni geološki zavod, Beograd
- Gogala, A; 2003: Kamen, voda, sonce in veter.- Prirodoslovni muzej Slovenije, 1-176, Ljubljana
- Gorjanovič Kramberger, D; 1895: Fossilne ribe Komena, Mrzleka, Hvara i M. Libanona.- Jugoslov. akad. znan. umet., 16, Zagreb
- Jurkovšek, B; 2010: Geološka karta severnega dela Tržaško-komenske planote 1:25.000.- Geološki zavod Slovenije, Tolmač 72 str. + zemljevid, Ljubljana
- Jurkovšek, B., Toman, M., Ogorelec, B., Šribar, L., Drobne, K., Poljak, M., & Šribar, L.; 1996: Formacijska geološka karta južnega dela Tržaško-komenske planote 1:50.000, Kredne in paleogenske karbonatne kamnine.- Inštitut za geologijo, 1-143 + zemljevid, Ljubljana
- Jurkovšek, B; Kolar-Jurkovšek, T.; 2001. Kras, pokrajina terana in fosilov.- revija Kras, 45, 37-39, Ljubljana
- Morlot, A.; 1848: Über die geologische Verhältnisse von Istrien mit Berücksichtigung Dalmatiens und angrenzenden Gegenden Kroatiens, Unterkrains und der Görzer Kreises.- Naturwiss. Abhandlungen, 2, 257-321, Wien
- Pavlovec, R.; 1961: Prispevek k poznavanju ljudskega poimenovanja eocenskega fliša.- Geografski vestnik, 33, 153-164, Ljubljana
- Pavlovec, R.; 1994: Gora, ki se je dvignila iz morja.- revija Kras, 4, 22-23, Ljubljana
- Rutar, S.; 1892: Poknežena grofija Goriška in Gradiščanska. Prirodnoznanstvi, statistični in kulturni opis.- Slovenska zemlja, 1, 1-116, Ljubljana
- Seidl, F.; 1913: Geološki izprehodi po Goriškem.- Socialna matica, 1-40, Gorica
- Stache, G.; 1889: Die Liburnische Stufe und deren Grenz-Horizonte.- Abhandlungen Geol. Reichsanstalt, 13, 1-170, Wien
- Stache, G.; 1929: Geologische Spezialkarte ...Görz und Gradišca.- Geologische Reichsanstalt, Wien
- Stur, D.; 1858: Das Insonzo-Thal von Flitsch abwärts bis Görz, die Umgebung von Wippach, Adelsberg, Planina und Wochein.- Jahrbuch Geol. Reichsanstalt, 9, 324-366, Wien

Dr. Rajko Pavlovec, geolog - Ljubljana

Pri vasi Lipa so ograde iz krednih apnencev. Vozadju pobočje Trstelja.

Hiša v Lipi, zgrajena iz kosov krednega apnenca.

Tri vasi in njihove zanimivosti

OSTROŽNO BRDO IN TAMKAJŠNJA PARTIZANSKA BOLNICA

Drago Kolenc

Drago Kolenc iz Postojne je upokojeni profesor psihologije. Njegov hobi je zgodovina. V obdobju med letoma 1967 in 1980 se je ukvarjal s poklicnim usmerjanjem mladine. Potem je služboval v državni upravi, v zdravstvu in v socialnem delu. Bogate izkušnje ima tudi v pisanju za časnike, saj je bil redni dopisnik časnika Delo in Primorskih novic, pa v Naše razglede je pisal, dokler so izhajali. Napisal je tudi knjigi »Kraji, kjer je prepil doma« in »Dober dan, Krpanova dežela«. Za revijo Kras je napisal tri sestavke o severovzhodnih Brkinih s skupnim naslovom »Suhorski svetilnik, ostroška bolnica in Kozjanski grad«. Pri sestavek - o suhorskem svetilniku - smo objavili v junijski dvojni, 110.-111. številki na straneh 44-47. Tokrat objavljamo drugi sestavek: o Ostrožnem Brdu in o tamkajšnji partizanski bolnici.

Uredništvo

Po začetnem sodelovanju s suhorskimi učitelji so na Ostrožnem Brdu od šolske pogodbe s Suhorci odstopili in najeli učitelja samo zase. Leta 1884 so postavili tudi namensko šolsko poslopje. Zanj so si uspeli izprostiti 800 goldinarjev od takratnega kranjskega deželnega zbora, 300 od kranjske hranilnice, 200 pa celo od cesarja Franca Jožefa I.

Vaščani še vedno nosijo cvetje na grob svojega učitelja Franca Bajca, ki je umrl davnega leta 1882

Za razliko od suhorskih učiteljev, v Ostrožnem Brdu učitelji niso pisali niti pesmi, niti nenavadnih razprav, bili pa so očitno enako spoštovani. Učitelju Francu Bajcu, ki je umrl leta 1882, vaščani še vedno nosijo na grob cvetje. Grob leži v senci starega javorja prav pred vhodom v vaško cerkev sv. Antona Padovanskega. Seveda. To je tista s kropilnikom in s tremi ribami, toda že na začetku nas spravi v zadrego. Postavljali so jo leta 1780, na portalu pa najdemo napis »Na čast sv. Kancijan v času prečastitega gospoda Janeza Rampele, župnika v Košani« z letnico 1655. Portal je bil očitno prenesen iz prve cerkve, ki je stala 20 minut hoje proč od vasi. Tako kot suhorsko, je tudi tisto zgradil mojster Janez Sever, ki pa jo je zaradi izpostavljenosti verjetno uničila strela ... Njena dediščina sta tudi izvrstno klesana svetniška kipa ob straneh velikega oltarja. Moški je oblečen v rimsko tuniko in je morda Kancijanov brat sv. Kancij, svetnica na drugi strani pa bi lahko bila njuna sestra Kancijanila, ki je bila umorjena skupaj z njima. Iz Kancijanove cerkve sta gotovo tudi oba kropilnika, nekatere oltarne mize ter bolj nerodno oblikovana sv. Jurij

Na levi strani: Ostrožno Brdo
s cerkvijo sv. Antona Padovanskega.
Zgoraj: Prvi vaški zavetnik sveti Kancijan.
Na sredini: Domnevni sv. Kancij.
Desno: Naslikani oltar sv. Jožefa.

in sv. Martin v podobi rimskih konjenikov. Vse drugo so pretežno izdelki 19. stoletja. Stebriščni veliki oltar z dodanima portaloma krase leseni kipi sv. Antona, sv. Petra in sv. Pavla. Slavoločna oltarja častita sv. Kancijana in misijonarja Frančiška Ksaverija. Oltarni sliki sta iz druge polovice 19. stoletja, avtorja pa sta neznana. Ostala dva oltarja sta samo naslikana, posvečena pa sta Mariji Devici in sv. Jožefu. Poslikavo je leta 1873 opravil Štefan Šubic iz Poljan pri Škofji Loki, katerega poslikave na Notranjskem pogosto srečamo. Jožefa spremljata sveti Martin in sveti Avguštín v škofovskem ornatu. Prvemu je pridana znamenita Martinova gos, atribut drugega pa je srce v rokah. Menda je znal tako ljubeznivo pridigati, da so ga imenovali »Medenousti«. Mariji ob strani stojita sv. Uršula in sv. Barbara. Uršulo lahko prepoznamo po puščicah. Ubili so jo namreč hunski lokostrelci. Barbara ima v desnici kelih s hostijo, v drugi roki pa drži meč. Skoraj obvezni stolp, v katerega jo je oče zaprl, da bi jo odtegnil vplivu krščanstva, na Ostrožnem Brdu manjka.

Na vaško ime prvič naletimo leta 1400 v urbarju graščine Završnik nad Vremami. Takrat je bilo v naselju skupno 13 kmetij s priimki: Dessina, Gellen, Linhart, Marin, Marinetz, Pernhart in Tometz. V naslednjih sto letih zaradi turških vpadov in beneških vojn kraj ni napredoval. Turki so sicer leta 1498 uničili le sosednje Pre-

lože, toda v Brkinih se je razširila vsesplošna revščina. Stvari so se obrnile šele po letu 1700, ko je začel Trst postajati svobodno pristanišče. Tja so Brkinci začeli prodajati seno, drva, krompir, sadje, faše (leskove butarice za razsvetljavo), zelenjavo, jajca in meso. V zemljiškem katastru je vas postala Ostroschenwerd, svoj vrhunec pa je dosegla leta 1901 z 61 hišnimi številkami in s 404 prebivalci. Bilo bi jih še več, toda leta 1855 je izbruhnila huda kolera, ki je na Brdu in v sosednjem Suhorju pobrala kar 150 ljudi.

Zakaj je Brdo ravno »ostrožno«, je več razlag. Lahko bi bilo izpeljano iz besede »ostroga«, iz »ostrožnica«, ki je domače ime za robido, iz »ostrožnika«, cvetlice z latinskim imenom *Delphinium* ali iz besede »ostrog«, ki je v starih časih pomenila utrjeno naselje ali vojaški tabor. Italijanske zasedbene oblasti po letu 1918 ga sprva niso znale prav prevesti. Do odločitve jim je nazadnje pomagal razvoj dogodkov. Vojaško posadko, ki je bila najprej nastanjena v Ambrožičevem mlinu ob cestnem odcepu za Ostrožno Brdo, so pozneje preselili kar v vas. Odnosi med vojaki in vaščani so bili vseskozi napeti, po letu dni pa so jih Ostrožani, oboroženi s kamenjem in koli, preprosto nagnali. Naselje je potem postalo »Monteforte del Timavo« ali »Utrjen vrh nad reko Reko«. Bolje ne bi mogli zadeti! Vas je bila namreč med zadnjo vojno krepko na strani slovenskega odpor-

niškega gibanja. Domačin Karlo Maslo je bil poveljnik več partizanskih enot, med drugim tudi Kosovelove brigade. Italijanom je bil trn v peti in so za njegovo glavo ponujali 50 tisoč lir nagrade. Po osvoboditvi je bil razglašen za narodnega heroja.

Ostrožani so bili varuhi partizanske bolnice

Ostrožani so bili tudi varuhi partizanske bolnice Zalesje v gozdnati grapi potoka Šmagurke. Bila je osnovana po italijanski kapitulaciji, novembra leta 1943, in je najprej delovala kar pod šotori v dolini potoka Padraž na drugi strani Kozjan, spomladi naslednje leto pa so jo preselili pod Ostrožno Brdo. V več barakah je imela prostora za 22 ranjencev, za huje ranjene tudi poseben bunker z operacijsko mizo. Vhod vanj je bil tako ozek, da so nosila skozi kar potisnili.

Bolnico je vodil zdravnik dr. Mogamed Gadžijev s partizanskim imenom Mišo. Po rodu je bil Dagestanec, rojen v kraju Bujnask blizu pristanišča Mahačkala ob zahodni obali Kaspijskega morja. Kot pripadnika sovjetske Rdeče armade so ga Nemci leta 1942 zajeli in vključili v ruske kvislinške enote. Na poti v Italijo je v Senožecah januarja 1944 skupaj s prijateljem pobegnil in pritaval na partizansko Ostrožno Brdo. Sprejet je bil z velikim veseljem, v novi bolnišnici pa je moral začeti skoraj iz nič. Njegov prvi kirurški poseg je bil več kot improviziran. Ranjenca Antona Jenka iz bistrških Čelj,

ki mu je »dumdumka« razmesarila nogo, so uspavali kar s kuhinjskim sitom, v katerega so natlačili vate in polili z etrom. Za operacijsko mizo so uporabili dva zaboja, za svetlobo je služila karbidovka iz rudnika Vremški Britof, kot kirurški instrument pa je bila sadjarska žaga. Ob operaciji sta se oba bolničarja onesvestila, tako da so morali priskočiti na pomoč sami ranjenci. Da ne bi bilo omedlevic še več, so gledali proč. Do zdravil in boljše opreme so potem pomagali okoliški civilni zdravniki, med njimi celo Italijani, kot sta bila npr. dr. Rizzo iz Divače in De Feconda iz Ilirske Bistrice.

Improvizirati pa je moralo tudi drugo bolnišnično osebje. Treba je bilo zagotavljati prehrano in kuhinjo za 60 do 70 oseb. Intendant Jože Petkovšek z Vrhlike in kuharica Malka Krebelj z Ostrožnega Brda sta bila prava čarovnika. Vsak dan je iz vasi prihajal svež kruh. Za ranjence, ki so izgubili veliko krvi, je bil na razpolago celo teran. Posteljnino in obveze so pomagala prati vaška dekleta.

Vsi skupaj so skrbno pazili na konspiracijo. Barake so bile prekrite z listjem in mahom, vse stopinje so za seboj zamaskirali. Pozimi so zakrivali sledi tako, da so nanje sejali sneg skozi rešeto. Dim iz kuhinje in peči je bil napeljan pod zemljo in je prihajal na prosto 500 metrov proč skozi več odprtín. Da bi ga bilo čim manj, so kurili le suha drva brez lubja. Kljub temu so Nemci novembra leta 1944 lokacijo bolnice le našli. Menda so kljub partizanski previdnosti z vasi Tatre v gozdu opazili dim, za njeno lego pa naj bi povedal tudi eden od bivših ranjencev. Seveda le približno, ker so mu pri pri-

Spomenik partizanski bolnici Zalesje.

Dr. Magomed Gadžijev - Mišo.

hodu v bolnico in odhodu iz nje zavezali oči. Na srečo je osebje bolnišnice za nameravano hajko pravočasno zvedelo in spravilo ranjence na varno. Nemci so tako uspeli najti in požgati le kuhinjo, pri tem pa so ubili tudi enega od borcev, ki je prezgodaj zapustil skriivališče. Ker brez baze bolnišnica ni mogla več delovati, so jo januarja naslednje leto razpustili in priključili partizanski bolnici Snežnik. V Zalesju se je skupno zdravilo 207 borcev in drugih bolnikov. Za zdravje se jim ni bilo treba bati. Dr. Gadžijevu je v vsem času delovanja bolnice umrlo le pet pacientov.

Lesena bolnišnična bivališča v Ostroškem borštu, v katerih se je ustvarjal del slovenske zgodovine, so že zdavnaj izginila. Bolnišnici sovjetskega zdravnika dr. Miše v spomin stoji danes le kamnit spomenik, postavljen v soseščini zdavnaj požgane kuhinje. Po gozdu raztresene temelje bolnišničnih objektov označujejo samo simbolični tlorisi iz napete žice. Nekatere iz zemlje še štrli dva zložena ploščata kamna, ki sta nekoč označevala partizanski grob, na drugem koncu zopet prepoznavamo sledove bolnišničnega bunkerja. Vse vmes in vsenaokrog se še naprej širijo prostrani gozdovi, partizanske zgodbe pa že prekriva zelena temnina.

Nekaj materialnih spominov na bolnico pa je vendarle ostalo. Ostrožani jih imajo razstavljene v nekdanji vaški šoli. Ohranjeni sta še zdravnikova bluza in delovna halja intendanta Branka. Prav tako usnjen plašč in torbica bolnišničnega komisarja Stanka Vatovca z Mislič. Od lekarne je ostalo nekaj preprostih zdravil,

od zdravniškega pribora varnostne sponke, injekcijske igle in leseno kladivce za preizkušanje refleksov. Častno mesto ima karbidovka, ki so jo uporabili ob prvem kirurškem posegu. Britev in brivski čopič so si ranjenci med seboj izposojali. Vsebina starih konzerv je že pozabljena. Trebušasta pletenka je nekoč služila za teran. Jedilni pribor, ki so ga imeli na razpolago, je bil več kot soliden. Le kje ga je kuharica vse nabrala? Šivalni stroj Zetina, ki so ga uporabljali v bolnišnici, je bil v tistem času eden najsodobnejših. Izdelali so ga v Brnu na Češkem. Tovarna deluje še danes.

Viri

Koman, Stane; 1979: Kozjane, partizanska vas v Brkinih.- uredil avtor, Sežana
Osnovna šola Pregarje; 2001: Partizanska bolnica Zalesje
Pegan, Anton; 1902: Hieroglifi, klino- in križkrajpis v Slovencih, neobjavljeno gradivo
Postojnsko okrajno glavarstvo; 1889: Postojna
Premrl, Božidar; 2006: Učitelj Anton Pegan iz Vipavskega trga.- Vipavski glas št. 79
Status animarum občine Brezovica, Župnijski arhiv Slivje
Trebec, Nada: Potovanje po naših vaseh - Ostrožno Brdo.- Snežnik št. 153/2003
Informatorji in svetovalci: Kristina Dekleva, Suhorje; Irena Požar, Božo Premrl, Ljubljana; Postojna; Milka Tavčar, Suhorje; Albin Vatovec, Postojna; Janez Volk, Suhorje; Jože Volk, Ostrožno Brdo.
www.suhorje.si

Drago Kolenc, prof. psihologije - Tržaška 40, 6230 Postojna

Oprava bolničarja Branka.

Operacijska svetilka na karbid.

AVBER IN OKOLIŠKE VASI

Mira Cencič

Bralcem revije Kras predstavljam kraško vasico Avber in okoliške vasi Gradnje, Ponikve, Dobravlje in Rašo. Poleg osnovnega opisa in posebnosti navajam oskrbo z vodo in stanovanjski fond ter nekaj zgodovinskih značilno-

sti Avberja, njegovo gospodarstvo, krajevno upravo, posvetno, prosvetno in narodnoosbovodično življenje tega prostora ter navajam pomembne Avberce in okoličane.

Avber je viden daleč naokrog in je nekje na sredini poti po cesti, ki povezuje Štanjel skozi Kazlje s Štorjami. Pri »pilu« in avtobusnem postajališču ob cesti med Dobravljami in Ponikvami se proti severu odcepi 1 km dolga pot, ki pelje v vas. Dostop s te ceste pa je tudi južno od Ponikev. V Avberju je sedež krajevnih skupnosti, ki povezuje vasi Avber, Dobravlje, Gradnje, Ponikve in Rašo. Vasice ležijo ob prazgodovinski poti ali v njeni bližini: Štanjel–Avber–Gradnje–Dobravlje–Kazlje–Sv.Lavrenc–Griže–Štorje.

Vas se široko razširja po položnem pobočju 308 m visokega griča. Deli naselja so Peganski konec, Dolenji ali Orlovski konec in Britof na vrhu griča. Okrog in okrog vasi so njive in vinogradi terana. Na južni strani je gmajna Stari boršt, na zahodni pa je gmajna Preksela. Na severni stani Avberja je kraški dol Zlata dolina, poraščen s kostanji, na zahodu pa 75 m globoki Veliki dol s koritom obdobjnega potoka, ki ponika v dva požiralnika. Plosko dno, kjer so bili do nedavnega travniki in pasovi iglastega ter listnatega drevja, deli skalnat in s trnjem zarasel pas vzdolž struge.

Ponikve so precej razpotegnjena vas 4 km od Štanjela proti Štorjam. Vzhodnemu delu naselja pravijo Na vrhi, severnemu delu pa Fabjanski konec. Severno od Ponikev je Kontač z zasajenimi bori, zraven pa je gmajna Pleše. Tik ob vasi Ponikve je 21 m globoka strma kotanja Draga. Verjetno je prav po tem požiralniku – ponikvi – vas dobila svoje ime. Tod voda v deževju odteka v 120 m globoko in 400 m dolgo vodno jamo. Zdi se, da prihaja podzemna voda iz nje na dan v studencu v Merišču 2 km odtod pri zaselku Raša. Kotanja Draga ima svojevrstno floro, ki se je tod ohranila.

Gradnje je gručasta vasica komaj pol kilometra vzhodno od Avberja.

Raša se nahaja v hudourniški dolini reke Raše ob kolovozu, ki se na mostu v Raši odcepi s ceste Štanjel–Branica. Naselje tvorijo tri precej medseboj oddaljene hiše. Dolina Raše je tu široka 100 do 150 m. Na severu jo obdajata Krtinska in Ravenska reber, na jugu pa Avberska in Ponikovska reber. V dolini so gojili krompir, koruzo in nekaj sadja. Ob Raši je do druge svetovne vojne delovalo sedem (7) vodnih mlinov. Zadnji je nehal mleti leta 1966.

Dobravlje stojijo v trikotniku med cestama Štorje–Štanjel in Križ–Dobravlje. Vas je obdana z vinogradi, njivami in travniki.

Kraške jame in brezna

Jame, ki so značilni kraški podzemi pojavi, najdemo tudi na tem območju. V bližini Avberja je nekaj manjših kraških jam in nekaj brezen. Najbolj poznani sta Jama na Pavlinovem in jama Olerija – Volerija. V bližini Gradenj pa je 100 m globoko kraško brezno Čebarnica. V okolici Ponikev je več brezen in dostopnih jam tako na gmajni, senožetih in v borovem gozdiču. Znani sta predvsem vodoravna jama Trebčica in več kot 50 m globoka Mahničeva jama.

Oskrba z vodo

V vseh teh vasicah so do srede 20. stoletja v gospodinjstvih uporabljali kapnico. Pri večini hiš so imeli vodnjake. Skupni vodnjak je od leta 1946 v Avberju v Britofu. Za napajanje živine pa so bili pomembni kali. V Ponikvah so kala imenovali Guranje krepce in Dulanje krepce. V Dobravljah je ob dveh razcepljenih in spet združenih cestah na vzhodni strani vasi večji obnovljeni kal z imenom Jezero, kjer vode nikoli ne zmanjka. Nedaleč od kala je starinska štirna Na hribi, kamor so nekdaj hodili po vodo.

V oskrbi z vodo je bil Avber na boljšem kot druge kraške vasi. V bližini je Raša z nekaterimi vodnimi izviri. Iz Avberske rebri je le en izvir z imenom Francinov studenec, kjer je bil tudi mlin. Vsi drugi izviri so iz vrhovske strani, torej z nekdanje Kranjske. Za napajanje živine je bil pomemben kal Rupe.

Bogata z vodo je za kraške pojme Raša. Ta je omogočala številnim kraškim vasem preživetje v sušnih letih, saj so sem prihajali po vodo iz zelo oddaljenih vasi. Zelo pomemben je bil za Kraševce poleg Francinovega studenca tudi izvir Raše pri Merišču. Njen izvir pri cerkvi sv. Antona ni nikoli presanil.

Hiše in prebivalci

Vasi niso velike in se v 200 letih niso kaj dosti povečale. Po podatkih iz leta 1968 je bilo v Avberju 35 hiš, v Ponikvah 35, v Gradnjah 9, v Dobravljah 29 hiš in v Raši 2 hiši. Skupaj torej 110 stanovanjskih hiš. Leta 1827 so bile v katastrski občini Avber 104 hiše. Tudi

Domačija Ukmar - Francinovich v zgornjem delu Avberja, kjer je bil doma vodja tigrovcov Ciril Grmek - Francinov. Mlajši rod se ukvarja z vinogradništvom in vinarstvom.

Levo: Domačija Kermaunerjevih v Avberju na vstopu v vas.

zadnje čase ni dosti drugače. Hiše so značilno kraške – kamnite, večinoma enonadstropne. Zadnja desetletja so jih obnavljali, prezidavali in večali na račun gospodarskih poslopij. Hiše so se spreminjale tudi v drugi polovici 19. stoletja. Po popisu iz leta 1827, kot je navedeno v Franciscejskem katastru, so bile vse hiše zgrajene iz kamnja in utrjene z malto. Večina jih je bila krita s kamnitimi škrhljami, nekatere s slamo. Ocenjeno je bilo, da je bivalno stanje na tem prostoru srednje. Četudi so bile hiše nizke in skromne, so menili, da so dovolj udobne za potrebe kmetovalcev. Poleg hiše je imel skoraj vsak kmet še gospodarsko poslopje. Tudi gospodarska poslopja so bila zidana iz kamnja, a vsa so bila krita z rženo slamo.

Bolj kot število hiš se je spreminjalo število prebivalcev. To kaže preglednica za čas od leta 1869 do leta 2008!

Število prebivalcev v letih med 1869 in 2008 v vaseh Avber, Gradnje, Ponikve, Dobravlje in Raša.

Leto	1869	1890	1900	1931	1948	1966	2002	2008
Avber	245	229	219	177	141	117	89	97
Gradnje	123	111	111	112	74	80	11	13
Ponikve	243	201	219	223	164	133	116	113
Dobravlje	144	132	137	174	131	144	88	82
Raša	7	16	20	12	12	5	-	1
Skupaj	762	689	706	665	522	479	304	306

Kmečki turizem ORU Davorina Jagodiča, ki je nasproti Kermaunerjeve domačije.

Leta 2008 so našteali 306 prebivalcev v vsej krajevni skupnosti, medtem ko jih je bilo leta 1900 kar 706. Njihovo število se je torej krepko prepolovilo!

Značilni stari priimki v Avberju so Pegan, Orel in Kos; na Gradnjah Turk. V Ponikvah naj bi bili najstarejši priimki in edini v vasi Fabjan, Švagelj, Ukmar in Zlobec, v Dobravljah pa Grmek, Kobal, Poljščak in Zidar.

Zgodovina

Tudi te kraške vasice imajo svojo dolgo zgodovino. Območje je bilo naseljeno od davnine. O tem pričajo razni materialni viri.

Že iz kamene dobe je bilo najdenih nekaj predmetov v okolici Avberja. Pa tudi v Dobravljah so leta 1939 našli predmet iz tega obdobja.

V bronasti dobi, za katero je značilna naseljenost prebivalcev v gradiščih, je bilo to območje gosto poseljeno. Gradišča so nastajala v času, ko so ljudje opustili prebivališča v kraških jamah in spodmolih. Strah pred sovražniki in želja po varnosti sta jih silila v gradnjo utrjenih bivališč na vrhu gričev. V izkopaninah gradišč je zaslediti – kar je značilno za bronasto dobo – orožje za obrambo: bojne sekire, sulice, bodala in meče. Ostanke gradišč najdemo po skoraj vseh gričkih ob poti od Štanjela do Štorij (Kobdilj, Avber, Gradnje, Kazlje, Sv. Mihael, Štorje).

V Avberju je bilo gradišče vrh avberskega griča. Novo naselje je precej zbrisalo njegove predzgodovinske sledove. Oporno zidovje prazgodovinskega gradišča je mogoče opaziti le vrh griča za vasjo. Prazgodovinske ostaline, ki so jih našli leta 1890 (lončevina, sulice, sekire), so prodali v Trst, bronasti meč, ki ga datirajo v čas med 2000 do 1000 pred našim štetjem, pa hrani Narodni muzej v Ljubljani. Tudi na vrtovih in njivah so našli drobce lončevine (1903), na ledini Stražišče pa plavutasto sekiro, dolgo 16 cm. Te odkrite ostaline so iz pozne bronaste dobe.

Gradišče je bilo tudi v bližini Gradenj. Iz tistih časov izhaja tudi ime vasice. Simon Rutar piše: "Tudi na vzhodni strani Avberja blizu naselka Gradinja stalo je, do sedaj še ne preiskano gradišče, iz katerega so pa tamošnji kmetje še več starin (zlasti sulic in sekir) v Trst prodali. Pri vsakem prekopavanju zemlje se najde mnogo črepinj in drugih starin."

Gradišča so le redko ostala stalno naseljena. Večino predzgodovinskih gradišč so njihovi prebivalci pozneje opustili. Nekatera so postala ponovno aktualna v obdobju ogrskih ali turških vpadov.

Kdaj so gradili avbersko vas na južnem pobočju griča, ni znano. Avber (Alber) je omenjen v listini o tomajskih farnih mejah leta 1316, prav tako tudi Ponikve (Ponicha), Gradnje (Gradina) in Dobravlje (Dobravna). Dobravlje so sicer imenovane v urbarju že skoraj 200 let prej, in sicer kot Dobrilach (1180) in Dobragon (1252).

V začetnem obdobju fevdalizma so tudi ti kraji spadali pod oglejske patriarhe, saj so ti na zahodnem delu Krasa zagospodovali kmalu po letu 1000. Njihovo ozemlje so si postopoma prisvajali razni posvetni fevdalci. Našim krajem so zagospodovali večinoma goriški grofje in njihovi vazali. Zemljišča so prehajala v last različnih fevdalnih rodbin.

Kot je razvidno po urbarju iz leta 1494, je župa Kopriva-Štanjel ter posest v goricah med Vipavo in Branico ter Rašo spadala k vipavskemu posestvu. Avber ni posebej omenjen. Župnik Kjuder po zapisih iz leta

1771 v mrliški knjigi navaja, da so vasi Avber, Gradnje, Ponikve in Dobravlje spadale pod rihemberško gospodstvo, Brje in Kopriva pa pod Štanjel. Vse te vasi so bile po letu 1500 podrejene Habsburžanom, poznejšim avstrijskim cesarjem, ti pa so glede na zgodovinski čas spreminjali upravljanje svojih dežel.

Gospodarstvo

Gospodarstvo ni več tisto, kar je bilo v polpreteklosti, ko so tod živeli ljudje izključno od kmetijstva. Nekako do konca 19. stoletja je prevladovala ovčereja. Ovce je pasel vaški pastir – ovčar. Na hrani je bil vsak dan pri drugem posestniku, ki so si kot sporočilo oddajali iz hiše v hišo končeduro, spodnjo svinjsko čeljust. Ovce so molzli v Avberju na muzarju, na vzhodni strani vasi blizu kala Rupe. Volno so predli doma. Tkal jo je vaški tkalec.

Med obema vojnoma je na občinskem pašniku deloval kamnolom, kjer je leta 1928 delalo 5, leta 1930 pa 37 delavcev. Marmor so prodajali po Italiji in na Češko. Starejši kamnolom črnega marmorja je bil na gmajni zahodno od vasi Dobravlje. V okolici Dobravelj so pridelovali precej sadja, največ češpelj. Prodajali so jih Bricem, ki so ji lupili in sušili.

Včasih so imeli v Avberju tudi svojo trgovino. Danes je večina mladih zaposlenih, največ v Sežani.

Krajevna uprava

Od nekdanj je tudi na tem prostoru delovala samouprava. Najnižji upravni organi so bili župani, ki so bili hkrati zastopniki fevdalnih gospodstev. Leta 1850 pa je Avber postal občina, ki so jo vse do konca avstro-ogrske monarhije vodili izvoljeni župani s svojimi svetovalci kar na svojih domovih. Občina Avber je bila vse to obdobje vključena v sodni okraj Sežana, le v letih med 1856 in 1878 je bila pod okrajnim uradom Komen. Vse skupaj je spadalo v Goriško deželo. Onkraj, severno od Avberja, pa je potekala deželna meja s Kranjsko.

Pod italijansko okupacijo so oblasti odstranile Slovence tudi iz vaških uprav in postavile svoje podestate. Občino Avber so 8. septembra 1927 združili z občino Tomaj, ki je spadala pod Tržaško provinco.

Med narodnoosvobodilnim bojem (NOB) je bil tudi v Avberju ustanovljen odbor Osvobodilne fronte (OOF). Od leta 1944 so po vaseh Avber, Ponikve, Gradnje in Dobravlje delovali krajevni ljudski odbori (KLO). Februarja 1947 so bili vključeni v Okrajni ljudski odbor Sežana. Maja 1947 pa so se dotedanji krajevni ljudski odbori Gradnje, Ponikve in Dobravlje združili v KLO Avber. V zvezi z reformo krajevnega upravnega sistema leta 1952 KLO-ji ukinjeni in avberski je bil vključen v občino Dutovlje (1952–1955), ki je spadala pod okraj Sežana. Leta 1955 pa se je vse skupaj združilo v veliki občini Sežana, ki je do ukinitve okrajev pripadala Okrajnemu ljudskemu odboru Koper.

Nad Avbrom kraljuje cerkev sv. Nikolaja. Glavni oltar v cerkvi sv. Nikolaja, ki so ga Avberci leta 1787 kupili, ko so po ukazu avstrijskega cesarja Jožefa II. zaprli svetogorsko cerkev. Prenovljeno cerkev je leta 1927 poslikal Tone Kralj.

Cerkev

Avberska cerkev na vrhu griča pritegne pozornost predvsem s svojim znamenitim in svojstvenim zvonikom, zgrajenim leta 1791. Od kdaj imajo Avberci svojo cerkev, ne vemo. Sedanja cerkev je bila posvečena sv. Nikolaju in sv. Jakobu leta 1634. Bila je preprostejša od sedanje. V njej sta zgodovinski znamenitosti glavni oltar in prižnica iz leta 1734. Oboje je iz svetišča na Sveti gori. Avberci so te znamenitosti kupili leta 1787, ko so po ukazu cesarja Jožefa II. zaprli svetogorsko cerkev. Cerkev so temeljito obnovili in polepšali pod vodstvom župnika Vergilija Ščeka. Leta 1927 je cerkev poslikal Tone Kralj.* Freske je v zadnjih letih restavriral Andrej Jazbec iz Svetega. Električno razsvetljavo je cerkev dobila šele leta 1946.

V cerkvi je grobnica, v kateri je pokopan domači duhovnik Janez Turk - Tišlerjev (1698–1748).

V tej fari je bila nekdanj še ena cerkev, in sicer cerkev Janeza Krstnika na Gradnjah. Omenjena je leta 1698 v Valvasorjevi zgodovini Vojvodine Kranjske in v vizitacijskih poročilih do leta 1741. Verjetno je bila tudi ta cerkev porušena po ukazu cesarja Jožefa II. Danes malokdo ve, kje je stala.

Avber je s Ponikvami in z Gradnjami spadal pod tomajsko župnijo najmanj od leta 1316. Samostojna kaplanija tomajske župnije je postal leta 1784, samostojna župnija pa leta 1864. Vseh duhovnikov od leta 1786 do leta 1956 je bilo 18. Najbolj znamenit je bil gotovo župnik Vergilij Šček.

Šola

V Avberju je bila osnovna šola ustanovljena leta 1857 in je imela lastno stavbo. Obiskovali so jo otroci iz Avberja, Ponikev, Dobravelj in Gradenj. Leta 1891 je hodilo v šolo blizu 100 učencev. V Pokrajinskem muzeju v Kopru hranijo šolske Zlate bukve. V prvem letu delovanja, torej leta 1858, so bili vanjo vpisani Jože Pegan in Marija Bole iz Avberja, Janez Slobec in Marija Turk iz Ponikev in Anton Ukmar iz Gradine.

V obdobju italijanske oblasti so leta 1923 tudi v Avberju začeli pouk v italijanščini. Šola je tedaj spadala pod didaktično ravnanje Sežana. Med drugo vojno, v letih od 1943 do 1945, so v Avberju poučevale tomajske šolske sestre, ki so dvakrat tedensko tja in nazaj pešale po gozdni poti iz Tomaja.

V Avberju je šola kot samostojna organizacija delovala skoraj 100 let. Ukinili so jo leta 1953, učence pa so prešolali v novoustanovljeno osnovno šolo v Dobravlje, ki je v šolskem okolišu zajemala vasi Avber, Dobravlje, Grahovo Brdo, Gradnje, Kazlje, Ponikve in Utovlje. Šolo v Avberju so ponovno odprli leta 1959, a je delovala le do konca šolskega leta 1963/64, nekatera leta kot samostojna ustanova, nekatera leta pa kot podružnica osnovne šole Dutovlje ali Sežana. Od jeseni 1963 šole v Avberju ni več.

Jože Gulič, vodja tigrovske celice v Dobravljah.

Jože Pegan, vodja tigrovske celice v Ponikvah.

Ciril Grmek, organizator tigrovstva in partizanstva v Avberju.

Jože Turk, vodja tigrovske celice na Gradnjah.

Kulturno in narodnoobrambno delovanje

Kot po vseh vaseh je tudi v Avberju potekalo živahno kulturno delovanje. Prosvetno društvo se je imenovalo Pevsko bralno društvo Kraški vrh. Pomembno vodstveno vlogo v društveni dejavnosti so imeli Francinovi. Oče Alfonz Grmek je bil pevovodja in vodja tamburaškega orkestra. Že od leta 1919 so italijanske oblasti ovirale delovanje z aretacijami zborovodje. Po kratkotrajnem prenehanju so kulturno delovanje ponovno organizirali leta 1924 v društvu Cvetoča Draga. Njegov tajnik je bil Ciril Grmek. Po prepovedi vsakršnega društvenega delovanja sta še nekaj časa delovala tamburaški orkester in cerkveni pevski zbor, potem pa le še cerkveni zbor, ki ga je v najhujših dneh vodila skladateljica Breda Šček.

Duhovnik Virgil Šček je potem, ko je bilo društveno delovanje prepovedano, organiziral dekleški krožek, ki je imel nalogo dvigovati kulturno in narodno zavest deklet. Organiziral je tudi vaške fante, predvsem dijake iz svoje fare, pritegnil pa je tudi Koprivce in Kazeljce. Prirejali so gledališke predstave in izdajali glasilo dijaške skupine »Tavžentroža« z literarno in domoljubno vsebino. Previdni mentor je tipkopisnemu glasilu pripisal letnico 1908. Nekaj primerkov hrani pokrajinski arhiv v Kopru.

V najhujših letih italijanskega potujčevanja so tudi v teh vaseh na Krasu delovale tigrovske celice. Nesporno je bil vodja tigrovsekga gibanja na tem območju Ciril Grmek. V Gradnjah so trojko sestavljali Jože Turk, Milan Grmek in Jože Orel. Jože Turk je za sodelovanje pridobil Lojzeta Seražina s Štjaka. V Ponikvah je trojko vodil Jože Pegan, sodelavec je bil Franc Gec, zaupnik v Raši pa Josip Kompare. V Dobravljah so trojko sestavljali Jože Gulič, Silvester Orel in Stanko Može.

Tigrovci so skrivoma razširjali slovenski tisk in spodbujali upornost prebivalcev proti italijanizaciji. Pri Turku na Gradnjah je bila javka za pomoč ubežnikom čez mejo v Jugoslavijo. Z oboroženimi trojkami in s ti-

grovskimi voditelji Zelenom, Črnačem in Godničem so se sestajali v Raši v zapuščenem mlinu avberske cerkve, kjer so se skrivnostni nočni potniki zadrževali tudi po več dni, zato so imeli tam tudi kotliček za kuhanje polente. Vsi tigrovci so bili večkrat zaprti, a organizacije Italijani niso odkrili. Delovala je do začetka oboroženega organiziranega odpora.

Tigrovci so nadaljevali svoj boj v oboroženem odporu Osvobodilne fronte. Alfonz Grmek (Francinov), ki je bil takrat v Mariboru, se je kot prostovoljec pridružil Soški legiji in se prebija z oboroženo enoto do Karlovca. Franc Gec in Jože Pegan sta začela delovati za OF že leta 1942. Organiziral ju je Vojko Premrl iz Šentvida. Ciril Grmek, ki je bil večkrat zaprt in interniran, se je vrnil z internacije pred propadom Italije in se takoj pridružil NOB. Povezal se je z Maksom Dugulinom. Na sestanku pri Francinovih so ustanovili krajevni odbor OF. Ciril Grmek je postal tajnik okrožnega narodnoosvobodilnega odbora (NOO) za kraško območje, ki je segalo od Tržiča do Sežane. Njegov brat Alfonz pa je postal sekretar rajonskega odbora OF v Tomaju.

Fantje, ki so prihajali od vojakov ali iz internacije, so odhajali v partizane. Nekaj časa je bila zaradi razmaha uporniškega gibanja in zadrževanja partizanskih enot na Vrheh v Avberju italijanska vojaška posadka. Po razpadu italijanske vojske in okupaciji nemške soldateske so se tudi v okolici Avberja zadrževali partizani. Le dan pred božičem leta 1943 so nemški vojaki pri čistki terena – potem, ko so napadli partizane v Tomaju – s topovi streljali iz Dobravelj proti Raši, porušili stanovanjsko hišo in ubili eno osebo. Okoli Avberja pa so regljale strojnice.

Sedmega maja 1944 so Nemci napadli Avber. V vasi je bila huda bitka. Partizani so se razbežali. En Utovec je bil mrtev, eden pa ranjen. Nemci so ujeli pet partizanov in dve dekleti. V šoli so zasegli arhiv in stavbo požgali. Avber in sosednje vasi so žrtvovale več svojih mladih ljudi. Iz Avberja in Gradenj je padlo 10, iz Ponikvev in Raše pa 8 borcev. Poleg tega je bilo iz Avberja še sedem, iz Raše pa dve žrtvi fašističnega terorja.

Pevski zbor društva Kraški vrh pred prvo svetovno vojno. V prvi vrsti levo od zastavinega droga zborovodja Alfonz Grmek st. - Original je last Rada Turka, Nova Gorica.

Cerkveni pevski zbor v Avberju med obema vojnoma. V sredini v prvi vrsti župnik Virgil Šček in zborovodkinja Breda Šček. - Original je last Rada Turka, Nova Gorica.

Fantje iz vasi Avber, Ponikve in Gradnje na naboru (visti) leta 1934. - Original je last Rada Turka, Nova Gorica.

Kras je pretresla tragična smrt Cirila in Zore Grmek. Cirila, organizatorja tigrovskega in partizan-skega upora na tem območju, so Nemci ujeli, mučili in ustrelili februarja 1944 v gozdu pri Sežani ter ga pokopali v grob, ki si ga je moral sam izkopati. Zorko je aretirala nemška policija marca 1944 v Trstu. V zaporu so jo strahotno mučili in nato obesili v ulici Gega v Trstu. Na te tragične smrti opozarja spominsko obeležje v bližini njihove domačije.

V Avberju in sosednjih vaseh so živeli in delali ...

Albert Poljanšek, učitelj, ki je zbiral okamenine za muzej v Ljubljani.

Virgil Šček, župnik, borec za narodne pravice Slovencev, slovenski poslanec v rimskem parlamentu, politik, pisatelj in zbiralec narodopisnega blaga na Krasu, organizator in voditelj duhovniškega narodno-obrambnega združenja Zbor svečenikov svetega Pavla, organizator dekliške in dijaške zveze, idejni vodja primorske sredine, urednik in pisec v primorskih glasilih, sestavljalec spomenic za priključitev Primorske k Jugoslaviji.

Breda Šček, učiteljica in glasbenica.

Breda in Virgil Šček sta našla svoj večni počitek na avberskem pokopališču.

Občasno je v Avberju živel in ustvarjal Taras Kermauner, filozof, literarni zgodovinar, kritik in član SAZU.

Od tod so doma:

Ivan Bole (1878–1958), organist, zborovodja in skladatelj. Živel je na Brezijah in je tam tudi pokopan.

Ciril Grmek - Francinov (1908–1944), kulturni delavec in organizator narodnoobrambnega gibanja.

* Glej Prispevek Tine Ban "Razvoj protivojne ikonografije v cerkvenih poslikavah Toneta Kralja" revija Kras št. 93-94 str. 65-71

Viri:

Arheološka najdišča Slovenije, SAZU, DZS, Ljubljana 1975
 Bratina, Patricija; 1994: Zaščitna arheološka izkopavanja prazgodovinskega gradišča v Tomaju, Poročilo izkopavanj:- tipkopis, Zavod za ohranitev naravne in kulturne dediščine Nova Gorica
 Catastro franceschino, Elaborati 14, N° 6, Circolo di Gorizia, Distretto di S. Daniele, Operato d'Estimo Catastrale del Comune di Auber, paragraf 13.- Archivio di Stato di Trieste, via La Marmora 17, Trst
 Cencič, Mira; 1997: Tigr, MK Ljubljana
 Grafenauer, Bogo; 1965: Zgodovina slovenskega naroda II, Ljubljana
 Kos, Milko; 1954: Urbarij Slovenskega Primorja II del, SAZU, Ljubljana
 Kjuder, Albin; Tomaj, Zgodovinska zrna, 1. knjiga, Rokopis (1–300), Župnjišče Tomaj
 Krajevni leksikon Slovenije; 1968: Ljubljana, Državna Založba Slovenije
 Krajevni leksikon Slovenije; 1995: Ljubljana, Državna založba Slovenije
 Marchesetti, Carlo; 1903 (ponatis 1981): I castellieri preistorici di Trieste e della Regione Giulia, Trieste
 Mittheilungen der k.k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale
 Rutar, Anton; Zapiski Avber, Ponikve, Gradnje, Dobravlje.- Arhiv Anton Rutar, pri avtorici.
 Rutar, Simon; 1890: Prazgodovinska in rimska razkopavanja po Slovenskem leta 1889, Letopis Matice Slovenske za leto 1890, Ljubljana
 Tavžentroža: tipkopisno glasilo, Narodna in študijska knjižnica v Trstu, Pokrajinski arhiv v Kopru, SI PAK KP 333.
 Valvasor, Janez Vajkard; 1689: Die Ehre des Hertzogthums Crain
 Vodnik po fondih in zbirkah, SI PAK KP 115, 333, 335, 336, 533, 564, 637, 639, Pokrajinski arhiv v Kopru,
 Zgodovina Slovencev; 1979: Cankarjeva založba, Ljubljana
 Pričevanja: Nada Ukmar - Francinova, Avber; Igor Bole - Eržetov, Avber; Rado Turk, Nova Gorica.

Doc. dr. Mira Cencič, doktorica pedagoških znanosti in docentka za didaktiko, Šempeter pri Novi Gorici

*Vrtinec vetra je dvignil oblak ledenih kristalov
z zaledenelega jezera v Zadnjem kraju.*

Da ne bo pomote

SIPINE NA CERKNIŠKEM JEZERU

Andrej Gogala

Zaradi sprememb podnebja nam nekateri prerokujejo puščavsko prihodnost Slovenije in to grožnjo ilustrirajo s slikami sipin - prvo podobó, ki si jo ob omembi puščave priključimo v spomin. Le majhen delež puščavskih predelov na Zemlji je sicer zares prekrit s peskom. V Sahari, največji puščavi v severni Afriki, je s peskom prekritih kakšnih 20% površine. Sipine v Sahari so nastajale tisočletja. Pogoj za njihov nastanek je obilje vode, ki spira kamnite gorske sklade in kristale v obliki peska odlaga v rečnih in jezerskih naplavinah.

Obilje vode v Sahari? Tako je, potrditev je prišla z radarskimi slikami Sahare, posnetimi iz raketoplane Columbia leta 1981. Pri določeni valovni dolžini radarskega signala je postal suhi pesek prozoren in na slikah se je pokazala mreža dolin in rečnih strug, globoko pokopana pod njim. O vlažnejšem podnebju v Sahari v preteklosti pričajo tudi risbe savanskih živali, vklesane v puščavske skale. Brez podnebnih sprememb torej ne bi bilo sipin v puščavah - najznačilnejših podob sušnih predelov našega planeta.

Voda je preskrbela zaloge peska, a oblike sipin je ustvaril veter. Kadar zapiha, nosi s seboj zrna peska. Kje se pesek odloži, je odvisno od zemeljskega reliefa. Nad kotanjo ali za oviro se veter upočasni in odlaga pesek. Ko nastane večji kup peska, ga lahko prevladujoči vetrovi oblikujejo v potujočo sipino. S protivetrne strani odpihujejo zrna peska in jih odlagajo na zavetrni strani. Značilna oblika sipine je srpasta, z dvema rogljema, obrnjenima v smeri vetra. Več peska se očitno odloži ob robu peščenega kupa in ne za njegovim vrhom. Morda zato, ker se nekaj vetra pred kupom usmeri vstran, le del pa navzgor proti vrhu sipine. Za srpasto oblikovane sipine se je uveljavilo ime barhan, ki je turkmenskega izvora. Sipine se lahko združujejo v povezane valovi-

te grebene ali tvorijo različne druge oblike, odvisno od smeri vetrov.

Tudi če imajo prav tisti, ki napovedujejo sušnejšo prihodnost naše dežele, večjih sipin pri nas ni pričakovati. Nimamo namreč večjih naplavin peska v jezerih in rekah. Pri nas se odlaga predvsem prod, drobnejši pesek pa reke odnesejo dalje proti morju. Toda sipine, čeprav miniaturne in kratkotrajne, je mogoče opazovati tudi pri nas. Vsaj bilo je možno, dokler smo še imeli prave, mrzle zime z zmrzaljo. Januarja leta 2003 in 2004 sem jih fotografiral na Cerkniškem jezeru. Na zaledeneli površini jezera se po sneženju nabere sneg. Snežinke se čez dan na soncu talijo in čez noč znova zmrzujejo. Tako dobivajo kroglasto obliko. Ko zapiha veter, ledena zrna nosi s seboj, tako kot nosi zrna peska po puščavi. Odlaga jih lahko v plasteh, pogosto pa oblikuje prave majcene barhane in njihove povezane verige, ki ležijo prečno na smer vetra.

Vir

Tack, Francis; Robin, Paul; 2002: Dunes. - Vilo publishing, Paris, 284 str.

Dr. Andrej Gogala, univ. dipl. biolog - Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana

Zgoraj: Plastnice nazorno prikazujejo plasti zaporedoma odloženega snega.

Levo: Veter je izoblikoval majcene barhane, povezane v verigo, ki poteka prečno na smer vetra. V rogljih srpastih sipin lahko opazimo odložene ledene drobce. Najdebelejše plasti so odložene tam, kjer se stikata rogla sosednjih barhanov. Puščica prikazuje smer vetra.

Spodaj: Na zaledeneli površini vode se počasi topijo ostanki barhanom podobnih ledenih sipin. Podobne strukture nastajajo po sneženju tudi na prepišnih vrhovih kraških gora.

Vse fotografije: dr. Andrej Gogala

PRVI FORUM MLADIH VZHODNE EVROPE ZA OHRANJANJE KULTURNE DEDIŠČINE

Mirjam Trampuž

V Poreču na Hrvaškem in v Lipici ter Škocjanu v Sloveniji je od 21. do 26. maja 2011 potekal prvi Forum mladih jugovzhodne Evrope s temo „Izobraževanje za svetovno dediščino: povezovanje v omrežja za boljšo skupno prihodnost“. Njegov častni pokrovitelj je bil predsednik Republike Slovenije dr. Danilo Türk. Forum sta pripravili slovenska in hrvaška nacionalna komisija za UNESCO. Poleg omenjenih nacionalnih komisij so pri organizaciji

sodelovali tudi Center za svetovno dediščino in Unesco-va pisarna v Benetkah ter domači in tuji strokovnjaki, odvijal pa se je na dveh lokacijah svetovne dediščine. Začela ga je Unescova generalna direktorica Irina Bikova. Na otvoritvi, ki je bila v Poreču 22. maja, so sodelovali hrvaški minister za kulturo Jasen Mesić in državni sekretar Ministrstva za kulturo v Sloveniji Stojan Pelko ter predsednika obeh Unescovih nacionalnih komisij.

Slovenijo sta zastopala učenca Osnovne šole dr. Bogomirja Magajne iz Divače

Na forumu so sodelovali učenci in dijaki osnovnih in srednjih šol, stari od 13 do 18 let, ter njihovi mentorji iz 14 držav (Albanije, Bolgarije, Bosne in Hercegovine, Cipra, Črne gore, Hrvaške, Makedonije, Moldavije, Romunije, Slovenije, Srbije, Španije, Švice in Združenih arabskih emiratov). Prvi tovrstni forum je bil namenjen mladim, da obravnavajo lastno vlogo v prizadevanjih za ohranjanje kulturnih spomenikov in naravnih znamenitosti, vpisanih na Unescov seznam svetovne dediščine.

Mladi so s pomočjo videa in izvirnih predstavitev približali kulturno in naravno dediščino svojih držav. Učenci iz BIH so predstavili mostove, črnogorski Durmitor, hrvaški Dioklecijanovo palačo v Splitu, romunski delto Donave, makedonski Ohridsko jezero in Strugo. Slovenijo sta zastopala učenca devetega razreda Osnovne šole dr. Bogomirja Magajne iz Divače **Eva Salopek** in **Tomaž Lunder** pod mentorstvom **Mirjam Trampuž** z raziskovalnim projektom „Škocjanske jame v očeh mladih“.

V starem mestnem jedru Poreča so se udeleženci pod strokovnim vodstvom podrobno seznanili z odlično ohranjenim kompleksom Evrazijeve bazilike iz obdobja zgodnjega krščanstva kot edinstvenim kulturnim spomenikom svetovnega pomena. V Sloveniji pa so se pod strokovnim vodstvom sprehodili po Škocjanskih jamah, edini naravni svetovni dediščini izjemnega pomena v Sloveniji, vpisani v Unescov seznam leta 1986.

Med obiskom obeh krajev so mladi sodelovali v ustvarjalnih delavnicah pod vodstvom strokovnjakov za varstvo dediščine obeh držav. Tako so učenci v Poreču izdelovali freske in mozaik. Učitelji-mentorji pa so se seznanili o možnosti izpopolnitve priročnika Unescovega izobraževalnega paketa „World Heritage in Young Hands“, ki je na voljo v štirideskih jezikih (slovenski prevod se še pripravlja), in razpravljali o tem.

Obogateni z novimi informacijami, ki so jih pridobili ob predavanjih Unescovih strokovnjakov v Lipici

v debatni delavnici z naslovom »World Cafe«, so udeleženci oblikovali predloge, na kakšen način naj se v njihovo domače okolje pritegne in vključi mlade ljudi z različnimi zanimivimi dejavnostmi (objave kratkih sporočil in slik v šolskih in lokalnih glasilih) o znamenitostih in ohranjanju svetovne dediščine za prihodnje rodove.

Vrednost Unescove dediščine je treba doživljati z vsemi štirimi čutili tudi po spletu (facebook, igrice, razstave, glasba), da postanejo te dejavnosti za mlade privlačne in »cool«. Forum je sprejel usmeritev, da se mora ta nadaljevati v letu 2012 kot 2. forum mladih in da se nanj povabi dva učenca, ki bosta predstavila predloge na Unescovi generalni konferenci v oktobru 2011.

Raziskovalni projekt "Škocjanske jame v očeh mladih"

Naše dejavnosti v okviru projekta so se začele v razredu, kjer so se srečali s predstavnico Parka Škocjanskih jam mag. Vanjo Debevec Gerjevič. Učenci so imeli delavnico s temo „Kaj je Unesco in kaj Unesco pomeni“. Spoznali so lokacije po svetu in v Sloveniji, ki so vpisane v Unescov seznam svetovne dediščine. In seznanili so se z razlogi, zakaj so Škocjanske jame vpisane v Unescovo svetovno dediščino.

Nato je sledilo praktično delo na terenu v Parku Škocjanske jame, med katerim so najprej zapisali svoja pričakovanja, kaj bi radi še spoznali in videli. Štirje najpogostejši odgovori so bili:

1. Raziskovati in opazovati jamske živali
2. Zvedeti več o novem delu Škocjanskih jam
3. Merjenje temperature v jami
4. Nastanek in zgodovina Škocjanskih jam.

Med samim ogledom Škocjanskih jam so se udeleženci prvega Foruma mladih jugovzhodne Evrope sprehodili po novem delu jam. Ogledali so si Mahorčičevo jamo, mimo Mariničeve jame so prišli v Malo dolino in si ogledali muzejsko zbirko v Miklovm skednju. Skozi Veliko dvorano in Šmidlovo jamo so nadaljevali pot v Dvorano ponvic, od tod pa so šli skozi Šumečo in

Zgoraj: Učenci so zapisali svoja pričakovanja
Levo: Otvoritev foruma v Poreču, na sredini gospa Irina Bokova
Spodaj: Sklepno dejanje foruma v Lipici

Tiho jamo v starem delu, kjer so učenci zapisovali svoja občutja: kaj so slišali, videli in vonjali. Njim najlepši del v jami so tudi narisali.

Obisk v Škocjanskih jamah je v celoti izpolnil njihova pričakovanja. Spoznali so zgodovino in nastanek jam, videli jamske živali, sprehodili so se po novem delu Škocjanskih jam in izmerili temperaturo tako zunaj kot tudi v jamah.

Na vprašanje, zakaj meniš, da so Škocjanske jame pomembne, so v večini primerov odgovorili: ker so vpisane na seznamu svetovne dediščine UNESCO, zaradi zgodovinskega raziskovanja, bogastva jamskih živali, izjemnega in edinstvenega kanjona reke Reke, raznolikost kapnikov in udornic. Ogled Škocjanskih jam bi priporočili prijateljem in ljudem po svetu, ker so drugačne od drugih jam in so edine vpisane Unescovo dediščino. So zanimive, edinstvene, posebne in se ob njihovem obisku veliko naučiš. Vse to bi predstavili s prospekti, plakati in projekti na šoli, objavili bi jih na spletu ter v lokalnem časopisu.

Obisk pri županu občine Divača Dragu Božacu

Učenci so oblikovali predloge, kako ohraniti svetovno dediščino, na katero so še posebej ponosni, ker je v njihovi neposredni bližini. Predloge so v prijetnem kramljanju predložili županu občine Divača gospodu Dragu Božacu na obisku v njegovi pisarni 7. junija 2011. Predlagali so, naj bi se ljudi bolje seznanjalo z novim delom Škocjanskih jam, da območja Parka Škocjanskih jam ne bi pozidavali, še posebej ne z industrijskimi objekti. In da bi omejili promet v parku; naredili letake in oglase za večjo ozaveščenost o ohranjanju flore in favne v jamah in parku. Šlo bi še bolj vključili v aktivnosti Škocjanskih jam z raznimi dejavnostmi. Župan jih je spodbudil z oceno, da so s takšnim razmišljanjem na pravi poti in da je varovanje prostora, v katerem živimo, ter varovanje in spoštovanje naravne in kulturne dediščine, njihova prihodnost.

Predstavniki šestošolcev in devetošolca so predali listino županu občine Divača Dragu Božacu.

Téma letošnjega simpozija je bila »Kras in vitovska - simbola vinogradništva prihodnosti: trta, vinski okoliš, zgodovina ljudi«. Desno: Edi Kante je tržaškega gostilničarja Bruna Vesnaverja nagradil s priznanjem Vitez vitovske.

Peta tradicionalna prireditve »Vino in morje« na Devinskem gradu

VITOVSKA – KRALJICA TRŽAŠKIH

Olga Knez

Na peti prireditvi »Vitovska in morje« konec junija 2011 v pravljicnem okolju gradu Devin na Tržaškem so organizatorji našteli več kot tisoč ljudi v dveh urah in pol po odprtju prireditve za javnost. Med vinarji in gostinci z vsega Tržaškega in Goriškega Krasa so bili tudi predstavniki Konzorcija za zaščito kraškega terana in Gostinske sekcije sežanske Obrtno-podjetniške zadruga iz Slovenije.

V prekrasnem okolju devinskega gradu v občini Devin-Nabrežina je letos potekala že peta tradicionalna prireditve »Vitovska in morje«, katere se je že v dveh urah in pol po njenem odprtju za javnost udeležilo več kot tisoč obiskovalcev. Degustacija, namenjena kraljici tržaških belih vin – vitovski, pa tudi kulinaricnim dobrotam z morskim pridihom, so se udeležili s svojo pestro in kakovostno ponudbo tudi nekateri vinogradniki in vinarji ter gostinci iz sežanske in komenske občine. S Krasa so svoja vina ponujali: Vinarstvo Rebula, Domačija Lisjak, Vinarstvo Emil in Ken Tavčar, Branko in Vasja Čotar, Vina Štoka in sežanska klet Vinakras, z.o.o. Gostinsko čast je reševala Špacapanova hiša iz Komna, ki je ponudila dimljeni pire krompir z ravioli iz testa brez jajc, nadevanimi z Zidaričevo skuto in z zelišči, nasuto s panceto in z ocvrtim marajonom. Obiskovalci so imeli edinstveno priložnost spoznavati vitovsko ter uživati prigrizke in pokušati tipične prehrabene proizvode tržaškega območja.

Prireditve je pripravil Tehnični odbor za zaščito kontroliranega porekla vin Carso- Kras ob pomoči de-

želne Agencije za razvoj podeželja ERSa, Občine Devin-Nabrežina, Tržaške trgovinske zbornice in pod pokroviteljstvom Pokrajine Trst ter deželnega Turističnega združenja v sodelovanju s Konzorcijem za vrednotenje in zaščito ekstra deviškega oljčnega olja z zaščiteno označbo porekla Tergeste, s Čebelarskim konzorcijem za Tržaško pokrajino, s Kmečko zvezo, s podjetjem Ad formandum in z Ribiškim konzorcijem Tržaškega zaliva ter ob sponzorstvu Zadružne kraške banke Opčine, Italessa in vode Dolomia.

Sicer pa je bila letošnja prireditve razdeljena na tri dele.

V dopoldanskem delu so gostili ugledne goste in več kot 60 novinarjev od vsepovsod: iz Avstrije, Hrvaške, Italije, Nemčije, Romunije, Slovenije, ZDA in celo iz Rusije, ki so spoznavali kraški vinorodni okoliš. Zauzeli so se pri umetnostnem obrtniku Pavlu Hrovatinu v Briščkih, ki se ukvarja z obdelavo kraškega kamna in pri katerem so občudovali trto vitovsko iz leta 1898 ter spoznali njegovo obrt. Pri priznanima vinogradnikoma in vinarjema Kantetu in Zidariču, ki sta tudi člana Konzorcija za zaščito kontroliranega porekla vin Carso-Kras, so spoznavali posebnosti vitovske.

Sledil je simpozij z naslovom »Kras in vitovska – simbola vinogradništva prihodnosti: trta, vinski okoliš in zgodovina ljudi«, ki ga je vodila Aurora Endrici, dobra poznavalka vin Furlanije - Julijske krajine in strokovnjakinja za odnose z javnostjo. Simpozija so se udeležili nekateri najpomembnejši predstavniki vinarstva in kulturnega sveta italijanskega prostora. Osnovno

Zgoraj: Tudi vinarji s slovenskega Krasa so ponudili kvalitetno vitovsko. Desno zgoraj: Ob vitovski Primoža Štoker iz Krajne vasi sta kraško kulinariko ponudila Ada in Miro Špacapan iz Komna. Desno spodaj: Sloves vitovske sežanske z.o.o. Vinakras se širi tudi do južnih krajev Italije.

BELIH VIN

sporočilo simpozija je, da vitovska s Krasa predstavlja sedanost in prihodnost kakovostnega vina, katerega središče pridelave in proizvodnje sta človek in vinograd. V zadnjih desetih letih je vitovska prečkala vse meje, postala je simbol kmetij z globoko zakoreninjeno identiteto kraja. Sedaj pogovor o vitovski pomeni govoriti o vinih z omejeno proizvodnjo, saj priljubljenost vitovske v zadnjih dvajsetih letih hitro narašča.

Generalni direktor agencije ERS A FJK Mirko Bellini je na simpoziju poudaril potrebo po spoznavanju vin, Claudio Fabbro je pohvalil vitovsko kot značajno vino, narejeno po zakonih narave. Osrednjo besedo je tudi letos imel znani italijanski somelje Alessandro Scorsone, sicer znan televizijski obraz RAI in organizator dogodkov v Palazzo Chigo, sedežu italijanskega parlamenta, ki je vitovsko spoznal pred dvanajstimi leti v Trstu.

Edi Kante je izročil tržaškemu gostilničarju Brunu Vesnaverju iz restavracije Antica ghiacceretta iz Trsta priznanje Vitez vitovske, ki ga je iz kamna izklesal kamnoseški mojster Marko Zidarič iz Šempolaja.

Osrednji del prireditve pa je bila degustacija vitovske v kombinaciji s kulinarčno ponudbo morskih in kraških jedi, ki jo je ponudilo 22 vinogradnikov in prav toliko gostincev s Krasa – tržaškega, goriškega in slovenskega. Čeprav so se nad Devinski grad zgrnili črni oblaki, osvežujoč dež in še burja, je prireditev potekala nemoteno. Največ ponudnikov je ostalo kar v notranjih prostorih gradu, nekateri najpogumnejši pa so vitovsko in kulinarčne dobrote ponudili tudi na prostem.

Na voljo so bili tudi siri, med, ekstra deviško oljčno olje in ribe iz Tržaškega zaliva pa tudi nekatere zelenjavne in mesne specialitete. Nekateri največji kuharski mojstri so ponudili različne kombinacije vina in hrane. Tako je na primer kmetija Zidarič ponujala sveži sir z žepkom, sir jamar ter sir tabor, skuto s češnjevo marmelado, skuto z medom in z orehi. Gostilna Guštin iz Zgonika je postregla štrudelj s fitaljo in skuto, fancele z dušo, ki jih je imela tudi gostilna Bak s Peska. Čevapčiče iz sardonov pa sardone s koromačem in kremo iz paprike je ponujala gostilna La lampara iz Križa. Hladno dimljeno postrv so prinesli z domačije Novak s Krke. Gostilna Devetak z Vrha sv. Mihaela je pripravila okusen fitaljin zavitek s kraško skuto in z dišavnicami, bučkami in šalšo iz rdeče pese (vse sestavine so iz njihovega vrta). Paleta morskih jedi (sardonov in brancina v limoninem in pomarančnem soku, školjke in druge morske sadeže) je ponudil Supermarket iz Trsta, gostilna Al Fiori iz Trsta je ponudila sipe v solati z baziliko in s paradižnikom, restavracija Lido iz Milja je stregla polento s sipo in z grahamom, gostilna Škabar iz Kolonkovca in restavracija Montecarlo iz Trsta sta nudili polenkovo oziroma bakalá.

Druženje vitovske s kulinarčno ponudbo se je nadaljevalo pozno v noč ob glasbeni spremljavi in v prijetni družbi.

Za člane Zadružne kraške banke

ENODNEVNA EKSKURZIJA V GORIŠKA

Primož Sturman

Kot je že tradicija, je Zadružna kraška banka tudi letos v zgodnjem poletnem času za svoje člane pripravila razvedrilno enodnevno ekskurzijo v Goriška brda in Čedad, ki je bila v dveh izmenah 25. in 26. junija. Še pred tem so se nekateri člani Zadružne kraške banke odpravili na večdnevni izlet v Toskano, kjer so si poleg drugih toskanskih znamenitosti ogledali mesto Siena in dolino reke Orcia.

Po lanskem uspešno zastavljenem in izvedenem izletu v Vicenzo in okolico se je vodstvo Zadružne kraške banke v sodelovanju s tržaško turistično agencijo Aurora letos odločilo, da svojim članom ponudi enodnevno potepanje po Goriških brdih, gričevnati pokrajini na meji med Italijo in Slovenijo. Spremenjene geopolitične razmere v zadnjih letih, ko se je z vstopom Slovenije v evropske povezave leta 2004 začelo postopno odpravljanje mejnih formalnosti, ki se je končalo decembra 2007, na tem območju (pa tudi drugod, denimo na Krasu) omogoča povsem nove gospodarske in turistične prijeme.

Potovalna agencija Aurora je namreč prvi postanek izletnikov sklenila narediti pred novogoriško železniško postajo na trgu med obema Goricama, kjer se je maja 2004 odvilo najvažnejše slavlje ob širitvi Evropske

Unije z desetimi novimi, po večini vzhodnoevropskimi članicami. Izletniki ZKB so se nato skozi Solkan in po osimski cesti, drugem simbolu tiste „Moje meje“, ki sta jo leta 2002 v dokumentarnem filmu opisali Nadja Velušček in Anja Medved, popeljali v Goriška brda. Cestno povezavo so namreč zgradili v času po podpisu osimske pogodbe leta 1975 in je tako čez italijansko državno ozemlje veliko hitreje povezala Novo Gorico s slovenskim delom Brd.

Naslednji postanek so udeleženci izleta naredili v briški srednjeveški vasi Šmartno, katere usoda je prav tako tesno povezana z mejo. Sedanji zvonik njene farne cerkve, posvečene svetemu Martinu (v kraju se novembra odvija vsakoletno tradicionalno martinovanje) je namreč nekoč služil kot opazovalni stolp. Vas je bila v preteklosti na meji med posestmi Benečanov in Habsburžanov. Njena cerkev je pravi baročni arhitekturni biser s tremi oltarji, njeno notranjost pa je, podobno kot veliko drugih primorskih cerkvâ, poslikal slikar Tone Kralj.

Ogledu Šmartnega je sledila vožnja do kraja Dobrovo, v katerem je največja slovenska vinska klet Goriška brda, v kateri pridelujejo vrhunska vina. Za izletnike - člane ZKB je bilo zanimivo predvsem dejstvo, da je klet v stoodstotni lasti družabnikov istoimenske

Pogled na Goriška Brda. - Fotografija Sabina Citter

Na levi strani: Člani Zadruške kraške banke na izletu v Goriška Brda in Čedad. - Fotografija: Metka Bučar

Pogled na Čedad.

Spodnja slika: Na sprehodu po Šmartnem.

Spodaj: Ena izmed vinskih kleti v Brdih.

Fotografije: Sabina Citter

BRDA IN ČEDAD

zadruga, ki z njo upravlja. Klet se ponaša z napredno tehnologijo in z vrhunskimi strokovnjaki. Kraški izletniki so v njenih prostorih imeli možnost poskušati vzorce štirih tradicionalnih briških vin.

Po kosilu so se udeleženci izleta zapeljali čez državno mejo v kraju Neblo-Jenkovo in si nato ogledali še Čedad, poleg Špetra kulturno in družbeno središče beneških Slovencev. Mesto ob reki Nadiži ima svoje korenine še v predrimskem, torej keltskem času, po prihodu Rimljanov pa se je kraja oprijelo ime Forum Iulii, in sicer po rimskem vojskovodji Juliju Cezarju. Iz imena mesta se je nato razvilo poimenovanje Furlanija. Čedad je ohranil svojo pomembnost tudi v srednjem veku, saj je po langobardskem vdoru v Italijo to mesto postalo središče furlanskega vojvodstva. Vzhodno Furlanijo so nekaj pozneje pretresli vdori Slovanov in Obrov, v 7. in 8. stoletju pa se je tu zarisala jezikovna meja med slovanskim in romanskim svetom.

Po ogledu čedajskih znamenitosti in krajšem sprehodu po ulicah mesta ob Nadiži so se v poznih popoldanskih urah izletniki vrnili domov s kupom prijetnih vtisov.

Iz Primorskega dnevnika

DANILO ŽERJAL - NAJPREJ IZBRISAN, NATO »DESAPARECIDO« (JE IZGINIL)

Bruno Križman

»Primorski dnevnik« iz Trsta je pred nedavnim objavil daljšo biografijo kraškega atleta Danila Žerjala, po kateremu so v Dutovljah poimenovali športno dvorano domače šole. »Primorskemu dnevniku« se zahvaljujemo za dovoljenje objave v naši reviji, saj upam, da se bo sloves tega izjemnega športnika razširil tudi v kraje, ki so zunaj dometa časopisa naših rojakov iz Trsta.

O Danilu Žerjalu so mediji pisali ob poimenovanju telovadnice osnovne šole v Dutovljah po njem. Življenjska pot tega izjemnega športnika je bila v vseh pogledih trnova in burna. Sedaj že nekaj let končno mirno počiva v domači zemlji. Pika na »i« bo film, ki ga o njem ustvarjajo.

Nekaj osnovnih podatkov o Danilu Žerjalu ne bo odveč, saj je bil to človek, ki so ga poti življenja za nekaj desetletij zanesle daleč ali zelo daleč od medijskega prostora, ki ga »pokrivajo« slovenska občila ... Rodil se je v Dutovljah 11. februarja 1919 kot napol italijanski državljani. Poznejši dogodki so dokazali, da se je že ob tem »napol državljanstvu« začela njegova kalvarija. Slovita rapalska meja je bila de facto že v veljavi, de iure pa ne. Čim se je formalno uzakonila in je s fašizmom nastopilo poitalijančevanje priimkov, je iz Žerjala nastal Cereali. Danilo je v Italiji kajpak služil vojaški rok in se v vojski srečal s športom, posebno še z atletiko. Športnemu klubu finančnih stražnikov »Fiamme gialle« ga je leta 1938 priporočil šest let starejši brat Oskar, tudi sam odličen metalec kladiva in že nekaj let član istega kluba.

Danilo je bil visoke, vendar vitke postave, klasičen prototip, na katerega po osvojitvi primerne tehnike lahko nakladaš kilograme mišic za vedno večjo moč in vedno daljše mete. V časih, ki jih on ni dočakal, bi s primernimi farmacevtskimi pripomočki iz njega zgradili

Danilo Žerjal v klasični drži med metanjem diska
(Beograd. 27. 9. 1946).

absolutno vrhunskega metalca ali deseterbojca. Njegova velika ljubezen je bil met diska, odlične rezultate pa je dosegel tudi v metu kladiva. Očitno se je moralo pri njem za velike dosežke vedno nekaj zavrteti.

V klubu finančnih stražnikov je bil že zelo upoštevan športnik, propad Italije leta 1943 pa ga je presegel kot vojaka na Balkanu. Ker so Italijani za Nemce na mah postali izdajalci, so ga ti s številnimi drugimi zajeli in odvedli v koncentracijsko taborišče v Nemčiji. To je bilo vsekakor delovno taborišče. Zajetim vojakom so Nemci kmalu dali možnost, da se priključijo njihovi vojski, ki je nadaljevala boje proti zahodnim zaveznikom, prodirajočim z juga Italije. Možnost povratka v bližino domačih krajev je izkoristil tudi Žerjal, ki mu je nekje pri Mestrah januarja 1944 uspelo neopazno zapustiti konvoj. S skokom z visokega zidu se je znebil možnosti nevarnega razpleta. Verjetno pretežno peš je dosegel Trst in od tam domače Dutovlje. Vključil se je v partizansko vojsko in deloval na območju Trnovskega gozda. S popotnico športnih zmogljivosti so ga po vojni avtomatično vključili v beograjski Partizan, klub, ki je nesporno predstavljal vojsko in bil obvezna »izbira« vsakega tedanjega vrhunskega športnika-vojaka. V atletski ekipi beograjskega kluba je bilo več Slovencev. Med njimi sta bila najbolj poznana Marko Račić in Igor Župančič.

Življenjska pot se je za Danila Žerjala kazala gladka in brez zaprek

Dvakrat je nastopil na atletskem evropskem prvenstvu (v letih 1946 in 1950) in leta 1948 na olimpijskih igrah v Londonu. Žal so se mu ti nastopi nekoliko ponesrečili. V vseh primerih je izpadel v kvalifikacijah, čeprav so bili njegovi dotedanji rezultati na ravni kakovostnih nastopov.

Ustna sporočila in dve še živeči priči (Marko Račič in Igor Župančič) so poudarili, da se v Partizanu Danilo ni počutil v družinskem krogu. Morda si je le želel bolj domačih krajev. Morda se mu je obetala drugačna kariera nekje v Sloveniji. Njegov prestop k celjskemu Kladivarju, ki se je z režijo Fedorja Gradišnika razvijal v prvovrstni atletski kolektiv, je postalo dejstvo.

Prestop so brez dvoma izvedli v skladu s pravili, za voditelje Partizana pa je pomenil hud udarec njihovi politični premoči v sklopu jugoslovanske atletske zveze. Začela so se šikaniranja in v ne povsem jasnih okoliščinah je sam Žerjal ponudil priložnost za svoj vpis na črno listo.

Teklo je leto 1951. Jugoslovanska atletika se je pripravljala na gostitev državne reprezentance iz Velike Britanije. S politično vlogo, ki jo je po razdoru s kominformom tedaj imela Jugoslavija, je bil dvoboj važnejši iz političnega, kot iz športnega vidika. Atletska zveza je petnajst dni pred srečanjem vse kandidate poklicala na zbor v Beograd na zaključno fazo priprav. Danilo Žerjal se ni odzval. Začele so krožiti vesti o njegovi bolezni. Vpoklicali so nadomestnega metalca nižje kakovosti. Začeli so preiskavo o neljubem dogodku.

Žerjal je zatrjeval, da je v Beograd poslal kar nekaj zdravniških potrdil, ki pa jih tam niso prejeli. Odkrili so, da je nekaj dni pred dvobojem z Veliko Britanijo Žerjal nastopil na nekem tekmovanju v Sloveniji. Ob izrazu »dezertar«, ki vsekakor ni bil primerljiv z inačico z vojaške fronte, je neizbežno dobil suspenz za določen čas. V obdobju po izreku kazni je Žerjal 6. oktobra 1951 »na prvenstvu LRS (Ljudske republike Slovenije) vrgel kladivo 58,80 m, kar je predstavljalo rezultat svetovne vrednosti in dotlej največji uspeh jugoslovanske atletike vseh časov«. Točno tako je tedaj pisal slovenski športni časopis »Polet«. Ker je bil po mnenju jugoslovanske atletske zveze Žerjal še pod suspenzom, rezultata niso priznali. Začela se je dolga polemika med jugoslovansko osrednjo atletsko zvezo in slovensko atletsko zvezo s posegi v beograjskem tisku, ki so navijali proti Žerjalu, in med listi iz Zagreba in seveda iz Ljubljane, ki so se opredelili za atleta iz Dutovelj, sicer člana celjskega Kladivarja.

Če si zamislimo ozračje leta 1951, je bila drznost pisanja ljubljanskega »Poleta« na ravni slovite 57. številke »Nove revije«, ki je obelodanila teoretsko podlago za slovensko samostojnost!

Za »Polet« z datumom 21. oktober 1951 sta Igor Prešeren in Janez Špindler napisala celo stran s slovenskim pogledom na afero. Pisca sta podrobno opisala zgodbo o Žerjalovi bolezni (ali domnevni bolezni). Z njo v zvezi je Atletska zveza Slovenije (AZS) poslala svojega delegata v Dutovlje. Ta je našel Danila, ki se je pravkar vrnil s treninga? Ne, z majhne preizkušnje! Danilo je delegatu povedal, da je poskusil metati kladivo, da bi preveril, kako je z bolečinami v kolku. Pa ni šlo.

Dvoboj Zlin (Češka) - Beograd. Danilo Žerjal tretji od leve.
S šopkom cvetja v roki je legendarni Emil Zatopek. (12. 6. 1948).

Bolečine so se znova pojavile. Delegat je v poročilu zapisal, da je Žerjal nekoliko šepal. V Beograd naj bi Žerjal poslal pisno obvestilo s priloženim zdravniškim sprisovalom. Tega v Beogradu po njihovih trditvah niso nikoli prejeli. Žerjal je lahko samo navedel pričo, ki je videla njegovo ženo, kako je v poštni nabiralnik vrgla pismo.

Suspenz je bil neizbežen, lotili pa so se ga poznavalci pravilnikov, ki so razkrili, da suspenz ni diskvalifikacija. Vsekakor naj bi trajal največ en mesec. V tem času bi morala atletska zveza sprejeti sodbo, sicer bi se suspenz avtomatično prekinil. V aferi je bilo veliko formalnih nepravilnosti jugoslovanske atletske zveze, kar je koristilo Žerjalu, izkazalo pa se je, da je morala vsekakor obveljati želja osrednje atletske zveze, ki je na tekmovanje v Slovenijo poslala svoje delegate, da bi iskali in našli klasično dlako v jajcu.

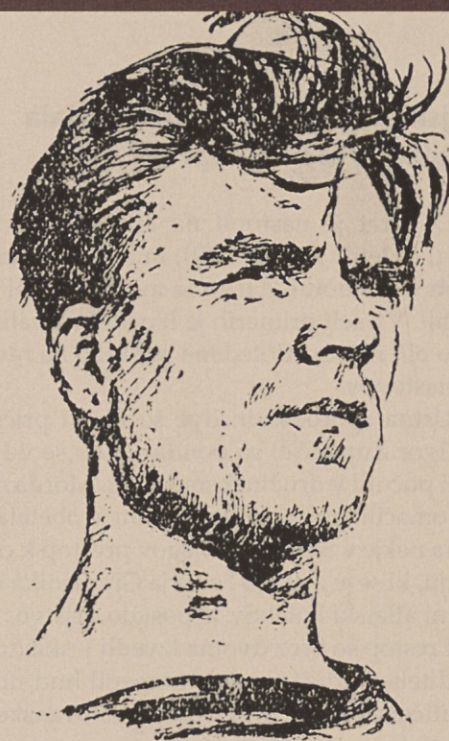
Na tekmovanje, ki je bilo na meji enomesečnega suspenza, je prišla trojica iz samega vrha jugoslovanske atletske zveze. Žerjal je na njem nastopil v treh panogah in prispeval AK Kladivar toliko točk, da se je ta na državni lestvici uvrstil na tretje mesto. Nakadno so ugotovili, da suspenz še ni potekel (kar bi lahko stori-li še pred začetkom tekmovanj), pa še kladivo, ki ga je Žerjal metal, naj bi imelo za dva centimetra predolgo žico! Čeprav so isto kladivo metali tudi drugi atleti, so razveljavili samo rezultate Danila Žerjale.

Iz vsega se lahko sklepa, da se je Žerjal iz neznanih razlogov dejansko otepal nastopa v Beogradu, ni pa svojih naklepov izvedel točno in pravočasno. Znatno je ošibil svoj alibi. Na drugi strani je bilo veliko grobosti in nadutosti, ki je slonela na politični prevladi prestolnice. Sodbo o Žerjalu so napisali, preden so razjasnili vse okoliščine formalne in športne narave. Nad Žerjalom se je zgrnil zelo črn oblak, ki ni obetal nič dobrega.

Z razveljavljenim rezultatom 58,80 m v kladivu in s kaznijo, ki se je tako ali tako že iztekla, se je začelo zelo burno leto 1952, odločilno za novo poglavje v Danilovem življenju. Bil je član celjskega Kladivarja, v katerem mu je bil namenjen v vseh pogledih poseben in zelo privilegiran status. Ob tekmovalnem tudi mesto trenerja in za tedanji čas izjemni materialni pogoji. Žerjal je imel posebno dobro oko za odkrivanje atletskega talentov.

Danilo Žerjal je bil skrben zbiralec dokumentov, ki so urejevali njegovo dejavnost. Iz njegove zapuščine je prišla na dan dolga serija pisem, ki mu jih je iz Celja v Dutovlje pisal Fedor Gradišnik, oče celjske povojne atletike. Nekaj pisem se nanaša na organizacijo in vodenje zimskega treninga celjskih atletov v vremensko bolj ugodni Sežani. Teh se je udeležil tudi poznejši vrhunski tekač čez ovire Stanko Lorger. »Bil je moj prvi trener,« je povedal za Žerjale Lorger, ki razumljivo ni bil obveščen o zakulisju dogajanja, ki je kmalu privrelo na dan.

Nov problem za Žerjale je omenjen v Gradišnikovem pismu, datiranem z 20. novembrom 1951. » /.../ mesec dni je že od tega, ko si odšel iz Celja, pa še do danes nisi pisal ničesar /.../ sva se zmenila, da boš takoj pisal, kako si uredil Tvojo zadevo /.../ Tvoj odnos samo potrjuje mnenje funkcionarjev ASAJ-a (atletski sa-

Karikatura Danila Žerjale.

Na kolesu v Dutovljah pred domačijo Čuk, ki je tedaj gostila karabinjersko postajo.

vez Jugoslavije)«. V raziskovanje življenjske poti Danila Žerjala se je vrinila ta »zadeva« kakor črv. Za kaj je šlo?

Razkritje, povezano s presenečenjem, je razvidno iz pisma, datiranega z 9. februarjem 1952. Gradišnik je napisal: »Pričakujem v prihodnjih dneh udarce. Zato je najboljšo, da greš takoj /.../ v Sežano in na notranjem poverjeništvu urediš zadevo. Zahtevaj potrdilo, da si predal prošnjo za državljanstvo. To mora biti izvršeno najpozneje /.../ sicer bo prepozno, ker v Beogradu ne mirujejo.« Ta »zadeva«, ki se je v naslednjih pismih še ponavljala, je bilo torej državljanstvo. Odpira se prava zagonetka. Ali ni Danilo nastopal kot Jugoslovan na dveh evropskih prvenstvih in celo na olimpijskih igrah? Večkrat je v tujini tekmoval za klub in reprezentanco. Ali ni potoval s potnim listom? Zakaj je moral vložiti posebno prošnjo za državljanstvo? V modernih časih bi se mu prilepil vzdevek »izbrisani« iz prvih let slovenske samostojnosti. In vendar je Žerjal imel potni list, kot je jasno razvidno iz obvestila, ki mu ga je v Dutovlje poslalo Poverjeništvu za notranje zadeve iz Sežane 15. aprila 1952: »Obveščamo vas, da je vaša prošnja za vizum ugodno rešena. Prosimo, da se čimprej zglasite /.../ radi dviga istega.« Pod vabilom izstopa geslo »Smrt fašizmu - svoboda narodu«, sledita pa žig in podpis poverjenika.

Brez dvoma je Žerjal šel v Sežano in prevzel vizum. Ni jasno, kakšni so bili njegovi »grehi« v očeh Beograščanov. Med članstvom v Partizanu se je baje izmikal vstopu v komunistično partijo. Njegova načela so bila daleč od politike in v tesnem objemu osebnega svobodoljubja. To, da ni nikoli vložil prošnje za državljanstvo, je prava uganka. Ali ni bil avtomatično državljani z vrnitvijo v Jugoslavijo? Pa tudi, zakaj ni hotel zadostiti potrebam - čeprav nerazumljivim - birokracije? Vsekakor je čutil, da ga imajo na muhi.

Pismo brez datuma, ki ga je verjetno (podpisano je samo z začetnico »F«) napisal Fedor Gradišnik, je zelo jasno: »Sporočam ti, da ti hočejo narediti veliko svinjarijo.« Beseda »veliko« je podčrtana. Pisec je na koncu tudi sporočil, da /.../ na olimpijske igre ne pojdeš, če tudi sprejmeš jug. državljanstvo.«

Enaindvajsetega marca 1952 je Žerjalu pisal tudi prijatelj Giusto, ki v zgodbi ostaja brez prave identifikacije: »/.../ o zadevi sem te informiral po donosite-lju, ker bi bil lahko pismo prečital /.../ še kdo drugi.« Giusto omenja tudi govorice, »/.../ da te bodo postavili pred voj. sodišče kot vojnega dezertarja vsled tega, ker si zaprosil za ital. državljanstvo še v času, ko si bil član Partizana. Dejstvo pa je, da se zanimajo o tvoji preteklosti in sedanjosti višje osebe, katere bi te želele prvič onemogočiti nastopov, drugič odhod iz Jugoslavije in to z načinom, da bi te zaprle.« Giusto omenja tudi italijanski atletski klub iz kraja Gallarate, ki se je zanimal za Žerjalove usluge. »/.../ za Italijo si postal velika ličnost.« In še: »Dam ti pa dober nasvet: Vai via.« Klubu Gallarate ga je znova priporočil brat Oskar, ki je tedaj živel v Vercelliju.

Aprila 1952 se je Danilo umaknil v Italijo

Štiriindvajsetega aprila 1952 je Danilo treniral na travniku v Dutovljah. Zaradi vaškega patrona sv. Jurija je bilo v vasi bolj praznično vzdušje. Neki fantek je k njemu domov prinesel anonimno pismo, ki ga je svari-lo, naj gre takoj proč, »ker bo že jutri prepozno«.

V vasi je bil zasebni avto, ki je služil tudi kot taksi. Žerjal je zbral minimalno prtljago, jo izročil vozniku in ga naročil ob robu vasi ob gostilni »Pri Marički Lavrencevi«. Z ženo in štiriletno hčerko Ani je šel na navidezen sprehod. Pri gostilni so sedli v avto in se odpeljali do mejnega prehoda v Rožni dolini.

Šofer, ki je čakal v primerni razdalji, je zatr dil, da je Žerjal miličnikom izročil potni list. Sledilo je dolgo preverjanje. Na koncu se je prikazal miličnik s potnim listom v roki, vendar tudi z verjetnim obvestilom, da je bilo dovoljenje za izstop preklicano. Danilo Žerjal mu je s hitro kretnjo iztrgal dokument iz rok, stekel proti italijanski stražarnici in preskočil mejno rampo.

Bil je v Italiji ... kjer je takoj nastal nov vihar: »Discobolo jugoslavo fugga a Gorizia« in »E' scappato a Gorizia un altro atleta jugoslavo« (jugoslovanski metalec diska pribežal v Gorico) in (v Gorico je pribežal še en jugoslovanski atlet), sta bila dva naslova v dnevnem tisku. »Corriere di Trieste«, ki je zagovarjal jugoslovanska stališča, pa je odgovoril z »Il campione Danilo Žerjal non e' fuggito dalla RFPJ« (ŠAMPION Danilo Žerjal ni zbežal iz Jugoslavije) in stvar podkrepil s pojasnilom, da je odšel z veljavnim potnim listom. Aktivno je pri stvari sodeloval tudi časnik »Primorski dnevnik«, ki je med drugim napisal: »Včeraj popoldan je bil Žerjal na tržaškem stadionu, kjer je ljudem, ki so se zanimali za njegov primer, zatr dil, da je prešel mejo neovirano z rednim potnim listom.« »Primorski dnevnik« je objavil tudi krajši pogovor, v katerem Žerjal zanika, da bi bil podvržen kakšni posebni policijski kontroli (kot je pisal »Il Giornale di Trieste«). V istem prispevku pravi tudi, da nima nič proti politiki Jugoslavije. Zadevo je v redakciji »Primorskega dnevnika« obdeloval nihče drug kot Mitja Volčič.

Dejstvo, da je Žerjal preko posrednika zaprosil za italijansko državljanstvo, medtem ko je bil še član Partizana, bi utegnilo biti resnično. Skoraj gotovo pa je, da proti Veliki Britaniji ni hotel nastopiti, ker bi si z nastopom za Jugoslavijo spodrezal noge v Italiji, oziroma bi ne mogel nastopati kot »azzurro«. Njegovo početje se nikakor ni skladalo z neko narodno etiko ... V Jugoslaviji so izbrisali vse njegove rezultate, naslove in rekorde. Kot atlet je Danilo Žerjal odšel v pozabo.

Po nekaj dneh bivanja v Gorici se je Žerjal preselil v Gallarate k zelo uglednemu klubu Gallaratese. Šestega januarja 1953 sta se mu tam pridružili tudi žena in hčerka Ani. Pozneje je postal član kluba Lanerossi iz Schia, dokler ni ta atletsko društvo ukinil. Raja Žerjal torej ni našel niti v Italiji.

Že v letu svoje preselitve v Italijo je na italijanskem državnem prvenstvu Danilo Žerjal v kladivu

3172

THIRD PAN AMERICAN GAMES
III JUEGOS DEPORTIVOS PANAMERICANOS
Chicago, Illinois, U.S.A. 1959
IDENTITY CARD
Tarjeta de Identidad

PERSONAL DATA — DATOS PERSONALES

FAMILY NAME — Apellidos **CEREALI STOLFA** (Please print — Letras mayúsculas)

GIVEN NAME — Nombre **DANIELE** (Please print — Letras mayúsculas)

ADDRESS — Dirección **CAMPO SHELL — CARDON-PUNTO FIJO**
(Street — Calle) (City — Ciudad)
ESTADO FALCON — VENEZUELA
(Country — País)

DATE OF BIRTH — Fecha de Nacimiento **11 DE FEBRERO DE 1.919**

PLACE OF BIRTH — Lugar de Nacimiento **DUTTOGLIANO — YUGOSLAVIA**

OCCUPATION — Ocupación **EMPLEADO DE LA COMPAÑIA SHELL DE VENEZUELA**

NATIONALITY — Nacionalidad **VENEZOLANO POR NATURALIZACION**

THE NATIONAL OLYMPIC COMMITTEE OF **VENEZUELA**

certifies that the information contained herein is true and that the photograph is a true likeness of the owner of this identity card who is travelling to Chicago, Illinois, U.S.A. as a non-immigrant temporary visitor to attend the Third Pan American Games in the capacity stated.

certifica que la información que se incluye es verídica y que la fotografía que aparece en la portada corresponde al dueño de esta tarjeta de identidad, quien viaja a Chicago, Illinois, EE. UU. como visitante temporal para los Terceros Juegos Deportivos Panamericanos en la categoría que se le acredita en la primera hoja de credencial.

Signature of President or Secretary of National Olympic Committee

Pres. del Comité Olímpico Nacional

Signature: *Daniele Cereali*
Firma **PARTICIPANTE EN ATLETISMO**
Position: **Participante en Atletismo**
Category: **Participante en Atletismo**
Organizing Committee for the THIRD PAN AMERICAN GAMES
Comité Organizador de los TERCEROS JUEGOS PANAMERICANOS
Jack Rieley
Executive Director
Director Ejecutivo

Akreditacija za nastope na vseameriških igrah leta 1959.

premagal favorita Taddio. To so mu nekateri brezimni »Ammiratori dell' atletica leggera« (prijatelji atletike) zamerili. Naslovili so mu pismo, v katerem ga imenujejo za »campione senza valore« (šampion brez vrednosti). To je naziv za majhe poštna pošiljke – vzorce, ki nimajo trgovalne vrednosti in se zanje uporablja nižja poštna tarifa, in mu očitajo način, s katerim je postal italijanski prvak. »Con quale diritto cioè merito, ti sei guadagnato il titolo italiano? /.../ dopo esserti riposato tutta l' estate, mentre gli altri hanno sgobbato /.../ E' vergogna tua di presentarti nella chiusura delle fatiche. Chi ti conosce Cereali? Tutti chiedono da dove vieni e chi sei!« (S kakšno pravico ali zaslugi si prišel do italijanskega naslova? /.../ potem, ko si vse poletje počival, medtem ko so drugi trdo trenirali /.../ Sram te je lahko, da si se predstavil ob koncu sezone. Kdo te pozna, Cereali? Vsi se sprašujejo, od kod prihajaš in kdo si!)

Pozneje se je nekaj zataknilo še z italijansko atletsko zvezo, ki Cereali, kot se je tedaj že imenoval Žerjal, ni vključila v reprezentanco. Ta je odpotovala na nenavadno gostovanje v Argentino. Danilo je bil tedaj najboljši metalec kladiva. Viri navajajo, da so bili v ozadju nekakšni politični razlogi. Več pa je bilo nemožne zvedeti. Njegov najboljši italijanski rezultat v kladivu so zabeležili pri 56,57 m, kar je veljalo za omenjeni državni naslov. V metu diska sta ga popolnoma zapirala Cosolini in Tosi, tedaj med vodilnimi v svetovnem merilu. Klub Gallarate je bil tedaj kar šest let zaporedoma najboljši v Italiji.

Leta 1957 se je Danilo nenadoma preselil v Venezuelo v Južni Ameriki

S pomočjo sorodnika, ki je živel v Venezueli, se je Danilo Cereali-Žerjal dokaj nenadoma leta 1957 preselil v Južno Ameriko in v okolju, ki ni bilo zastrupljeno s sedanostjo in preteklostjo, zgradil tretji del svoje športne kariere. V konkurenci, ki je bila vsekakor bistveno

slabša od evropske, je serijsko osvajal državne naslove in z venezuelsko reprezentanco uspešno nastopal na vseh velikih mednarodnih tekmovanjih. V dolgem spisku nastopov najdemo poleg Venezuele še mesta v Kolumbiji, Ekvadorju, Peruju, na Kubi in marsikje drugje. Bil je tudi prvak Južne Amerike v metu kladiva, medtem ko je z diskom znova presegel mejo 50 metrov. Na visokem nivoju je tekmoval do 48. leta starosti. Njegovi rekordi Venezuele so trajali približno 20 let. Vsaj z emotivnega vidika je zanj krono predstavljal nastop na vseameriških igrah leta 1959 v Chicagu. Dokaz je spominska knjiga, v kateri je skrbno zbiral avtograme vrhunskih športnikov, ki so na igrah nastopali.

Na vseameriške igre ZDA navadno pošljejo drugorazredno ali tretjerazredno ekipo, na domačih tleh pa so bili leta 1959 vsi najboljši atleti ZDA. V svoji knjigi je Danilo zbral avtograme številnih vrhunskih atletov, ki so prej in potem krojili usodo svetovnih tekmovanj in rekordov. Podpisali so se Parry O'Brien, metalec krogle z revolucionarno tehniko, štirikratni olimpijski zmagovalci v metu diska Al Oerter, olimpijski zmagovalci v metu kladiva Connolly, ki je postal slaven leta 1956 v Melbournu še posebno zato, ker se je zaljubil in zaročil s češko metalko diska Olgo Fikotovo. Njuna zgodba, ki se je vsaj začela srečno, je pomenila prvi napad na hladno vojno tistih let. Podpisal se je tudi olimpijski prvak v skoku v višino Charles Dumas. Imen je še in še ... Je pa še pravi »dulcis in fundo«: na strani neke revije je natisnjen članek o legendarnem Jesseju Owensu (tistem, ki naj bi 23 let prej v Berlinu razjezil Hitlerja). Owens, ki je bil v Chicagu gost prirediteljev olimpijade, se je podpisal s posvetilom atletu iz Dutovelj, ki ga je zaneslo na tako elitno prizorišče.

Življenje se je umirjalo. Žerjal je postal fizioterapevt in delal v elitnem »Club campestre los Cortijos« v Caracasu, kjer je bil tudi atletski trener.

V zbranem gradivu izstopa članek v časopisu »Meridiano« iz Caracasa z dne 29. avgusta 1984 z na-

Žerjal prejema eno izmed številnih priznanj za svoje športne uspehe v Venezueli (Caracas 1968)

slovom »Danilo Cereali esta desaparecido« (je izginil). Tako obvestilo je telefonsko prejela tudi hčerka Ani, ki je živela v Trstu. Danilova žena in hčerka, ki se nista izselili v Venezuelo, sta odpotovali v Caracas, da bi poizvedeli, kaj se je zgodilo.

Po dolgem iskanju, brezbrizju, nejevolji in pomanjkanju sodelovanja pristojnih služb je začela prihajati resnica na dan. Očividci so povedali, da je 15. avgusta motorist pred klubom zbil pešca in zbežal s kraja nesreče. Dalj časa niso ranjencu nudili nobene pomoči. Končno so ga s policijskim avtom odpeljali, vendar ga v prvi bolnici niso mogli primerno oskrbeti. Opravili so sicer rentgensko slikanje, mu pa medtem pokradli vse kar je imel pri sebi in na sebi. Romal je v drugo bolnico, kjer mu prav tako niso uspeli pomagati, ker je bilo pokvarjeno dvigalo, ki bi ga moralo dvigniti do operacijske sobe v tretjem nadstropju. Šele na tretjem mestu so mu posvetili nekaj pozornosti, bilo pa je prepozno. Bil je brez dokumentov. Morda je v smrtnih krčih izgovarjal težko razumljive besede. Morda je izgovarjal svoje ime. Cereali so domačini razumeli kot »Chegaray«, iz katerega je nastal dokaj pogost baskovski priimek »Echeverria«. S tem imenom so ga pokopali v anonimnem grobu. Pokojnika je na fotografiji, ki mu jo je pokazala Žerjalova hčerka, spoznal duhovnik, ki je bil ob Žerjalovem prihodu v bolnico tam dežuren. Slučajno se je tudi duhovnik pisal Echeverria. Izredno čvrsto telo je sodnega zdravnika prepričalo, da je imel pokojnik kakšnih 42 let, v resnici pa jih je imel 65!

V lepljivi birokraciji in ob karibski lenobi je bilo potrebno veliko truda, da so Žerjalovo truplo odkopali. Sorodniki so ga jasno prepoznali. Dobil je ime in samostojen grob. Po dolgih trinajstih letih, ki so bila potrebna za izpolnitev zdravstvenih predpisov, so njegove posmrtno ostanke prepeljali v njegovo pravo domovino in jim na pokopališču v Dutovljah 18. junija 1998 našli dokončen mir.

Kaj so o Danilu Žerjalu napisali

Atletski statistik Gajić iz Srbije: »Naš najboljši metalec prvih povojnih let Danilo Žerjal predstavlja najbolj drastičen primer mešanja politike v šport. Slovenec s Krasa se je začel baviti z atletiko v Italiji, po vojni pa postal član Partizana. Leta 1952 se je izselil v Italijo, kjer je nastopal z imenom Cereali ... V duhu tedanjega časa je bil Žerjal takoj razglašen za narodnega sovražnika in pristaša Informbiroja. Vsi njegovi rekordi so bili izbrisani. Od tedaj je minilo skoraj 50 let in pošteno bi bilo, da bi se rekordi priznali, ker so bili doseženi na regularen način in nimajo nobene zveze z njegovim političnim prepričanjem. Še posebno zato, ker so v Sovjetski zvezi športnikom, ki jih je Stalin razglasil za nevredne, povrnili njihovo čast.«

V kroniki Dutovelj o delu v vaški pekarni piše: »Kot že velikokrat prej, smo se tudi tokrat posluževali /.../ soseda Danila Žerjala, ki je venomer stal na preži, kdaj bo dobil znak, da neopazno skoči skozi okno v pekarno, da pomaga, kar je pač treba, da potem lahko dobi kakšno štruco kruha, da si poteši lakoto«. In še: »Čestokrat sva se poslužila tudi soseda, krepkega fanta, visokega nič manj kot dva metra. Bil je brez zaslужka, živel je sam z materjo, v majhni hišici, takoj čez cesto, nasproti naše prodajalne kruha. Bil je vedno lačen, saj doma ni imel kaj jesti. Bil je tako močan, da je 100 kilogramsko vrečo moke kot nič dvignil in nosil pod pazduho iz skladišča v pekarno. Tudi pri mesenju testa je bil nekaj izrednega, ko je 130 kilsko maso testa zamesil kar mimogrede. Za plačilo mu je bila prva pečena kilska štruca, ki jo je zmlal na mah.«

Četrta pesniška zbirka
Magdalene Svetina Terčon

KRČENJE NESKONČNOSTI

Uredništvo

Magdalena Svetina Terčon se je rodila leta 1968 v Postojni. Osnovno šolo in srednjo družboslovno in ekonomsko šolo je zaključila v Sežani. Šolski sistem ji je narekoval, da ni bila maturantka (za kar ji je zelo žal). Na Filozofski fakulteti v Ljubljani je diplomirala iz slovenščine, hrvaščine, srbsčine in makedonščine. Jeseni 2011 bo na isti fakulteti zagovarjala magistrsko nalogo z naslovom *Sodobni roman na Primorskem*. Poučuje slovenščino na Osnovni šoli Miroslava Vilharja v Postojni in kot zunanja sodelavka na Ljudski univerzi v Sežani. Je aktivna članica Kulturnega društva Vilenica Sežana, v okviru katerega je vodja Mednarodne otroške literarne nagrade mlada vilenica, Kulturnega društva Zlati čoln Sežana, Društva slovenskih pisateljev, Kulturnega društva Kraški šopek Sežana ter predsednica Združenja književnikov Primorske.

Na 25. Premskih srečanjih 26. junija 2011 je Magdalena Svetina Terčon svoje pesmi prebrala kar v kostumu, ki posnema staro meščansko oblačilo, v katerem je pozneje zapela s pevsko skupino KD Kraški šopek Sežana.- Fotografija: David Terčon.

Njeni pesniški začetki segajo v osemdeseta leta, ko je bila izbrana za sodelovanje na državnem srečanju pesnikov in pisateljev začetnikov v organizaciji takratne Zveze kulturnih organizacij. Svoje pesmi je objavljala v pomembnih literarnih revijah doma in v tujini ter bila gostja na nekaj literarnih festivalih, leta 2008 tudi na Mednarodnem literarnem festivalu Vilenica. Za četrto pesniško zbirko z naslovom *Odtenki v medprostoru / Sfumature nello spazio intermedio* je leta 2006 prejela literarno nagrado Prem.

Doslej je izdala naslednje pesniške zbirke:
Prosojna galeja potepuška (Mondena, Grosuplje 1994)
Za vrati 309 (skupaj z možem Davidom Terčonom, Žbrinca, Sežana 1996)
V krošnji tišine (Fontana, Koper 2001)
Odtenki v medprostoru / Sfumature nello spazio intermedio (Zveza kulturnih društev Ilirska Bistrica, Ilirska Bistrica 2007, v italijanščino prevedla Jolka Milič)
Krčenje neskončnosti (Kulturno društvo Vilenica, Sežana 2010)

Pesnica iz Sežane je v zadnji pesniški zbirki z naslovom *Krčenje neskončnosti* nadgradila že v preteklosti zasnovano poetiko z lastnim pesniškim jezikom, motivi in s sporočilnostjo. Njeno poetiko je Ciril Zlobec v spremni besedi k prvi pesniški zbirki označil kot »individualno poetiko«. Jurij Paljk je v spremni besedi k njeni tretji pesniški zbirki pridal, da pesnica »še verjame v besedo in njen pomen ter izrazito prepričljivo išče obraz in svojo podobo v današnjem svetu«.

Pesniška govorica v zbirki *Krčenje neskončnosti* je nadaljevanje predhodne pesniške zbirke *Odtenki v medprostoru*, v kateri pesnica ogovori o »razpetosti med TUKAJ in TAM, o bivanjskem loku med eksistenco in transcendenco«, kot je v spremni besedi zapisal Ivan Dobnik. *Krčenje neskončnosti* pa je v spremni besedi razčlenil kar avtorčin mož David Terčon. Avtorica ga je izbrala, kot pravi, ker je želela ugotoviti, ali pozna tudi njen notranji svet. Pri tem je bil več kot uspešen. Zelo prepričljivo, denimo, utemeljuje avtoričino neskončnost, ko trdi, da se avtorica »zaveda, da je deliti neskončnost neizvedljivo, utopično, neplodno delo, zato ji ne preostane drugega, kot da jo skrči in nam jo premešano, zgneteno, vlito v pesemsko obliko ponudi na pladnju svojega čutenja.«

Pesmi, ki jih je v zbirki 48, so razdeljene v pet ciklov (Pesmi o atu, Iskanje neskončnosti, Zadnje rojstvo, Ponovno rojstvo, Pred vsem). V vsak cikel uvaja kratka pesem, ki predstavlja vsebinski povzetek pesmi, ki sledijo. Te so med seboj povezane z motivi, kot so osamljenost, tema, nemoč in bolečina. Slednja je lahko posledica slovesa, kot jo je avtorica izpovedala v ciklu Pesmi o atu, ali iskanja neskončnosti v preteklosti in v prihodnosti v vseh ostalih ciklih. Neskončnost se po

avtoričinem mnenju razširja na vse strani in v različne časovne dimenzije. Neskončnost iz preteklosti še ni izbrisana v njenem spominu. Povezana je z nastankom, ki v različnih podobah še živi v spominu lirskega subjekta: najprej so jo »otroške roke zgnetle v lik«, ko pa »so zvečer vsi odšli«, ji »je Severnica ponudila življenje.« Prav zaradi še ne izbranih podob raje razmišlja o tisti neskončnosti, ki se še ni razkrila, pač pa je nekje pred nami, neznan in popolnoma svobodna, toda tudi neke vrste ideal, saj se ji zdi nedosegljiva. Zgodi se namreč, da tudi če se z nekom najdeti, ne moreta v to neskončnost, ker sta pozabila, »da je v eni točki čas, ki je večnost«. Večnost pa ni neskončnost, ki je lahko zgolj odtis na steno. Skozi to neskončnost je mogoče tudi prehajati, le njeno bistvo je treba razumeti. V tem prehajanju avtorica »išče tisto, kar je več kot samota, kar bi moralo biti, pa ne sme«. Pesmi razodevajo trenutnost in nepomembnost življenja pesniškega subjekta, ki je skozi potovanje v neskončnost doživel veliko preobrazb. Najprej je bil pepel, nato lik in nazadnje odlitek v času.

Temeljni motiv je tudi smrt. Smrt ni končna točka, ampak posebno stanje, kajti tudi če se poslovíš od ljubljene osebe, so »še vedno trenutki, ko si lahko pogledava v oči.« Smrt torej ne pomeni slovesa, le srečevanje z ljudmi, ki so na oni strani, je zaradi nje bolj intenzivno in bolj čustveno. S smrtjo pride čas, »ki ga bova morala živeti vsak na svoji črti dneva«.

Bistvo potovanja skozi neskončnost je pravzaprav avtoričino prizadevanje, da pusti za seboj vse, kar jo je v življenju spremljalo, in poišče nove poti v svojem bivanju, vendar brez bolečine, včasih tudi z rahlo ironijo.

Med predstavitvijo pesniške zbirke *Krčenje neskončnosti* v parku pri starem gradu v Sežani, 26. 5. 2011 z možem Davidom

Pesnica občuti osamljenost tudi v ljubezenskem odnosu, ki pravzaprav nikoli ni bil popoln in je že od začetka obsojen na minevanje. Tako jo boli, ko pravi, da »sva že zdavnaj pozabila na poljube. Podarila sva jih mladosti.« V istem hipu pa se sprašuje »- ali je bilo kdaj drugače«. Vendar pa ne more sama naprej. Obstaja namreč »nevidna os, ki naju povezuje. Ko bo zadela tebe, jo bom morala deliti. Toda prepričana sem, da bova srečna takrat ...«

Pesmi so ugledale luč sveta, da bi jih brali. Branje poezije pa včasih pahne bralca v negotovost, zato ne bo odveč nasvet Davida Terčona, ki zapiše: »Ne trudimo se razumeti njene poezije - potrudimo se razumeti svojo poezijo. Premoremo jo vsi ... globoko v sebi ... je naše ogledalo ... /.../ Samo skozi razumevanje in, še bolj pomembno, sprejemanje lastne poezije, bo pesničina poezija tudi naša.«

Po predstavitvi pesniške zbirke *Odtenki v medprostoru / Sfumature nello spazio intermedio*, za katero je dobila literarno nagrado Prem 2006 na 21. Premskih srečanjih, 24. junija 2007.- Fotografija: David Terčon.

Pesniško zbirko Magdalene Svetine Terčon Krčenje neskončnosti je založilo in izdalo Kulturno društvo Vilenica Sežana. Zanj je podpisan Vladimir Mljač. Uredil jo je Aleksander Peršolja. Spremno besedo je napisal in poskrbel za likovno opremo zbirke David Terčon. Oblikovala jo je Lucija Klanac. V nakladi 300 izvodov jo je natisnila Tiskarna Mljač Divača. Izid knjige je podprla Občina Sežana. Cena v maloprodaji je 12 €.

Magdalena Svetina Terčon

PRVO ROJSTVO

Ko sem bila pepel iz ugasle žerjave,
še nisem mogla videti svojega obraza
in ne čutiti prisotnosti česa.
Obdana že s časom
sem čakala na čarovnijo.
Potem so me otroške roke zgnetle v lik.
Na peščenem gradu sem čuvala domišljijo.
Ko so zvečer vsi odšli, mi je Severnica
ponudila življenje.
Z njo sem potovala po nebu,
dokler se nisem odločila in postala
njen odlitek v času.

Odtlej ji vsak večer očitam,
ker mi je pozabila povedati,
da je čas tema, ki ni večnost.
Ona pa mi znova in znova
pošilja kanček svetlobe,
ki jo bom rabila,
ko bom utrinek.

ODLOČITEV

Odločila sem se.
Podala sem se na pot.
Hotela sem čutiti le trinajst postaj,
toda že pred začetkom sem klecnila.
In ker te ni bilo, da bi me, angel poželenja,
dvignil in odnesel med mehke rjuhe,
kjer bi v tančicah pustila svoj obraz,
sem obležala na stopnicah
in hrepenela po neskončni ljubezni,
ki je ne morem niti nikomur dati niti vzeti.
Tisti na levi je umiral,
tista na desni je vzdihovala.
Ostala sem sama v pesku
s tujimi sanjami in odpovedjo ljubezni.
Moje dlani so segle k nogam, ki so jih prale s
solzami.

Kako dolgo bom še pisala v pesek tvoje ime?

Na izletu v Grčiji pri samostanih v Metéori, 27. 4. 2008.-
Fotografija: David Terčon.

TIHOŽITJE MOJE SAMOTE

Ne morem več zbirati drobnih zrn sreče.
Poletje je bilo brez dežja,
zato sem vejnata
otresla vse zeleno od smeha.
Na koncu mojih dlani so ostale
lepljive kapljice sanj.
Tudi spomine sem ubila.
Kot jajca so se zdrobili,
ko sem z njimi kamenjala vse dneve,
ki mi bodo šele stopili na pot.
Sedaj v zeleno barvam
nebo nad seboj
in živim za trenutke,
ko se bom tresla pred lebdenjem v zraku.
Ker ne morem v sebi nositi drobnih zrn sreče,
sem prostor napolnila s kamenjem.
Veje in kamenje so tihožitje moje samote.

Gostja 23. Vilenice pred literarnim branjem
v cerkvi sv. Mihaela v Lokvi, 4. septembra 2008.
Fotografija: David Terčon.

Pihalni orkester Komen igra skladbo slovenskega skladatelja Marka Mozetiča z naslovom »Tri primorske pripovedke«. Solist je prvi flautist orkestra Slovenske filharmonije Aleš Kacjan, kateremu v kadenci pomagata Jernej Terčon - beatbox in tubist Nejc Rogelja.

John Alden Stanley, ugledni ameriški dirigent in pedagog

V SLOVENIJI TA ČAS NE OBSTAJA MLADINSKI PIHALNI SESTAV, KI BI PRESEGEL NIVO KOMENSKEGA

Tatjana Gregorič

Po občudujočih uspehih, ki jih je Pihalni orkester Komen (POK) pred leti doživel v Londonu in nato še v sloviti dunajski Zlati dvorani, se je 50-članski, še precej mladinsko uglašen sestav, letos predstavil tudi v sanjski dvorani Berlinske filharmonije. Pod taktirko Simona Perčiča so komenski glasbeniki izvedli kar 70-minutni program in ob tekmovalni skladbi *Fourth symphony* skladatelja Alfreda Reeda občinstvu predstavili tudi glasbo dveh slovenskih skladateljev: *Tri primorske pripovedi* Marka Mozetiča in uverturo *Slovenec sem* Nejca Bečana. Nastop je potekal v okviru 2. mednarodnega festivala pihalnih orkestrrov Berlin 2011.

Z imenitnimi interpretacijami, z izjemnim muzikalnim žarom, s prefinjeno igro in s tehtnim izborom del so 'komenski filharmoniki' prevzeli tudi člane žirije, ki ji je predsedoval ugledni ameriški dirigent in pedagog John Alden Stanley. »Večkrat sem bil član žirije tudi v Sloveniji in poznam kakovostni nivo slovenskih pihalnih or-

kestrrov. Brez zadržkov trdim, da v Sloveniji ta čas ne obstaja mladinski pihalni sestav, ki bi presegel nivo komenskega,« je po koncertu povedal gospod Stanley.

V eminentni dvorani Berlinske filharmonije so namreč skupaj z amaterskimi komenskimi glasbeniki prvič nastopili tudi nekateri priznani slovenski glasbeni umetniki (flautist Aleš Kacjan, mezzosopranistka Irena Yebuah Tiran, klarinetist Dušan Sodja in Zoran Lupinc z diatonično harmoniko). In prav vsi so po uspešnem koncertu izpostavili sanjska občutja, da so lahko nastopili na odru, na katerem se je ustvarilo veliko glasbenih mitov, da so nastopili v dvorani, ki nudi popolno kontrolo nad zvokom, in da so to doživeli prav s komenskimi amaterskimi glasbeniki, pri katerih je čutiti dušo in srce, in zato njihovo skupno muziciranje preveva iskrena radost.

Tatjana Gregorič, univ. dipl. muzikologinja in sociologinja - glasbena urednica na Radiu Koper

ORKESTER LAHKO SUVERENO POSEŽE TUDI PO EVROPSKIH ODRIH

Simon Perčič

Orkester je kot živa gmota, prežeta z glasbenim in osebnostnim potencialom; v visoki konjunkturi vsem všeč-na, v recesiji nesrečna. Glasbo zaznamujejo estetski, celo ekstatični trenutki, ki v poslušalcih vzbujajo prijetne in osvobajajoče občutke. Kot taka ni nikoli dovršena ali popolna. Tehnično bi sicer lahko bila, a smiselno zelo težko. Poleg tehnične nadgradnje je veliko naporov vloženih tudi v smiselno, racionalno in iracionalno nadgradnjo. Rad bi poudaril celoto. Slogan »Ni samo glasba« je bil orkestru v prid na Dunaju, ko smo prvič zaigrali v Zlati dvorani. Naše delovanje oziroma glasbeno udejstvovanje podrejam tudi tej metaforični ugotovitvi.

Trudimo se, da cilj ne bi opravičeval restriktivnih ukrepov oziroma potrebe po *privijanju*, kot se mnogokrat izkaže v sicer uspešnih ekipah. Prav tako sem prepričan, da je rezultanta nasprotujočih si sil ključnega pomena za »zdrav napredek«, kot ga pojmuje v današnjem evropskem prostoru. Uspeh nastopi, ko dve nasprotni sili seštejemo in ne razdelimo. Tako dobimo določen rezultat.

Orkester in glasba imata na lokalni, državni in svetovni ravni pomembno vlogo in velik pomen, včasih celo manipulativen. Tak način je lahko prisoten v raznih skupinah in društvih. Prizadevam si, da bi se izognili slabostim "psihologije množic". Najbrž smo si enotni, da izginjanje posameznika v kolektivu, osebna neodgovornost, čredna usmerjenost, sugestibilnost ipd. niso lastnosti, ki bi jih želeli razvijati v svojem kolektivu. V orkestru se trudimo najti ravnovesje med delovanjem "sistema", ki ga poganja skupinska dinamika, in svobodo ter ustvarjalnim umom vsakega posameznika. Ta kritičnost individuum je v današnji dobi še posebej potrebna, saj nasploh pritiski o idealnem življenjskem slogu prihajajo iz vseh strani. Ključnega pomena je zmožnost prave izbire. Nobeno področje družbenega življenja ni izvezeto.

Glasba in muziciranje sta glavna motiva združevanja glasbenikov v orkester. Naši glasbeniki se ob vikendih dokaj redno zbirajo na vajah. Zaradi poudarka, ki smo ga dali na letošnji projekt, smo intenziteto in pogostost vaj nekoliko okrepili. Zgodba se je začela že pred dvema letoma, ko so bili k projektu povabljeni slovenski in tuji skladatelji, da za naš orkester priredijo oz. napišejo avtorsko skladbo. Tako smo uspeli pridobiti Nejca Bečana, Mattea Firmija, Marka Mozečiča in tudi Pierra Thilloya. Da je orkester skladbe še dodatno občutil, so nas skladatelji počastili s svojim obiskom na vajah, nekateri tudi večkrat. Poseben izziv je bilo tudi sodelovanje z odličnimi solisti, kot so: Aleš

Kacjan, Irena Yebuah in Zoran Lupinc, ki so prav tako dodali svoj prispevek k interpretaciji tako solističnega kot tudi orkesterskega dela. Da je bilo celoletno delo pestro, so sekcijske vaje vodili tudi zunanji sodelavci in naši dobri prijatelji, ki so nam pomagali, da je orkester zvenel kar se da ubrano. Program orkestra, ki je slonel tudi na predstavitvi novih slovenskih skladb, je poleg različnih stilov glasbe vseboval tudi teatarske prvine in raziskovanje podobe orkestra skozi umetnine slikarke Anamarie Samec in režiserke Yulije Rochina. Zanimiv poizkus združitve več področij umetnosti se nam je po pričevanju poslušalcev dobro posrečil na februarjskem koncertu v Komnu.

Takrat je Berlin zvenel še daleč, in prav je bilo tako, saj smo imeli še marsikaj za postoriti, nadgraditi in izboljšati. Tega so se zavedali tudi sami glasbeniki, zato smo organizirali mnogo sekcijskih, celodnevni in tudi več dnevni intenzivni vaj na Cerknem. V orkestru so kljub svoji mladosti svojo vlogo več kot odlično opravili naši "juniorji", ki so ravno letos prvič zaigrali v članskem sestavu Pihalnega orkestra Komen. Vsi ti orkestraši so prvič stopili na oder tako imenitne dvorane in suvereno odigrali svoj del zelo zahtevnega programa, ki nemalokrat stoji tudi na pulstih profesionalnih pihalnih orkestrov.

V neprestani želji po estetski dovršenosti, kondiciji in koncentraciji, so kdaj pa kdaj v orkestru nastali tudi kisli obrazi, vendar jim je zadovoljstvo ob končnem uspehu poplačalo vloženi trud. Dvestoglava množica glasbenih navdušencev, ki je orkester spremljala na koncert v Berlin, je imela vlogo velikega moralnega podpornika. Orkester je bil dobro sprejet tudi med nemško publiko, pohvale in zanimanje so izrazili tudi glasbeni strokovnjaki iz Francije in Italije. Nekatere slovenske skladbe so vzbudile zanimanje tudi pri dirigentih drugih orkestrov, z namenom da jih vključijo v lasten program. Orkester je vsekakor dokazal, da lahko suvereno poseže tudi po evropskih odrih, s svojo mladostno in razigrano energijo pa prepričal marsikaterega poslušalca. V naslednji sezoni se bo orkestru pridružil gostujoči dirigent, novi projekti pa se obetajo tudi v drugi polovici leta.

Orkester je pred leti svoje poslanstvo nadgradil z organizacijo kulturnega abonmaja, z aktivnim sodelovanjem pri pripravi mednarodnega tekmovanja Svirel na Gradu Štanjel in prirejanjem koncertov, ki bodo v dobrobit okolju v pedagoškem in razvedrilnem smislu.

Skupinska fotografija v Berlinu pred vhodom v stavbo filharmonije po sobotnem koncertu s skladatelji in solisti.

Uvrstili smo se na drugo mesto

KJE SEM IGRAL, BOM MORDA DOJEL ŠELE ČEZ NEKAJ LET

Gregor Rogelja

Pred enim letom so se začele govorice o našem gostovanju v Berlinu. Jeseni 2010 so se začele vaje, vaje in ... vaje. Za Novo leto smo imeli prvi velik koncert z berlinskim repertoarjem. Večina pesmi ni bila še utrjenih, tako da smo igrali samo polovico vseh v berlinskem programu predvidenih pesmi. Novoletnemu koncertu je sledil koncert ob praznovanju 15. obletnice delovanja pihalnega orkestra Komen. Po tem koncertu je sledil resnejši pogled v note.

Približeval se je odhod v Berlin. Večkrat so nam prišli pomagat na sekcijske vaje profesorji, poznani po vsej Sloveniji in tudi drugod. A, če sami ne bi vadili, nam ne bi nihče mogel pomagati, pa če je tudi najboljši na svetu (Vaja dela mojstra, če mojster dela vajo!)... Sprva so se nam note zdele zelo težke, a po tolikih vajah so postajale bolj in bolj enostavne. Zadnja dva tedna pred odhodom smo imeli vaje trikrat ali štirikrat tedensko.

In končno smo dočakali odhod v Berlin. Vožnja z avtobusom je precej dolga, a s člani Pihalnega orkestra Komen mi je čas na poti hitro minil. Za ogled Berlina

smo imeli vodnika, ki nam je povedal nekaj o preteklosti Berlina. Tako sem zvedel nekaj tudi o berlinskem zidu. Potem pa sem dočakal, na kar sem čakal vse šolsko leto: **TEKMOVANJE V BERLINSKI FILHARMONIJI.**

Na sobotno jutro, 4. junija 2011, smo imeli generalko. Ko sem vstopil v dvorano, skoraj nisem mogel verjeti, v kakšnem ambientu bom igral... Ker je imel pred nami v njej generalko nek drug orkester, smo lahko malo poslušali akustiko v tej izjemni dvorani. Četudi je zelo velika, sploh ne potrebuješ mikrofona in ojačenja z zvočniki za svoj solo nastop!

Med samim nastopom še pomislil nisem, da sem v Berlinu. Igral sem kot na navadnem nastopu. Na koncu nastopa, ko smo vstali, sem bil tako vesel kot še nikoli prej.

Zvečer je sledila "fešta" in razglasitev rezultatov. Uvrstili smo se na drugo mesto! A morda v tako prestižni dvorani ne bom nikoli več igral... Nekateri mi pravijo, da bom v celoti dojel, kje sem igral, morda šele čez nekaj let.

USPELO NAM JE SESTAVITI EKIPO ODGOVORNIH LJUDI

Evgen Kavčič

Ko po 15 letih delovanja Pihalnega orkestra Komen zavrtimo čas nazaj, ne moremo mimo imen, kot so Leander Pegan, Alojz Pangos, Edvin Štolfa in še nekateri drugi, ki so bili pobudniki ustanovitve takratne Vaške godbe Komen. Pegan je okrog sebe zbral nekaj glasbenih zanesenjakov in učencev Glasbene šole Sežana - Podružnica Komen. Pihalom in trobilom so dodali še harmoniko in kitaro. Prvič je skupina dvanajstih godbenikov zaigrala na pepelnično sredo. Ker je Pegan, takrat ravnatelj Glasbene šole Sežana, znal pritegniti mlade glasbenike, se je njihovo število hitro večalo. Sledile so si revije, koncerti in prva gostovanja. Vendar je nemirna duša Pegana, ustanovitelja mnogih godb na Primorskem, gnala naprej. Za svojega naslednika si je izbral domačina, dvajsetletnika Simona Perčiča, študenta Akademije za glasbo v Ljubljani. Izziv je mladi Simon sprejel z obema rokama. Kmalu se je pokazalo, da lahko s sodobnim in strokovnim pristopom ter izjemnim občutkom za delo z mladimi glasbeniki orkester hitro napreduje. Do izraza je prišel prav njegov smisel za komunikacijo z ljudmi, saj je s tem darom uspel pritegniti k sodelovanju kopico mednarodno priznanih glasbenih strokovnjakov in jih pripeljati v Komen.

Vizija delovanja orkestra in njegov napredek sta narekovala ustanovitev lastnega društva in včlaniitev v Zvezo slovenskih godb. Vaška godba se je preimenovala v GUD Pihalni orkester Komen. Poleg tradicionalnih nastopov, kot so prvomajske budnice, Revija kraških godb, novoletni koncerti, so sledila tekmovanja v ZSG, kjer je orkester v nekaj letih napredoval iz četrte v prvo težavnostno stopnjo. Izziv so orkestru postala tekmovanja in gostovanja v tujini. Prvo mednarodno tekmovanje v Rivi del Gardi v Italiji in drugo mesto v tretji kategoriji ter nagrada za najbolje izvedeno obvezno skladbo, je bilo za tiste čase izjemen dosežek. Prvi večji izziv je nato predstavljal festival v Londonu, od koder so se godbeniki vrnili s srebrnim priznanjem, za nameček pa kot prvi slovenski orkester izvedli koncert pred mestno hišo v Londonu ob vstopu Slovenije v EU. Sledilo je gostovanje v Schladmingu, tekmovanje orkestra v Strasbourgu s srebrnim priznanjem ter s prvim mestom na tekmovanju v Rivi del Gardi v drugi težavnostni kategoriji.

Za projekt desetletja smo leta 2009 označili gostovanje v dunajski zlati dvorani, kamor je orkester prvič spremljalo tudi kakšnih sto njegovih podpornikov. Naši godbeniki so se z Dunaja vrnili z zmago v kategoriji pihalnih orkestrov in z izjemnim zadovoljstvom vseh, ki so orkester na tej avstrijski avanturi spremljali.

Sledilo je gostovanje v nemškem Neumarktu, kjer je orkester sooblikoval program ob odkritju obeležja taborišča, kamor so bili med drugo svetovno vojno

izgnani številni Kraševci in nekateri tudi tam ostali, saj so tam pokopani.

Sledila je 15-letnica delovanja orkestra, ki smo jo želeli obeležiti s ciklom koncertov in jo zaključiti v Berlinski filharmoniji. Izziv, ki ga lahko sprejme le dobro uigrana logistična ekipa, sestavljena iz prizadevnih staršev godbenikov in nekaterih podpornih članov, ki orkestru stojijo ob strani že vse obdobje delovanja. To se je zelo dobro izkazalo tudi na tem gostovanju v Berlinu, kjer je ekipa delovala kot najboljša švicarska ura.

Tudi tokrat se nismo izneverili našim zvestim podpornikom. Povabili smo jih medse, tako da je v Berlin zopet odpotovalo okrog dvesto ljudi s štirimi avtobusi. Dobro naštudiran program gostovanja je botroval odličnemu počutju vseh, ki smo v tej zgodbi sodelovali. Godbeniki s Simonom in solisti pa so vse skupaj kronali z izjemnim koncertom v dvorani, ki velja za eno najboljših na svetu, zgrajena pa je po zasnovi legendarnega dirigenta Herberta von Karajana.

Vendar Berlin ne bi bil to, kar je, če tam ne bi bilo izjemnega župnika Izidorja Pečovnika – Dorija, ki nam je nudil svoje prostore in se pokazal kot oseba, ki te fascinira že ob prvem stisku roke. Odlično delo je za nas opravila tudi Urška Makovec, ki je poskrbela za vso logistiko v Berlinu.

Domov smo se vrnili z osvojenim drugim mestom in z zadovoljstvom ugotavljali, da je za nami še en izjemen uspeh.

Med dosedanjim delovanjem orkestra smo nastopili na kar nekaj velikih odrih in bili vedno majhni med velikimi, vendar smo svojo majhnost kompenzirali z delavnostjo, vztrajnostjo in za Kraševce značilno kraško trmo. Povsod, kjer smo hodili, smo želeli pokazati, kdo smo in od kod prihajamo, in na ta način čim bolj promovirati Komen, Kras in državo Slovenijo.

Poudariti velja, da temelji delovanje orkestra vse od njegovega nastanka na jasni viziji in delu na dolgi rok, kar dokazuje ustanovitev lastne godbene šole za tolkala in klarinet, delavnic za najmlajše in ustanovitev mladinskega orkestra, ki deluje tudi kot šolski orkester. Izkazalo se je, da smo mladim ljudem iz našega območja ponudili jasno vizijo. Sprejeli so jo z obema rokama, kar dokazujejo z izjemnimi dosežki na vsakem koraku. Uspešno nam je sestaviti ekipo odgovornih mladih ljudi, ki jim ni vseeno, kaj ponujajo sebi in drugim okrog sebe. Delo z njimi pa je tudi zame osebno poslanstvo posebne vrste.

Ob vsem tem moram poudariti tudi dobro sodelovanje z Glasbeno šolo Sežana in izjemen posluš Obine Komen, saj je to pogoj za dobro delovanje društva, ki je že zdavnaj preseгло lokalne okvire.

NEBO NAD KOMNOM

*Pihalni orkester Komen
z dirigentom Simonom Perčičem v svojem elementu*

*Pihalni orkester Komen
z dirigentom Simonom Perčičem v svojem elementu*

Ivan Uršič, Komen

PLENITVA
Hrvatski štamparstvo d.o.o. Zadar, Hrvatska

Uredite si svet po svoje!

Z BARVAMI ZA DEKORACIJO IN ZAŠČITO LESA

Zakaj bi les samo ščitili pred zunanjimi
vplivi, če zaradi vaše kreativnosti lahko
tudi na novo zaživi? Poudarite njegovo
teksturo in lepoto ter ga obenem
zaščitite z lazurnimi premazi BORI.

www.soncne-barve.si

HELIOS

BORI®

KER NIKOLI NE VEŠ.

Novo zdravstveno zavarovanje za **TEŽKE BOLEZNI in OPERACIJE**

Novo zavarovanje za **TEŽKE BOLEZNI in OPERACIJE** je **prvo zdravstveno zavarovanje** v Sloveniji, ki vam zagotavlja **takojšnje denarno izplačilo** ob nastanku **težke bolezni**, po opravljeni **operaciji** v bolnišnici ali v primeru **smrti**.

Zavarovanje zagotavlja takojšnje **DENARNO IZPLAČILO**:

- **ob nastanku težkih bolezni**: rak, srčna kap, možganska kap, presaditev določenih notranjih organov, bakterijski meningitis, encefalitis, popolna in trajna odvisnost od tuje pomoči, paraliza, odpoved delovanja ledvic, benigni tumor na možganih, kronično obolenje jeter, kronično obolenje pljuč, embolija pljuč in slepota. Kar **14 težkih bolezni**.
- po opravljeni **operaciji** v bolnišnici: posegi na očeh, ušesih, nosu, ustih, žrelu, posegi na dojkah, na srčno - žilnem sistemu, amputacije udov, posegi v dermatologiji. Skupaj kar **98 vrst operacij**.
- ob smrti zavarovanca.

Ugodnosti in prednosti zavarovanja **TEŽKE BOLEZNI in OPERACIJE**

- ✓ takojšnje **denarno izplačilo** ob najtežjih zdravstvenih dogodkih v življenju,
- ✓ samostojno zavarovanje za težke bolezni v Sloveniji, ki ni vezano na življenjsko zavarovanje,
- ✓ edino zavarovanje, ki nudi finančno varnost tudi v primeru večine operacij v bolnišnici,
- ✓ sami se lahko odločite, kako boste porabili izplačano nadomestilo,
- ✓ brezplačna ZDRAVSTVENA ASISTENCA AS.

S sklenitvijo zdravstvenega zavarovanja ZA **TEŽKE BOLEZNI in OPERACIJE** boste lažje prebrodili trenutke finančne negotovosti, omilili finančne posledice in si izboljšali kakovost življenja tudi ob takšnih nepričakovanih dogodkih.

TERAN
PRESTIGE.
NAJBOLJ
ŽLAHTNO
S KRASA.

VINAKRAS
SEŽANA

Si želite take sproščenosti in brezskrbnosti?

Potem svoje prihranke zaupajte nam.

Prepričani smo namreč, da si zaslužite življenje brez skrbi. To je tudi razlog, zaradi katerega se trudimo, da bi na najboljši način upravljali z vašimi prihranki. Pozorno prisluhnemo vašim željam, zato vam lahko ponudimo take rešitve, ki so hkrati enostavne, varčne in učinkovite. Razlikujemo se tudi v tem!

ZKB

1908 credito cooperativo del carso
zadružna kraška banka

